

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ד' קונטרס ז' ניסן תשמ"א ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה	לברכת החמה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ז	לחג הפסח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח	כגמ' פסחים ק"ב ע"ב הגאון מוה"ר זרח איידליץ זצ"ל
י	בענין קדושת נותר הגאון מוהרי"ל קארלבורג זצ"ל
יא	גליון ס' מקור חיים הגאון מוהר"י גוטווייטש אב"ד דוקלא זצ"ל
יג	ברין חמין שעשה"פ הגאון מוהר"י ראפפורט ראב"ד ק סאמבור זצ"ל

מדור אגרות קודש

טו	מכתב ברכה מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע.
טז	מכתב מהרה"ק מוה"ר דוד הלכרשטאם זצ"ל אב"ד קרשאנוב

מדור זכרון לאחרונים

יח	ברין איסה"נ בחמין, ומעות חטים. הג"ר יוסף ראזין מרדונינסק ז"ל
יט	הערות שונות הג"ר שלמה אליעזר אלפאנדרוי ז"ל

מדור פלפול והלכה

כא	הערות שונות הגאב"ד דירושלים שליט"א
כב	הערות בשו"ת דברי חיים הרב גבריאל צינגער נ"י
כד	בענין ביטול מטעם הפקר ר' שלמה זלמן גארדאן נ"י
	עולת שבת בשבתו
כה	ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
כט	נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות ויישובים

לג	הערות קצרות בענינים שונים
----	-------------------------------------

מדור הנאהבים והנעימים

לב	קושיא בריש מס' עירובין הרה"ג מו"ה יוסף יעקב גריסס הי"ד
----	--

מדור זכור ימות עולם

לו	הסכם ופשר בעניניי הכולל בשנת תרכ"ה לפ"ק.
לח	לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
	מכתבים אל המערכת
לט	ציולמוי כתבי קודש. טו, טז
מו	ברכות והוראות טז

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1981

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק

אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק

חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליש עי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאם-אנושעלעס, קאליפארניע

ברכת תורה

להנדיב ר' פסח קאהן נ"י
אשר תרם סכום חשוב להדפסת קובצנו
לעילוי נשמת
אמו החשובה
מרת לאה בת ר' דוב ע"ה
נפטרה ראש חודש ניסן שנת תרצ"ג לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

זכות המצוה יגן בערו להתברך
ממעון הברכות, בישועות והצלחות.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לברכת החמה

תקנו חכמז"ל לברך על החמה ברוך עושה מעשה בראשית, כמו שאמרו הרואה חמה בתקופתה וכו' אומר ברוך עושה בראשית (ברכות נ"ט ע"א), והיא ברכה כללית על הזיקין ועל הזועות ועל הרוחות ועל הרעמים על ההרים והגבעות וימים ונהרות ועוד (עיי"ש בעמוד הקודם). וראוי להתכונן הלא כללא כיילי לנו מתקני הברכות שעל דבר חשוב קבעו ברכה לעצמו כמו שאמרו גבי פת ויין וכמו שאמרו הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול ופירש"י לפי שהוא גדול וחשוב קבעו לו ברכה לעצמו, ומי לנו גדול וחשוב במעשה בראשית כמו המאור הגדול השמש אשר נושאת בכנפי' צדקה ומרפא, וממגר תבואות שמש שממתקת את הפירות, ומחממת ומאירה לארץ ולדרים, ובלעדה ה' עולם חשוק בעדנו ולא ה' קיום לעולם, ולמה לא תקנו לנו ברכה פרטית על השמש כגון ברוך יוצר המאורות או בורא השמש. גם צריך לתת לב להבין על מה שהחמה אינה שבה למקומה רק אחר כ"ח שנה, על מה עשה ד' ככה שתהי' דוקא כ"ח לא פחות ולא יותר.

והנראה לומר כוונה במספר זה כ"ח, ע"פ דברי אא"ז ה"ק מראפשיץ זי"ע בספר זרע קודש פ' שלח בתפלת משה רבינו ע"ה ועתה יגדל נא כח ד', דהנה שלמה המלך בספר קהלת חשב כ"ח עתים, י"ד עתים לטובה וי"ד עתים הפכיים, ובקש מרע"ה שגם הי"ד עתים שהם מבחינת הגבורה יהי' ג"כ בחסד ויתהפכו כל הכ"ח עתים לטובה, וז"ש ועתה יגדל נא, דידוע דמדת גדול היא מדת החסד כמ"ש לך ד' הגדולה, כח ד', רומז לכ"ח עתים שיהיו כולם לחסד, עכדה"ק. ועדיין צריכים אנו למודעי מהו ענין הי"ד וי"ד עתים שהם לטובה ולהיפך. ואפשר לומר, דהנה ידוע מזוה"ק דיד ימינו של הקב"ה כביכול היא הפועלת חסדים, והיד השמאל היא היר החזקה שעושה דינים לעוברי רצונו. ובימי צאתנו ממצרים שהי' שם נגוע למצרים ורפוא לישראל, נאמר שם כי ביד חזקה יגרשם וביד חזקה ישלחם היא יד השמאל ובישראל נאמר וירא ישראל את היר הגדולה היא ימינו של הקב"ה הפועלת רחמים וחסדים, וע"כ כשאנו צריכין לעורר רחמים,

אמרי קודש הללו זכינו לשמוע מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ביום ד' לחודש ניסן שנה זו באשמורת הבוקר במקהלות אלפי ישראל חסידים ואנשי מעשה בעיר רבתי בארא פארק יע"א לברך ברכת החמה יחד עם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

רבינו שליט"א פתח באמירת הללו את ד' מן השמים עד חק נתן ולא יעבור, ואח"כ בירך בקול רם ברכת עושה מעשה בראשית, ואמר למנצח וגו' השמים מספרים כבוד אל-ל, וקבוצת מנגנים פתחו בשיר, מזמור הנ"ל, ואחר אמירת עלינו וקדיש, השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א דברות קודש הללו. בתום דבריו הק', צוה לומר טובים מאורות וכו', כל הנאספים יצאו במחולות ובריקודים, וכ"ק רבינו שליט"א רקד במקומו בהתלהבות עצומה.

מחזה קדוש ונהדר אשר לא ימוש מנגד עינינו לנצח.

תפלתנו שגורה בפינו לומר, השי"ת יחזיק עלינו יד ימינו. והם הם הי"ד עתים לטובה, היא יד ימין מדת הרחמים, והי"ד להיפך היא יד שמאל מדת הדין, וכן אמר דוד המלך ובידך כח וגבורה זהו מדה"ד ובידך לגדל ולחזק זה יד ימין הגדולה. והנה ב' בשלח בפסוק ימינך ד' נאדרי בכח ימינך ד' תרעץ אויב, פירש"י ימינך ימינך שתי פעמים כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין, היינו שגם מדת הדין פועלת רחמים וחסדים, וזו היתה תפלתו של מרע"ה יגדל נא כח ד' שגם יד שמאל תתהפך ליד ימין, ויהי' כל הכ"ח עתים לטובה, כפי פירוש אא"ז זלה"ה.

ועפ"ז יובן גם מה שפירש"י ז"ל בפסוק בראשית ברא א', א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו. כי תיכף בתחילת הבריאה שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין, כי כן רצונו הקדוש להטיב לבריותיו כדכתיב כי אמרתי עולם חסד יבנה, והודיע הקב"ה שביד בני אדם הוא להפוך מדת הדין למדת הרחמים שיהיו כולם רחמים והיינו ע"י התורה ומצות, כמו שרמזו בבראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שאם יעסקו ישראל בתורה וילכו בדרכי התורה אז גם יד שמאל נעשית ימין ויהי' כל הכ"ח לטובה. וזהו, מה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו (הגיד מלשון המשכה), שהמשיך הקב"ה לעמו ישראל, שיהי' כח מעשיו, היינו כל הכ"ח עתים לטובה, וזהו המשך הכתוב, מעשי ידיו, שתי ידיו, שהם אמת ומשפט, היינו יד ימין שהיא מדת הרחמים מדת יעקב אבינו תתן אמת ליעקב, ויד שמאל שהוא מדת הדין העושה משפט, שניהם יתאחדו בכ"ח, ששמאל נעשית ימין, ולכן פתח בבראשית.

ואפשר, שזהו שהטביע הקב"ה בשמש שתהי' חוזרת לנקודתה אחר כ"ח שנה, רומז להכ"ח עתים שיתאחדו כולם לטובה ע"י התורה, וכמו שהסמך דהמע"ה בפסוק מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם, תורת ד' תמימה משיבת נפש משפטי ד' אמת צדקו יחדו, שהחמה בתקופתה אחר כ"ח שנים מורה שבירינו לאחד הדין והרחמים שכולם יהיו לרחמים ולחסדים, ע"י מעשינו שנתעורר לתשובה ולעשות רצונו של מקום ולעסוק בתורת ד' תמימה.

ולפי דברינו אלו, תהי' הברכה שתקנו לנו חזו"ל לברך ביום הזה אחר כ"ח שנה עושה מעשה בראשית, ברכה פרטית ליום זה, שמבראשית כזאת הוריענו שע"י התורה הנקראת ראשית יתאחדו כל הכ"ח עתים לטובה, וזהו עושה מעשה בראשית, שהם כח מעשיו שני ידים, ועי"ז נזכה לנאולה שלימה, כמו שמסיים שם פדות שלח לעמו, ובמדרש קהלת דרשו שם את הכ"ח עתים על הגלות והנאולה, עת למעת שנאמר ונטעתי על אדמתם ועת לעקור נטוע ויתשם ד' מעל אדמתם, עת לבכות, בכח תבכה בלילה, ועת לשחוק, אז ימלא שחוק פינו, וכן כולם, וכשיתהפכו כל הכ"ח עתים לטובה ע"י התעוררותנו לתשובה ולמעשים טובים, לא יהי' עוד גלות, רק כולם יהיו שוים לטובה ונזכה במהרה לנאולה שלמה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לחג הפסח

בפרשת קרבן פסח כתיב, ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם (שמות י"ב, כ"ד). והקשה ע"ז באור החיים הק', דמפשט הכתוב משמע כי גם לדורות נצטוו דברים האמורים בענין, דהיינו לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, ולא ראינו שעשו כן קדמונינו וגם רבותינו לא צוו לעשות כן.

אמנם יתכן בזה, בהקדם דברי הירושלמי במס' פסחים (סוף פרק כיצד צולין) יש שובר אחר שובר ואין מוציא אחר מוציא, וקאי על מה דכתיב בתורה בקרבן פסח, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו, ועל זה אמרינן דאם שבר עצם מקרבן פסח שני פעמים או יותר חייב על כל שבר ושבר, אבל המוציא כזית מן הבשר חוצה שני פעמים ואפי' יותר אינו חייב אלא על הוצאה ראשונה, והטעם דבהוצאה אמרינן כיון שהוציא פ"א את הבשר כבר נפסל הקדושה שבו וממילא שוב לא שייך ב' איסור הוצאה, משא"כ בשבירה עדיין הקדושה במקומה עומדת ולכן חייב על כל שבירה ושבירה. וכן מורה לשון הרמב"ם בהל' קרבן פסח (פ"ט ה"א), אין מוציא אחר מוציא בפסח שכוון שהוציאו הראשון נפסל. ונודע מה שאמר בזה הגאון מוה"ר זלמן מוואלאזין ז"ל (הובא בס' תולדות אדם ח"א פ"ד) דמקור הירושלמי הוא מלשון הפסוק, כי בהוצאה כתבה התורה בלשון יחיד, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, להורות שאין חייבין על הוצאה רק הראשון ולא יותר, אבל בשבירה העצם צותה התורה בלשון רבים, ועצם לא תשברו בו, להורות שחייבים עלי' אפי' רבים זה אחר זה, ורפח"ח.

והנה, הן אמת שמצא רמז נכון במקרא לדין זה, אבל אכתי טעמא בעי מדוע כהוצאה נפסקה הקדושה, ובשבירה הקדושה במקומה עומדת. וי"ל בזה ע"ד המוסר, דהנה אומות העולם בכל הדורות כשרצו להעביר ח"ו את בני ישראל מאמונתם, עברו על זה בשני אופנים, א' ע"י שהשפילו את בני ישראל עד דיוטא התחתונה והתנפלו עליהם ברציחות והכאות ועבודת הפרך וכו', ואופן הב' ע"י שהגביהו את בני ישראל והראו להם פנים שוחקות וכל מיני התקרבות ועי"ז עזבו לאט לאט את אמונתם ר"ל והתרבקו עם האומות.

ונודע מה שכתבו הקדמונים, שדרך השני קשה מן הראשון, וסכנה גדולה מרחפת ח"ו על בני ישראל כשרוצים האומות להתחבר עמהם יותר מבאם רודפים אותם ומעיקים להם. וכבר הורינו הנסיון בכל הדורות דכל זמן שסבלו בני ישראל צרות ורדיפות מן האומות שמו ב' כסלם ועל כל גל וגל נענעו להם ראש והוחילו לא"ל כי הוא טרף וירפא יך ויחבש, ועי"ז התחזקו באמונתם, לא כן כשלוחמים האומות כבני בתחבולות, דהיינו שנותנים להם חופש וכל מיני זכותים ומגביהים ומנשאים אותם, אז ח"ו מצודה פרוסה עליהם שיתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם. (ונודע המשל בזה מוויכוח השמש והרוח ואכמ"ל).

ובדבר האמור יובן היטב דברי הירושלמי הנ"ל, אין מוציא אחר מוציא אבל יש שובר אחר שובר, והסביר הרמב"ם דבהוצאה נפסל הקדושה ולא בשבירה,

ולהנ"ל יתכן להעמים כוונה בזה, דאם מוציא את הקדושה חוץ למחיצתה להתערב בין האומות, אז תיכף נפסל הקדושה, ושוב אין מזיק לו הוצאה השנית כ"כ, כי כבר פסקה הקדושה מנפשו, משא"כ בשבירה אין הקדושה נפסקת, דאם מתנפלים האומות ח"ו על בני"ל לשבור עצמותיהם ולהתאכזר עליהם, אדרבה בזה מוסיפים תת כח לבני"ל להתחזק ביניהם, בהתרחקם מן הנכרים ובהתאחרם עם אביהם שבשמים.

ועפ"ז יתיישב קושיית האוה"ח הק' הנ"ל, דשפיר מזהיר הכתוב, ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, היינו לשמור את ציווי הלז של ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו להתחבר עם האומות, עד בוקר, דהיינו בוקרו של משיח, ואז יקויים בנו הפסוק וכאור בוקר יורח שמש לעתיד לבא במהרה בימינו אמן.

בגמ' פסחים דף ק"ב ע"ב

מהגאון מוה"ר זרח איידליץ זצ"ל (מפראג)¹

במס' פסחים (דף ק"ב ע"א) ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה (וברשב"ם מביא לשון אחר דגרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון ושני אומר עליו קידוש היום, וכ' דבתוספתא דברכות מוכח כלשון ראשון). ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך, גמרו, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום, ופריך הגמ' אמאי ונימרינהו לתרווייהו אחדא כסא ומתריץ דאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. וכתבו התוס' שם בד"ה ונימרינהו לתרווייהו אחד כסא, לר' יוסי פריך כיון דתרווייהו אסעודת שבת קאתו דהך סעודה עולה לו לסעודת שבת הוי ל' למימר תרווייהו אחד כסא אבל לר' יהודה לא פריך כיון דבהמ"ז אסעודת חול וקידוש על סעודה הבאה אין לומר שניהם על כוס אחד, עכ"ל. ובמרדכי שם מסביר כוונתם דלר' יוסי כיון דבהמ"ז נמי הוי בשביל סעודת שבת א"כ צ"ל רצה והחליצנו ולכך פריך ולימרינהו תרווייהו אחד כסא, אבל לר' יהודה לא פריך, דבהמ"ז הוי בשביל סעודת חול א"כ אין מזכירין בו רצה והחליצנו וקידוש הוי בשביל סעודת שבת א"כ אין שייך לאומרן על כוס אחד.

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד א' והגיע אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפען. תח"ח לו.

והנה בשו"ע או"ח סי' רע"א סעיף ו' כתב המחבר אם גמר סעודתו וקדש היום קודם שבירך בהמ"ז מברך בהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז אע"פ שמברך קודם קידוש, וכתב הרמ"א וי"א דאינו מזכיר של שבת דאזלינן בתר תחלת הסעודה וכן עיקר. ויש להקשות דלפי"ד רמ"א קושית התוס' במקומה עומדת למה לא פריך הגמ' גם על ר' יהודה, ואין לומר כמו שתירצו התוס' דבבהמ"ז אין מזכירין בו של שבת, דהא לשיטת הרמ"א דאזלינן בתר תחלת הסעודה א"כ גם לר' יוסי אין מזכירין בו של שבת, וא"כ גם לר' יוסי לא פריך מירי.

ויש לתרץ קו' זו, דהנה התוס' הקשו להלן שם בד"ה יקנ"ה, אמאי לא תיקנו נמי בברכת המזון יין ברישא כמו בכל מקום, ותירצו כיון דברכת המזון בא לשם גמר סעודה ומפסיק לכל מה שלפניו לכך תיקנו לברך איין לאחר בהמ"ז שאם יברך קודם יצטרך לברך שנית. ולפי"ז י"ל שעם אחר מדוע לא פריך הגמ' לר' יהודה, דהא ר' יהודה סובר דבתחילה אומר קדושת היום ואח"כ בהמ"ז וא"כ אם יאמרו תרווייהו אחדא כסא יצטרך לברך ב' פעמים ברכת היין על כוס אחד דהא קודם שיאמר קדושת היום צריך לברך ברכת היין ולאחר בהמ"ז קודם ששותה שוב צריך לברך פעם שנית ברכת היין שהרי בהמ"ז הוי הפסק, וא"כ יהי' הברכה שבירך קודם קידוש היום ברכה לבטלה, לכך אי אפשר לומר תרווייהו אחד כסא, אבל לר' יוסי דקאמר כוס ראשון מברך עליו בהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום, פריך הגמ' שפיר דלאחר בהמ"ז קודם שיקדש עליו יש לו לברך ברכת היין ולא הוי הפסק. נמצא דשפיר מתורץ קו' התוס' אפי' לשיטת הרמ"א.

והא דלא תירצו התוס' כן, דהתוס' לשיטתייהו אזלי, דכתבו לעיל בד"ה ראשון, דהכי גרסינן בדברי ר' יהודה, ראשון אומר עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום, א"כ ליכא למימר כדברינן, דא"כ גם לר' יהודה יש להקשות קושית הגמ' ונימרינהו וכו', ולכך הוצרכו התוס' לתרץ כמו שתירצו. אבל הרמ"א י"ל דסבר כהרשב"ם דלשון ראשון עיקר וכמו שהיא הגירסא לפנינו, וא"כ אינו מוכרח לתרץ כתירוץ התוס' רק כדברינן הנ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין קדושת נותר

מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג זצ"ל אבד"ק קרעפעלד¹

ב"ה. קרעפעלד ב' ניסן תקפ"ו לפ"ק.

בחדש האביב, יברך האל כל גבולך מסביב, אהו' ידידי תלמידי
החביב, המופלג בתורה ובסכרא, וביראת ה' כל היום, כ"ה יאקב
ראזענבערג נ"י.

אהו' תלמידי . . . ע"ד בקשתך לשלוח לך העתק קונטרס אמרי דעת, הנה
אחר חג המצות אי"ה אעשה כדברך. ועתה אציגה לפניך דבר קטן שהעלתי
בעזה"י בקדושין דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה המקדש וכו' וא"ת אמאי לא חשיב פגול
נותר וטמא וכו', והקשה מהרש"א תיפוק לי' דאינה מקודשת משום איסור קודש
כרתנן לעיל דף נ"ב ע"ב המקדש בחלקו וכו', ומתרג' דפסיקא להו בשום דוכתא
דפקע מנייהו איסור קודש. והגאון בעל פ"י כתב דליתא, רהא מוכח בכריתות (דף
י"ג ע"ב יש אוכל אכילה) דחייבין על נותר אשם מעילות א"כ ודאי לא פקע קודש
מני'. ולפענ"ד נשמר מהרש"א מזה, שכתב דפסיקא להו בשום דוכתא, דודאי לא
בכל דוכתא קי"ל הכי, והתוס' רצו לישב דאפי' למאן דאית לי' בשום דוכתא
דפקע שם קודש מני', מכל מקום ליכא לאקשווי דלדירי' הו"ל למחשבינהו, דאיכא
למימר אע"ג דפקע מנייהו איסור קודש מ"מ הואיל ומכח קדשים קאתי, לא חשיב
להו, דבקרשים לא קא מיירי.

והנה בהא דילף ר' יהודה חמץ מנותר דבעי שריפה (פסחים דף כ"ח ע"א)
אמרו לו אשם תלוי וחטאת העוף הבאה על הספק לדברך יוכיחו וכו', הקשו
התוס' בשם רשב"א לדבריהם דרבנן אמאי לא ילפי מנותר, ואומר ר"י דמשמע
לי' הנותר בשריפה וכו', והרא"ש כתב דרבנן ס"ל איכא למיפרך מה לנותר שכן
קודש. והנה ודאי פירכא זו גדולה ורבה היא, ור"י היכי יליף מנותר הא קי"ל בכל
דוכתא חולין מקדשים לא גמרינן, ולא אשכחן מאן דפליג, עיין תוס' בשבועות דף
כ"ו ע"ב בד"ה משום דהוי תרומה וקדשים וכו' ובמהרש"א שם, וע"כ צ"ל שאני
נותר דפקע שם קודש מני' והו"ל חולין מחולין, והשתא י"ל דמהכא פסיקא להו
לתוס' דאיכא מאן דס"ל דנותר פקע שם קודש מני', וה"ה פגול וטמא².
ובכחי א"ש הא דקשיא לכאורה בסוגיא דשבועות שהבאתי דפריך הש"ס
הניחא למ"ד אין מלמדין וכו' ומשני הוה חולין וקדשים, וקשה מאן שמעת לי' ב"ב

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"א וכ"ב. — ר"ז הועתק מגוף

כתב"ק.

(2) עיין בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ס' אות י"ב שכיוון לזה. ועיין עוד בכר"ש שנה

א' קונט' ז' עמוד כ' ד"ה וי"ל.

הבאים כאחד מלמדיו, ר' יהודה (סנהדרין דף ס"ז ע"ב וקדושין דף למ"ד ע"א) ור' יהודה אית לי' חולין מקדשים גמרינן, דהא יליף חמץ מנותר, וראיתי מי שנתקשה בזה ונכתב בספר, אמנם לדברינו הנ"ל אין מקום לקושיא זו, דודאי ר"י נמי ס"ל הך כללא, דלא אשכחן מאן דפליג, והא דיליף חמץ מנותר, שאני התם דפקע מני' [שם] קודש והו"ל חולין מחולין, אבל בקודש גמור כ"ע ס"ל דלא גמרינן מיני', להבדיל בין הקדש ובין החול.
הנה הארכתני קצת עם היותי טרוד היום, הא"ל יאמץ כחך ויגדל שמך כנפשך ונפש אוהבך חפץ שלומך וטובתך,
יהודה ליב קארלבורג

גליון ספר מקור חיים על הל' פסח

מהגאון מוה"ר יעקב הכהן גוטוויירטה זצ"ל אבד"ק דוקלא¹

סי' תל"ג חידושים ס"ק ה'. ומקום שאוכלין שם כל השנה יש לבדוק תחת הספסלים אי ליכא תרנגולים .

ג. ב. צ"ע לפי דעת מורי ז"ל מה מהני אי איכא תרנגולים כיון דהספק בא ע"י אדם לא סמכינן על ספק אכלתיו, וכן קשה מדברי הפוסקים שהביא המ"א ס"ק ט' והבי' דקרקע הבית א"צ בדיקה כשיש שם תרנגולים עיין סס"ק ז' ובב"א, וע"כ פליגי ע"ז ודו"ק.

סי' תל"ח ביאורים ס"ק ב'. ודוקא בעכבר ותינוק שררכן בכך חיישינן אבל עכו"ם אין דרכו כלל בכך רק לאכלו או להוליכו לביתו, כנ"ל פשוט .

ג. ב. לפי"ז צ"ל דמהני ביטול על חמץ שיבוא לרשותו אח"כ אעפ"י

1) הוא בנו של הרב מוה"ר אלעזר ליזר הכהן ממאשצ'יסק בנו של הג"ר משה רפאל כ"ץ אבד"ק באבוב, מנזע בעל שו"ת שער אפרים. — ה"י תלמיד מובהק להגאון בעל חוות דעת בהיותו אבד"ק ליסא, וממנו נתעטר בכתר הוראה. שימש כאב"ד בק"ק דוקלא. — הובא בשו"ת רמ"ץ סי' מ"ד אות ה'. נפטר בדוקלא ביום י"ט שבט שנת תר"ח לפ"ק ושם מנ"כ.

הערות הללו הועתקו מכת"י הגאון מהר"י הנ"ל על גליון ס' מקור חיים שהי' ביד הרה"ג ר' קלונימוס קלמן הכהן גוטוויירטה דומ"ץ בק"ק קראקא ש"ב ותלמידו של הג"ר יעקב אבד"ק דוקלא הנ"ל. — לא עלה בידינו לברר מי העתיק הערות הללו לתוך ספר זה, אך זהו וודאי שהם מהגאון הנ"ל, כי כן רשום שם על שער הספר. — תשואח"ח להאברך היקר והנעלה מוה"ר מרדכי צוקער נ"י מלעיקוואוד נכד הג"ר קלונימוס קלמן הנ"ל שמסר לנו הערות הללו לפרסמם בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

דבשעה שביטלו לא הי' עדיין ברשותו דאל"כ איך משכחת מ"ש הטור סי' תל"ט
שני בתים של שני בני אדם ועכבר עם חמץ הלך לא' מהן אם ביטל א"צ בדיקה,
בבא לשאול זא"ז, הא ע"כ החמץ אינו של שניהם, ודו"ק.

סי' ת"מ ביאורים ס"ק ב'. כשם שהלוח יכול לטעון טענת שקר שנאנסו
כן המלוח יכול לטעון טענת שקר שברי לי שפשע ולפטור עצמו מחובו.
נ. ב. כמדומה לי שט"ם יש כאן וצריך לומר כשם שהמלוח יכול לטעון וכו'
כן הלוח יכול לטעון.

סי' תמ"ב חידושים ס"ק א'. ובמין במינו אפי' לח בלח בפחות מס' מותר
לקיימו.

נ. ב. אסור לקיימו מדרבנן צ"ל, וכ"כ כל אחרונים ועיין מ"א סי' תמ"ז ס"ק
י"א כתב ג"כ לאסור, וכצ"ל ומכ"מ אפילו לח בלח מותר בדעבד לאחר הפסח.

סי' תמ"ב ביאורים ס"ק ב'. ומה שהקשה הר"ן כיון דעכ"פ אסור
מדאורייתא אפילו אין ראוי לגר, א"כ אפילו נטל"פ יאסר בחמץ, תמ"ו לי
בדברי הר"ן דהא חזינן דאפילו בכלאי הכרם ובשר בחלב דאסירי אפי' שלא כדרך
אכילתן מותר נטל"פ.

נ. ב. לא ידעתי מה קשיא לי' מהא דכלאי הכרם ובכ"ח אסורים שלכ"ה אבל
כשנפסל מלאכול לאדם מותר מטעם דאינו ראוי לגר ולכך נטל"פ ג"כ מותר דלא
ניחא לי' לגר כהאי טעם כלל ועיין חו"ד סי' ק"ג שכ' להדיא כן, ודו"ק.

סי' תמ"ה ביאורים ס"ק ד'. ונראה שכתב [המ"א] זה מסברא דנפשי' וכו'
דכל שהוא משום לתא דע"א לא בעינן דבר חשוב, ומ"ש דה"ה בחמץ, אף דאפר
נפסל מאוכל כלב ודבר שנפסד מאוכל כלב בטל כמבואר בח"י סי' תמ"ב ע"ש.
נ. ב. הח"י כ"כ גבי דין סעיף יו"ד דאיירי קודם פסח דלא אסרו הרא"ש
בחרבו קודם זמנו באכילה אלא מטעם דאחשבי', אבל בפסח מנ"ל. אלא שיש
לעיין דנחי דאפרן אסור מ"מ הוי שלא כדרך אכילתן, אך א"כ לענין הנאה נמי,
ועיין בשעה"מ בדברי תוס' פסחים ה' ובמל"מ פ"י מהל' יסודי תורה אי אסור
דבר תורה או דרבנן וא"כ אכילה ג"כ, ואי לא בטיל להנאה ה"ה אכילה. וי"ל דזה
הוי נטל"פ וכמו"ש הר"ן דלא ניחא להגר בהנאה זו ולהמחבר סי' תמ"ז נטל"פ
מותר גם בפסח. שוב ראיתי בח"י סי' תמ"ז כ"כ, ודו"ק.

סי' תמ"ז ביאורים ס"ק כ"ב. עוד כתב המ"א דאם חימץ עיסה בשמרי
שכר שעבר עליו הפסח אסור, נראה דגם כאן מהני הולכת איסור דלא עדיף
מעמיד דרבנן מטעם גמור שהוא מדאורייתא דסגי בפדיון.
נ. ב. עיין חולין ו. דמעמיד עדיף, וכ"כ ב"י ביו"ד רס"ב, ודו"ק.

בדין חמץ שעבר עליו הפסח

מהגאון מוה"ר יוסף כהנא ראפפורט זצ"ל ראב"ד ק"ק סאמבור⁽¹⁾

שאלה. ששכח אחד למכור מיני הריפות משעורים, היינו שסמך א"ע על אחד, שאמר לו מקודם למכור את חמצו, וחבירו שכח מלמכור, ונזכר בעל הריפות א"ע בע"פ אחר חצי היום, מה דינו של הריפות הנ"ל. תשובה. הנלענ"ד דלפמ"ש המ"א בסי' תנ"ג באו"ח ס"ק ב' דאיתן מיני הריפות עשויין מן ה' מיני דגן ואסור להשהותן וכו', וגם בח"י ס"ק ח' בסי' הנ"ל כתב שהוא חמץ גמור והוי חמץ שעה"פ ע"ש, וכ"כ בש"ע של הגאון ר' זלמן זצלה"ה יע"ש. אך בספר חיי אדם כלל קכ"ו כתב שחקר בעצמו אצל האומנין שבעת הזאת, שאותן הריפות שעושין משעורין הרוב אינן מלחליחין אותם כלל בעשותן, אך יש מקצתן שמלחליחין אותם מעט כו' ע"ש, ולכן סמכתי אז על ספר חיי אדם הנ"ל, מחמת שהוא עמד על המחקר היטב, וצויתי למכור אז אותם לנכרי, ושלא להשהות אותם בביתו שלא יבא למיכל מיני'.

אך יש לעיין אם יתוודע לנו אחר המכירה לאה"פ, שבעת הלז הבע"מ מלחליחין אותן הריפות, מה דינו של הריפות הנ"ל. — הנה מבואר בסי' תמ"ג אם קנו כו' אחר שש מותר מפני שחמץ אינו תופס דמיו כו' ע"ש, והמ"א שם מתיר החליפין אך לדירי' דלא כהב"ח ע"ש, גם הח"י בסי' הנ"ל בס"ק ח' כתב דאף האוסר לא אמר אלא בחליפין של דבר הניכר, היינו כסות או כלים, אבל מעות שריא ע"ש.

אך יש להסתפק אם לא יקבל עדיין מעות מהנכרי, אלא במוכר בהקפה עד אחר הפסח, מה דינו, אם מותר לקבל המעות מהנכרי לאה"פ, דהא החמץ אינו ברשותו ואסור בהנאה, ואיך יתפוס המכירה. והנה אם מכר להנכרי בכסף עם אג"ק דאז בוודאי נגמר אז המכירה, דנהי דאין כאן דעת האחרת דמקנה היינו מצד המוכר, שאין הדבר שלו, והוי כמוכר דבר שאינו שלו, מיהו מצד הקונה היינו הנכרי הקונה הקרקע ואנבן קנה המטלטלין במשיכה, וא"כ הוי המכירה טוב, ומותר לקבל מותר המעות לאה"פ, והחמץ לא הוי חמץ של ישראל שעה"פ, רק חמץ של נכרי, ומותר החמץ גופא לאחזה"פ [כמ"ש לקמן אי"ה דבע"פ לא הוי חמץ שעבר עליו הפסח, דאין בו אלא עשה דתשכיתו]. אך אם קנה בכסף לחוד, דהיינו שקנה על אדרוף, והמותר זקף עליו במלוה, דאז לא קנה החמץ, אף למ"ד כסף לחוד בנכרי קונה, מ"מ אין כאן דעת אחרת, דהיינו מצד המקנה, שאינו ברשותו להקנות לנכרי (וכעין זה כתב הצ"ח דבכסף לחוד הוי כמוכר דבר שאינו

(1) נולד בעיר בראדי, ודר אה"כ בעיר קריסניפאלי, ובסוף ימיו נתקבל לראב"ד בק"ק סאמבור. יש תשובה אליו בשו"ת טוב טעם ודעת מהרז"ג סי' י"ח ובשו"ת רמ"ץ האו"ח סי' ח'. תשובה זו הועתקה מכתב ידו והגיעה אלינו מאת הרב מו"ה חיים דובער גולעבסקי נ"י. תשח"ח לו.

שלו, כיון דאין כאן דעת אחרת המקנה ע"ש והובא בספר חיי אדם כנ"א שאלה א' ע"ש, וא"כ לאחר הפסח אם יקבל מותר המעות מהנכרי, הוי כמוכר או לכתחילה דהמכירה מע"פ לא ה' מועיל כלום, ואסור לקבל המותר מעות לאחר הפסח, דהוי כמוכר שעה"פ. (ועיין באשל אברהם סי' תמ"ג ס"ק וא"ו).

וזאת יש להסתפק, דכפי מ"ש המ"א בסי' תמ"ג ס"ק וא"ו דאם משך החמץ ואח"כ לקח המעות, דאז ביי"ג, לעצמו אסור המעות, עיין ביו"ד סי' רל"ב, ובחמץ אף לעצמו מותר ע"ש, וא"כ מי נימא כי היכא דאשכחן דאם קיבל הישראל דמי מן העכו"ם עבור החמץ, אף דלא קנה עדיין גוף החמץ בכסף לחוד, כמ"ש לעיל, דאין הדבר שלו, דחמץ אינו ברשותו כנ"ל, ואינו מועיל בקיום המקח כלל, אעפ"כ בדעיבר מה דעביר עביר, והמעות מותר ליהנות כמ"ש בסי' תמ"ג הנ"ל אם קנו כו' יע"ש, ולא קנסינן ל' בזה, א"כ ה"נ לענין מה שמכר להנכרי בהקפה מה שעשה עשה, לענין שרשאי הישראל להניח להנכרי למשוך לעצמו החמץ לאחר הפסח וא"צ למחות בו, ואז יקנה הנכרי במשיכת החמץ לאה"פ, וממילא יהא רשאי ליקח המעות מהנכרי אח"כ אפי' לכתחילה אף להב"ח כמ"ש המ"א בס"ק וא"ו הנ"ל, דנהי דהחמץ גופא אסור לישראל דהוי חמץ של ישראל שעה"פ, דהא בתוך הפסח ה' שייך להישראל, דהנכרי לא ה' קונה או החמץ, מ"מ מותר ליקח המעות מהנכרי כנ"ל, וכדין מכר חמצו בפסח בסי' תמ"ג.

(השמטה: כמ"ש לעיל דאם קנה הנכרי בכסף עם אנ"ק, דאז בוודאי המעות מותר לקבל אחר הפסח, והחמץ לא הוי חמץ של ישראל שעה"פ ומותר החמץ גופא לאחר הפסח, היינו אף לפמ"ש הח"י דאם מכר החמץ בפסח, דאף דהחליפין מותרים, מ"מ החמץ עצמו אסור לישראל, דהוי חמץ שעה"פ במקצת הפסח וקנסינן ע"ש, שאני הכא, דשם כיון שה' אף יום א' של ישראל, תו קנסינן ל', והחמץ עצמו אסור לישראל לעולם, דאיך יחזור החמץ להיתירו, אבל בני"ד דמכר בערב פסח דאז לא עבר אלא אעשה דתשביתו לחוד, ולא מצינו דקנסינן ל' אעשה, רק על לאו דכ"י, רק דבספר חיי אדם כתב דצל"ע אי קנסינן דנאסר החמץ לעצמו לאה"פ ע"ש).

ותו נראה לומר יותר על האסתפקתא הנ"ל, דהא דאמרינן לעיל שאם קנה הנכרי בכסף לחוד דאינו קונה החמץ דאין כאן דעת אחרת המקנה (וכמ"ש בצל"ח), היינו לענין שאינו קונה הנכרי גוף החמץ בתוך הפסח, והוי עדיין תוך הפסח החמץ של ישראל, וממילא נאסר לאחר הפסח מחמת חמץ שעה"פ, אבל הרמים מותר לקבל אח"כ אפי' אם מכר לנכרי בהקפה, דהא כתבו הר"ן וכל המפרשים דהא באמר נכסי לך ואחר כך לפלוני ה"ו דברים קיימים, ולא הוי באחר כך דשלכ"ל, משום דהוי כזמן דממילא קא אתיא ע"ש, גם בדין שכתב המ"ל בפ"ו מהלכות גירושין הלכה ג', באם קידש אחד אשה שיחול הקידושין לאחר למ"ד יום, שיכול לכתוב גט ולגרש עכשיו על לאחר ל' אף שעתה עד ל' יום לא הוית אשתו, אעפ"כ הוי גט, דזמן ממילא קא אתיא, א"כ ממילא ה"נ בני"ד הזמן דלאחר הפסח ממילא קא אתיא, ואז תהי' החמץ ברשותו, ויהי' דעת האחרת המקנה, ולא גרע החמץ הלו מן דבר שאינו שלו עתה, ויהי' שלו לאחר ל', דה"ז מכור ונתון לאחר ל' כנ"ל, א"כ ממילא לאחר הפסח החמץ נקנה להנכרי

כמה שמכר לו קורם הפסח בהכסף שקיבל מהנכרי, דהא הישראל מכר לו לחלוטין
 שיהא להנכרי אף לאחר הפסח, א"כ ממילא כשאינו חוזר הישראל מהמכירה
 לאחר הפסח, ממילא המכירה קיימא אז, וא"כ שרי לקבל המעות מהנכרי לאחר
 הפסח (דזה וודאי שא"צ לחזור מהמכירה כמ"ש לעיל רבדיעבד מה שעשה עשה
 ולא קנסינו לוי) רק דהחמץ הוי חמץ שעה"פ כנ"ל, אבל דיהא המעות מותר
 לקבל, נוכל לומר דאף הצל"ח מורה בזה.

אח"ז ראיתי במ"ש דז"א, דהא באחריו לפלוני ובחא דפ"ו מהל' גירושין
 היינו רק באומר שיחול המכירה או הגירושין, לאחריו, או לאחר לכשיכנס, אבל
 באומר סתם אינו כלום, וראי' מדברי המ"ל שחוכך בפ"ד מהלכות אישות אי יש
 קידושין לקטן כשיגדיל ע"ש, והיינו דוקא באופן שאמר בפירוש לכשיגדיל דוקא,
 אבל במקדש בסתמא לא הוי קידושין כדאיתא בהריא בהרמב"ם בפרק הנ"ל
 וז"ל, קטן שקירש אין קידושיו קידושין, ע"ש בהלכה ז'. — אך דספיקתי
 הראשונה במקומה עומדת, וצ"ע.

מכתב ברכה מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

כ"ה.

מכתבו הניעני ושמחתי לאשר בנו הרב החריף מ"מ⁽¹⁾ נ"י נתקבל לרב ומורה
 (ור"ם), וחפץ ד' יצליח בידו ויעמיד תלמידים הגונים וירעה עדתו ברחמים וינהלם
 על מבוע ומרעה טוב ולהנהגם בדרך ישרה ויתרומם קרנו ויגדל מעלה מעלה.

הה

יגמול הניעני ושמחתי לאשר בנו הרב החריף מ"מ⁽¹⁾ נ"י נתקבל לרב ומורה
 (ור"ם), וחפץ ד' יצליח בידו ויעמיד תלמידים הגונים וירעה עדתו ברחמים וינהלם
 על מבוע ומרעה טוב ולהנהגם בדרך ישרה ויתרומם קרנו ויגדל מעלה מעלה.

פאקסימיליא מגובת י"ק.

(1) נמסר לנו מאת יורדנו האברך היקר והנעלה מו"ה שמחה פנחס שטראהלי נ"י.
 תשואח"ח לו.

(2) הוא הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט זצ"ל אבר"ק דעש מח"ס אבני צדק
 שערי צדק ועוד, בנו של הגה"ק מוה"ר יחזקאל פאנעט זצ"ל בעל מראה יחזקאל.

מכתב מהרה"ק מוה"ר דוד הלברשטאם זצ"ל אבר"ק קרשאנוב¹

ב"ה יום ג' תצוה תרכ"ה לפ"ק קשאנאב.

החיים והשלום לכבוד ידירי ש"ב הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל נזר
ישראל ע"ה פ"ה יקר רוח איש תבונות המפורסים בקצווי ארץ
בק"ש מ' ליפא חנינא מייזלש² נ"י האב"ד דק' פרעמסלא.

גלילות יד קרשו הגיעני היום ע"י הב"ד, ויען שהדבר נחוץ נענית לו להשיב
תיכף על שאלתו. הנה נפשו בשאלתו אודות הרחיים הנקרא דאמפ מיהלע, כאם
מוכשרים הם לשחון קמחא דפסחא, באמת לפום ריהטא לפי ראות האדם ידמה
שהמה כשרים בלי פקפוק, אולם לאחר הדרישה וחקירה נתאמת לי שיש חשש
גדול בדבר כי מעשה הרחיים הנ"ל הוא ע"פ אופן שתיכף בצאת הקמח מן
הרחיים הוא נופלת לשק אחר ואח"ז הולך הקמח למעלה דרך צינורות ובתוך
הצינורות עשויים גביעים של נחושת לשאוב הקמח והקמח עולה ויורד בתוך

(1) הועתק מכת"י מעתיק א'. — לשלימות הענין ראוי לציין כאן בקיצור פרשת
הענין של טחינת קמח למצות ברחיים של קישור הנקרא „דאמפ-מיהל". — עוד בשנת
תרי"ט לפ"ק נרפס בקונטרס ביטול מודעה ע"י הג"ר יוסף שאול הלוי נ"י אבר"ק לבוב
אורות מאשיען-מצות, ונרפס שם מכתב מהגאון בעל כתב סופר, ובתוך הדברים כותב
שמעולם מנע מלשחון על דאמפמיהל, רק בשעת הדחק שלא הי' בעיר רחיים של מים
והזמין ר' לפנימס דאמפמיהל חדשה, התירו לשחון עלי' כהוראת שעה עיי"ש. — קודם
חג הפסח שנת תרכ"ב נתהוו מריבה וחילוקי דעות בדיון רחיים של קישור, הגאון מוה"ר
שלמה קלוגר זצ"ל כתב שקמח הנשחן ברחיים של קישור חמץ גמור הוא, ושאר גדולים
ובראשם הגאון מוהרי"ש נ"י זצ"ל כתבו להתיר (ועיין גם במכתבו של אביו הג"ר ארי'
ליבוש נ"י הנרפס בקונטרס ביטול מודעה הנ"ל). ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רל"ח הביא
שגם הגאון בעל מנחת חינוך אסר את הקמח מרחיים זה.

באותו זמן פנו אנשי קהלת לבוב לכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, שיחווה דעתו בענין
זה, ונרפס תשובתו בספרו שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ה וזלה"ק: זה איזה שנים
אשר בני הרב הה"ג מהר"ר נ"י אבר"ק קרשאנוב לאשר הי' דחוק לשחון בעירו
ובסביבותיו הוצרך ליסע סמוך לעירו לפרייסין אשר שם רחיים של קישור ולראות היכשר
בעיני הרחיים הלזו והוטב בעיניו למאור ושחן שם עבור אנשי עירו וסופר לי שעניני
הרחיים הנ"ל הוא בדרך זה וכו' ברחיים של קישור רחוק ממצוא חמץ כאשר אמר לי בני
הרב הנ"ל והוא ת"ח גדול וראוי לסמוך עליו ואינו נוגע בדבר כי אין טוחנין גם בני עירו
ברחיים הנ"ל, רק ברחיים של מים כמשנים קדמוניות, רק אז בשעת הדחק עשו כן ולכן
אין לבני נ"י שום נגיעה ונאמן אלי בעדותו, ולזה מעת ששמעתי כן וגם הרבה אנשים
כשרים הגידו לי כן ולכן עתה אני מתיר לכל שואל ורק שיהי' באופן הנ"ל, עכלה"ק. וכן
כתב בקיצור כחאהע"ז סי' ע"ט יעווי"ש. (ובספר נחלת ראובן להגאב"ד רישא הנדמ"ח
בשנת תשל"ז נרפס בראש הספר מכתב קצר מהגה"ק בעל ד"ח זצ"ל, שאין לאוסרו עפ"י
דיון, אך אם אפשר למנוע מזה יותר טוב).

הצינור ומחמת כח הראמפ אשר הקמח הולך בתוך הצינור נתהווה מזה לחלוחית רב אשר הקמח נעשה כעיסה רכה בתוך הצינור, אך לאחר זה מובילים הקמח דרך מקום הנקרא שנעק על מקום הקר הנקרא קוהל ששאק ושם משחקים ומפררים הקמח ונותנים אותו על הבייטיל, זה מעשה הרחיים הנ"ל, ואין לסמוך לנקות הצינורות הנ"ל, כי בכל יום ויום הוא חוזר לקלולו, אשר ע"כ נמרתי ברעתי שלא להכשיר הרחיים הנ"ל, אך זאת התקנה אשר תקנתי כזה שתיכף בצאת הקמח מרחיים, טרם ינהילו אותו דרך הצינורות, תיכף יקבלו אותם בני אדם בשקים, ובשקים ינשאו הקמח למעלה לגמור אותו שם על הבייטיל, וכאם נעשה באופן זה, לפי דעתי אין חשש בדבר, וכשר הקמח, וכל בני ישראל יאכלו אותו בריצה. והנה אנכי הכשרתי רחיים כזה סמוך לק' ברעסלא והמתקתי סוד עם כבוד הרב הגאון האבד"ק ברעסלא⁽¹⁾, והסכים עמי שאין להכשיר באופן אחר רק כנ"ל. ואסיים בשלוי.

מנאי ירדיו הרורשלומו באהבה,

חק' דוד הלברשטאם

בשנת תרכ"ה נתעורר שוב חילוקי דעות בנד"ז, ופנה אז הגאון מוה"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל אבד"ק פרעמיסלא אל הרה"ק מוהר"ד מקראשנוב להבחיר לו מהות הרחיים של קיטור, וענה לו במכתב הנוכחי הכל בפרטיות, כאשר יראה המעיין. אמנם, כפי הנראה, אירעו במשך הזמן שינויים בדבר, ואולי יצאו איזה מכשולות, עד שהגאון בעל ייטב לב זצ"ל במכתבו הנדפס בסוף ספרו רב טוב עה"ת (מהדורא חדשה) כותב בזה"ל: ע"ד הכשר הנפות מרחיים של קיטור שבר"ח התיר, הנה לא מלבו אמר כך כי העיד ע"ע שלא ראה מעולם רחיים של קיטור, אלא שסמך עצמו על דברי בנו מחו"ה^הג מקשאנוב, ועתה ישנו פה עמדי בנו של חתני הה"ג מרודניק, הוא הגיד לי איך יבטינה אשתקד (היינו שנת תרמ"ב) יצא בדפוס עלה לתרופה מאת דודו הרב מקשאנוב איך שחוזר מדעתו, כי עמד על האמת שאי אפשר בשום אופן להכשיר הנפות מרחיים של קיטור, עכ"ל. וכן בשו"ת בית היוצר (להג"ר יואל צבי ראטה אבד"ק חוסט) חאו"ח סי' כ"א כתב, אנכי שמעתי מאנשים נאמנים שהה"צ (אבדק"ק קרשאנוב) נ"י הי' פה במדינתנו וראה הראמפ מיהלען, ואמר שאינם דומין להנהו ראמפ מיהלען שבפרייסען, וע"כ בודאי אין לסמוך להתיר יעווי"ש. והנה"ק משינאווא זצ"ל כותב במכתבו משנת תרמ"ה (נדפס בקובץ האהל שנה ב' חוברת ב') שלכתחלה בוודאי לא יטחנו ברחיים של קיטור. ועיין עוד באריכות בענין זה במעדני שמואל על הל' פסח סי' ק"ח אות י"ט.

(2) הגאון מוה"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל אבד"ק פרעמיסלא נולד בשנת תקפ"ג לאביו מוה"ר ארי' ליב. נדפס ממנו שו"ת תפארת יוסף סי' פני יוסף, וס' אסיפת הרועים פי' על תקנות עגונות למהר"ל וחיידושים על הש"ס שנדפסו בש"ס ווילנא. (עיין בכר"ש שנה ב' קונטרס י' עמוד מ"ה). נלב"ע ביום ח"י אייר שנת תרכ"ה לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר גדלי' טיקטין זצ"ל אבד"ק ברעסלא. נולד בשנת תקס"ח לאביו הג"ר שלמה זלמן טיקטין אבד"ק ברעסלא. למד אצל אביו וגם הי' תלמיד הגר"ח אויערבאך בעל דברי משפט. בשנת תר"ג מילא מקום אביו כאבד"ק ברעסלא. נפטר ביום ז' לחודש מנחם-אב שנת תרמ"ו לפ"ק ומנ"כ בברעסלא. (ואנב ראוי להעיר, כמה שנדפס בשו"ת חת"ס חאהע"ז סי' נ"ו תשובה להג"ר יצחק טיקטין אבד"ק ברעסלויא, אולי ש"ס הוא, כי אז כיהן שם הג"ר שלמה זלמן טיקטין זצ"ל).

בדין איסור הנאה בחמץ, ומעוֹת חטים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל אבר"ק דווינסק⁽¹⁾

עש"ק כ"א אייר תרצ"ה דווינסק.

להבן תדל שי⁽²⁾.

שלום וברכה. ובמהרה יהי' תלמיד מובהק של לחמן בר רסתק⁽³⁾. קבלתי מכ', וכעת לא אכתוב שמדבר שטות רק מדבר בורות. בנמ' פסחים דף כ"א ע"ב נקט רק הלשון אסור בהנאה⁽⁴⁾, ודין לקדש אשה נקט רק אשעות דרבנן או חמץ דרבנן ע"ש, אני כתבתי כמה פעמים לא מחמת לא מהני, רק מחמת הך דתמורה דף כ"ה ע"א אמר על הככור עם יציאת רובו ועל הלקט עם נשירת רובו ואמר זה קודם רק שיחול בזמן אח"כ ופשטינן דלא חל דא"א לעשות דבר שיבטל הדין של תורה בזמן שחל גזירת מלך, וה"נ גבי חמץ א"י לעשות דבר שיחול בזמן שכבר חל החיובים והאיסורים שע"י זה יפקעו החיובים, דאם מהני למכור אז שוב לא עבר על הלאו והעשה, וכן אם מקדש אשה, שוב הוא לא יעבור דאינו שלו, ושלך אי אתה רואה וכו', וכן א"י להקדיש כך וא"י לעשות תרומה וחלה דע"י זה נפקע ונתבטל הני דיני התורה, וכן למכור לצמיתות, לא מחמת לאו, דזה לכמה שיטות, וכן בירושלמי דמאי וגישין⁽⁵⁾ יש מ"ד דס"ל כן, לא הוה כלל לאו, רק התורה אמרה שהדבר יהי' כך, וכן גבי לא יקדיש דתמורה דף כ"ה, וכן במ"ש התוס' ב"ק דף ע"ו ע"א [ר"ה שחיטה] וכן בזבחים דף ע"ה ע"ב וכ"מ כמ"ש במכתבי העבר, ואף דהתוס' לא כתבו כן בקדושין ג"ו ע"ה [ר"ה המקדש], העיקר כמ"ש, ועיין פסחים דף ל"ב ע"א ודף ל"ג ודף כ"ט ע"ב, שם ר"ל שאז לא חל הדין מחמת בשל הקדש ליכא דין של ביעור.

(1) ראה: אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — ר"ז הועתק מגובתי"ק, והגיע אלינו ע"י הרב יצחק פריעד שליט"א מוואשינגטאן-הייטס. יתברך ממעון הברכות. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ו.

(2) מוזכר בנמ' חולין קל"ד ע"א, וברש"י שם, שכן תדל הי' שומה שבעולם.

(3) מוזכר במס' עירובין ס"ג ע"ב, והי' גוי ורשע.

(4) היינו הא דמבואר שם בש"ס, עבר זמנו אסור בהנאתו, פשיטא, לא צריכא לשעות דרבנן דא"ר גידל א"ר חמא בר יוסף אר"י המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטין קורדנא אין חוששין לקדושין. ועיי"ש ברש"י.

(5) בירושלמי דמאי פ"ה ה"ח וגישין פ"ד ה"ט יעוי"ש.

(6) שם איתא, ששה דברים נאמרו בעם הארץ, וא' מהם שאין מגלין להן סוד.

(7) שם איתא דת"ח דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו.

ומאוד אתמה על חוצפה שלו שכותב שיש לי ח"ו גמרא אחרת, ועל זה הנה נצרך לנדות אותו על הרבוב הזה שיצא מקלמוסו, בור, ע"ה. וכן מ"ש דגבי חמין לר"י שעבר עליו הפסח אם צריך שריפה, במכתב א' כתב דברי ע"ה, וכאן כתב רק חוצפה בעלמא, כי באמת זה מחלקת בירושלמי, אך לבור כמותו אסור לגלות רזי תורה, ועיין פסחים דף מ"ט ע"ב¹) וע"ז דף ל"ה ע"א וע"ב²), ודי בזה. יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

* * *

כאשר ימי חה"פ הבעל"ט ממשמשים ובאים, וכבר ידוע התקנה של חיטי דפסחא המבואר בירושלמי דב"ב פ"א [הלכה ד'], לכן באתי להזכיר לראות ולזרז במה דאפשר, ליתן עבור זה ולא להיות חו"ש בגדר דאל תשיג גבול וכו', ובפרט בעתים הללו, ואין מזריזין אלא למזורז ובפרט במקום שיש חסרון כים כמבואר בת"כ פ' צו וירושלמי ב"ק פ"ג.

נאום יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

פורים שנת התרצ"ב.

הערות שונות

מהרב הגאון מוה"ר שלמה אליעזר אליפאנדרי ז"ל¹)

(א) מש"כ הרב בירך יצחק ס' בא דצליית הפסח הוא דוקא ביום י"ד, ע' מראה הגדול דרוש ג' לשנה"ג דף ק"ה דזה אינו אלא דכשר ביום י"ד מבכו"י וגם כליל ט"ו. ועי' בפסחים דצלייתו אינו דוחה את השבת²).

(1) נולד בעיר קושטא בשנת תקע"ה בערך לאביו מוה"ר יעקב אלפאנדרי. שם בקושטא העמיד תלמידים רבים וביניהם הגאון בעל שרי חמד זצ"ל. זמן רב חי' אב"ד ור"מ בעיר דמשק, ומשם נתיישב בשנת תר"ע בעיה"ק צפת, ובשנת תרפ"ה נתיישב בעיה"ק ירושלים. נרפס ממנו שו"ת מהרש"א אלפאנדרי ג' חלקים. נלב"ע בזקנה מופלגה ביום כ"ב אייר שנת תר"צ לפ"ק ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים עיה"ק.

הערות הללו שהועתקו מגוכתי"ק נשלחו מאת הרב שלמה אליעזר מרגליות נ"י מירושלים עיה"ק להרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, כדי להדפיסם בקובצנו. זכות הרבים תלוי בהם.

(2) עיין בהגהות חכמת שלמה על יורה דעה סי' ס"ט סעיף ו' שהביא בשם התב"ש דצליית הפסח חי' סמוך לחשיכה, וכ' שבמחכת"ה של התב"ש נעלם ממנו לשון רש"י במשנה ריש פרק תמיד נשחט (דף נ"ח ע"א) שכתב להדיא שם דבעי לשחוט הפסח ולצללותו מבקוד יום, וציין גם לרש"י שם להלן באותו עמוד ד"ה צליית פסח אינו דוחה שבת דיכול לצלות מבקוד יום, עיי"ש.

(ב) ראיתי המנהג בסוריא לברך על ההרס אחר ברכת היין, ולא הונח לי להפסיק בין ברכה לשתי, כיון דאינו מצוה ורק רשות. וע' משחא דרבנותא סי' רס"ה דף פ"ו שכתב הטעם שהצדיקים נמשלים להרס, דאם מטעם עלוף למה אין מקרים לברך על ההרס תחילה, ולא היינו מפסיקים בברכת בשמים שהיא רשות ע"ש, ולא נתקרה דעתי בזה.

(ג) עיין פענח רזא (פ' שמיני) שהקשה משם הרב המחבר רבי יצחק הלוי דלמה לא נילף דין קריעה מקרא דבגדיכם לא תפרומו דאסור, ואמאי יליף מדברי קבלה, ותירץ דקריעה לחוד ופרימה לחוד כדתנן בסוטה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו. ותמה בס' לימודי ה' (לימוד קנ"ד) דאיך נעלם סוגיא במו"ק (דף ט"ו) דילף מבני אהרן ע"ש. ולפי חומר הנושא אפשר לומר דכוונתו למאן דילף מקרא דויקרא דוד את בגדיו, ועיין מש"כ הרישב"א בחי' ובס' דעת זקנים עה"ת (פ' שמיני).

(ד) עיין באור זרוע בהל' גיטין דף ק"א אעפ"י שכתב ר"ת שנהגו מנהג תו' שאם אינה כתיבה גסה וגם אם אינה מוקף גויל פסול, ושכן פסלו רבותינו, ודקדק מהרמב"ם פ"ד דגרושין, וע"ש שכתב דיש ט"ס בדברי הרמב"ם. ועי' גיטין דף פ"ז ע"ב כתב יונית ועדיו עברי, ותשו' הרשב"א סי' אלף קצ"א. ומ"ש מרן ב"י אה"ע סי' קכ"ו מהרשב"א דיונית לאו דוקא דה"ה שאר לשונות וכן אף פרסי, ואפשר דהיינו בלשון פרסי אבל כתיבה אשורית.

(ה) כתב הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים ה"ו ואין איסור אלא להשתקע שם [במצרים] ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא, ואם חשב לישב ולהשתקע אין בו מעשה ע"כ. וע"ע מהרימ"ט אה"ע סי' מ', ועי' פאת ים אות אלף סי' ד', ויש לעיין על מ"ש שם דמקיים כלאים אמאי אינו לוקה. וגם החינוך פ' שופטים כתב אין לוקין דבהשתקעו אין בו מעשה. ועי' קרבן אשה בנימוקיו ע"ד הר"מ דף צ"א.

(ו) דעת הסמ"ק דמצטער דפטור מן הסוכה, דוקא מהשינה. אבל הביא דבריו הרא"ש בפסקיו בסוכה וסתר דבריו. ועי' לחם יהודה דף ל"ד ע"ד ודף ל"ה, וכתב שם דמנהג רוב העולם דאין ישנים מפני הרוח דס"ל כסמ"ק, ויש לעיין בדבריו.

(ז) עי' שואל ומשיב מ"ת ח"ב סי' ח' דנסתפק אי לדעת ר"ת דנשים מברכות על מצ"ע שהז"ג, אי מברכות על הסוכה ע"ש. ועי' להראב"ד פ"ו דסוכה, וכעת אין פנאי.

הערות שונות*

יצחק יעקב ווייס

דומ"ץ

דק"ק גראסווארדיין

(הוא הנאב"ד עיה"ק ירושלים שליט"א)

ב"ה. יום ועש"ק דברים [גראסווארדיין].

שוכט"ס א"כ אהובי ידידי הרב הגאון הגדול ערוגת הכושם גן
הרסים צמ"ס וכו' כקש"ת מוהר"י שטייף נ"י דומ"צ דקה"י
ב' פעסט יצ"ו.

אחדשת"ה. את ספריו היקרים לנכון הגיע עדי, ומאד הנני נותן תשוא"ח
ותודה רבה לכהדג"ק נ"י בזה, כי המה לשעשועים לי בכל עת, ויעזור השי"ת
שיזכה עוד להאריך ימים ושנים דשנים ורעננים להפיץ עוד מעיינותיו חוצה
ולגמור את אשר התחיל עבודתו בקודש בספרו על התורה, להגדיל התורה
ולהאדירה ולזכות את הרבים המשתוקקים להנות מבאר תורתו עד ביאת ינון
בב"א. — ואי"ה כאשר יגמר את ספרי „דברי יצחק" אשר כעת תחת מכבש
הדפוס, אשלח לכהדג"ק נ"י בל"ג.

ומידי עיוני בספריו היקרים מאד, כאשר עברתי על בתרי אמרותיו, בלימודי
השם לפ' בראשית אות שע"ו, ראיתי שהביא דברי רש"י כתובות נ' שכ' הטעם
מה שהתינוק מתחנך בתענית בשנת הי"ג והתינוקת בשנת הי"ב, שהוא לפי
שהתינוקת ממחרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד התורה, ועי' ברש"י שם
שכתב בזה"ל, ותרתי סרי דקאמר שנת השנים עשרה גופה קאמר דאי בת שתים
עשרה ויום אחד דאורייתא היא שמביאה שתי שערות ובת עונשין ואין צורך לנו
ללמוד ממניקתו של אביו יעיי"ש. הרי דעל י"ב שנה גופא אין צורך לומר טעם
פרטי בתענית, וגם על דברי רש"י במש"כ טעם על שנת השנים עשרה גופה
הקשו התוס' שם דלא הי' צריך לפרש כן אלא שחינוך שלה שנה לפני גדולתה
יעיי"ש. ומה נפלאו ממני דברי הרמב"ם בפ' המשניות יומא פ"ח דכ' בזה"ל,
ודע כי הזכרים מי"ג שלימים והנקיבות מי"ב שנים שלימים הם חייבין להתענות
מדאורייתא אם הביאו שתי שערות „כי הנקבות סובלות התענית יותר מהזכרים
לפי שמוג הזכרים חם והנמס מגוף יותר" עכ"ל. וצע"ג למה צריך להאי טעמא
אשר הוא טעם פרטי לגבי תענית, הרי הדין כן הוא בכל התורה בזכרים בי"ג

(*) מכתב זה (שנכתב עוד לפני מלחמת העולם) קבלנו מאת הרבני הנגיד הנכבד
מו"ה שלום יוסף שטייף נ"י נכד הגר"י שטייף ז"ל. תשואח"ח לו. — שלחנו העתקה
להנאב"ד ירושלים שליט"א והביע לנו שביעת רצונו שיודפס בקובצנו.

שנים שלמים והנקיבות מי"ב שנים חייבים במצות מדאורייתא, ורש"י הוצרך לזה רק על שנת הי"ב גופה ולא בי"ב שלמים כנ"ל, וצע"ג.
ומענין לענין באותו ענין, נפלא ממני דברי המדרש תנחומא פ' שמות פ' ח' דמשה רבינו לא הי' עוד בן עשרים דכתיב מי שמך ל"איש" יעיי"ש. והרי איש הוי בי"ג שנה, והי' צ"ל דל"ה בן י"ג עוד, וכן אי' באמת במדרש רבה שם פרשה ה' בשם א"ר חייא, יעיי"ש ובמת"כ ובעץ יוסף, וצע"ג.
ובזה הנני דושת"ה כה"י וחותרם ברגש כבוד,
יצחק יעקב ווייס דיין דפה

הערות בשו"ת דברי חיים

גבריאל צינער

מנהל רוחני

בישיבת קהלת יעקב פאפא

ברוקלין, ניו יארק

בשו"ת דברי חיים ח"א אה"ע סי' ק"ה דן בשאלה שלא ראה אחד מן הדיינים חליצת המנעל אי מהני, וכתב די"ל דקרא דכתיב לעיני הזקנים דוקא ברקיקה גילה שצריך לעיני הדיינים משום שהוא דרך ביוש ככה יעשה לאיש והקפידה התורה שהדיינים יראו הרוק שיוצא מפיה לבזותו דאינו דומה ביוש הנעשה בראיה לידיעה אבל בחליצת המנעל סגי בידיעה לחדר עיי"ש. ולפי קט שכלי צ"ע דבה"ק.

א) אם כוונתו דלעיני הזקנים לא קאי רק על הרקיקה לבר לא זולת, א"כ למה לא כתבה התורה לעיני הזקנים אצל וירקה בפניו, וכך היה צריך לכתוב וירקה בפניו לעיני הזקנים, וא"ת משום שכ' הב"י בס' קס"ט דלהכי נכתב לעיני הזקנים קודם וירקה בפניו ללמד שצריכין לראות הרוק מיד בתחלה כשיוצא מפיה עיי"ש, ז"א דלימוד זה אינו מעכב, דבדיעבד פסקו הפוסקים דכשר גם כשלא ראו הרוק יוצא מפיה, ועוד דעכ"פ הי' לו לכתוב לעיני הזקנים וירקה בפניו ולא לכתוב לעיני הזקנים מופלג כ"כ מוירקה, א"ו דלהכי כתב רחמנא לעיני הזקנים אחר ונגשה משום דבאמת קאי ג"כ על ונגשה וכמו דאיתא בספרי שם מלמד שמתייחדת עמו לעיני הזקנים, וא"כ חזינן מזה דלאו דוקא משום הביוש של הרקיקה הקפידה התורה שהי' לעיני הזקנים דהא גם בנגישה כן הוא, וא"כ קשה מנין לו לרבינו לומר דלעיני קאי רק על וירקה ולומר מכח הביוש הוא דבעינן דיינים. (ב) מאן לימא דטעם הקרא משום ביוש הוא הלא לא קיי"ל כר"ש דרד"ש טעמא דקרא. ומ"ש עוד הר"ח שם עפ"י הב"י דרבא יליף מדלא כתיב וירקה לעיני רק לעיני וירקה דלא סגי להדיינים לראות הרוק לאחר שיצא מפיה רק צריכי למיחזי

כי נפיק הרוק מפיה, ש"מ רדוקא גבי ריקה שכ' לעיני קודם וירקה דרשינן שהריינים יראו הרקיקה אבל גבי נעל דכתיב וחלצה לעיני שפיר י"ל כיון שרואין המנעל אצל האשה הוי כחלצה לעיניהם עיי"ש, דבריו אלו צע"ג ולא זכיתי להבינם, דהלא באמת בקרא כתיב לעיני קודם וחלצה, לעיני הזקנים וחלצה! ועוד אפילו אם היה באמת כתוב כן וחלצה לעיני הזקנים לא הי' אומרים דסגי במה שרואין הנעל ביד האשה דהא לא ראו חליצת הנעל כלל, וקרא כתיב וחלצה נעלו לעיני הזקנים שחליצת הנעל יהי' בעיני הזקנים.

* * *

בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד ס' ס"ט דן אשה שנחשדת על איסור נידות כשאין לה נאמנות ודינה כנשתמית שמבואר בשו"ע שחברותיה בודקות אותה בשעת וסתה ולאח"כ, כמו כן הכא תיבדוק ע"י נשים בשעת וסת ולאחר הוסת תיכף עברה"ק. ולא זכיתי להבין היכן מבואר בפוסקים גבי נשתמית שצריכה בדיקה גם אחר הוסת. ונלענ"ד לבאר כוונתו הק', שמקורו מרא"ש בסוף מס' נדה בקיצור הלכות נדה וז"ל, וצריכה האשה להכין ולירע זמן וסת ראייתה מתי היא רגילה לראות וכו', ואם רגילה לראות כלילה תפרוש כל אותו הלילה ואם עבר היום או הלילה ולא ראתה תבדוק עצמה ואם מצאה עצמה טהורה אינה צריכה לפרוש יותר מבפעלה עכ"ל, מבואר דס"ל רדוקא לאחר שעבר היום או הלילה ולא ראתה צריכה לבדוק עצמה ולא כתב כלל שתבדוק עצמה בשעת הוסת. ומצאתי כן בחי' הרשב"ץ למס' נדה דף ט"ו ע"א וז"ל, י"א שאם בדקה בעונת הוסת ומצאה טהור שוב אינה צריכה בדיקה וי"א צריכה בדיקה והתשב"ץ אומר שאם בדקה בסוף העונה שוב אינה צריכה בדיקה עכ"ל, מבואר שס"ל דלא סגי בבדיקה בתוך העונה רק העיקר בדיקה לאחר העונה, וכן ראיתי בשו"ת ח"צ ס' קו"ד עיי"ש, הרי שהרבה פוסקים ס"ל דעיקר חובת הבדיקה הוא לאחר העונה, אכן בשו"ע משמע בפשיטות שצריכה בדיקה בשעת הוסת, ולכן כתב מרן הר"ח שבודקת עצמה בשעת וסתה וגם לאח"כ לצאת ידי כל הדיעות, כנלענ"ד בס"ד.

(1) ברפוס שני של שו"ת דברי חיים הגיהו המוציאים לאור עיי"ש בחצאי עיגול. ומסורת בירדני שכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל אמר שאין צורך להגיה רק תיבת וחלצה שייך למעלה ותיבת לעיני להלאה, ואכ"מ.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם כמקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין ביטול מטעם הפקר

שלמה זלמן גארדאן

מגיד שיעור כישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

הר"ן בריש מס' פסחים הביא שני שיטות אם יכול לעשות שליח לבטל, שיטת בעל העטור היא ריכול לעשות שליח כמו בכל התורה כולה, ואחרים חולקין דכיון דביטול מטעם הפקר והפקר אינו מועיל ע"י שליח גם ביטול אינו מועיל. והנה הטור פסק בס' תל"ד דשליח יכול לבטל, והב"י שם הביא דברי הר"ן דכיון דביטול מטעם הפקר אינו מועיל ע"י שליח, וכתב ע"ז דאינו דומה, דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות משום דהפקר יש לו דין נדר, ונדר אינו מועיל ע"י שליח, משא"כ ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני שליח. ולכאורה יש להקשות ע"ז, מהא דמבואר בקצוה"ח בס' רע"ג דלפי שיטת הרמב"ם דהפקר מדין נדר, אין הקנין חל לצאת מרשותו עד שבא ליד הזוכה. והטעם שאינו יכול לחזור בו, הוא משום איסור נדר. וכתב להסביר עפ"ז מחלוקת רש"י ותוס' בפסחים דף ד: דרש"י סובר דביטול מטעם תשבייתו, ותוס' כתבו דביטול מועיל מדין הפקר, ושלך אי אתה רואה וכו'. וי"ל דרש"י סובר דהפקר מטעם נדר, ממילא אכתי הוי של הבעלים, וא"כ א"א לומר דביטול יועיל מטעם הפקר, וע"כ שהוא מטעם תשבייתו, והתוס' יסברו דהפקר עושה קנין לצאת מרשותו, וממילא ביטול יכול להיות מטעם הפקר. ולפי"ז קשה על דברי הב"י דכתב דהפקר מטעם נדר, על אותן הסוכרין דביטול מטעם הפקר, ומ"ש הב"י שם דביטול אינו ענין לנדר, הא נופא קשיא, כמו שהקשה הב"ח שם, דכיון דביטול מטעם הפקר למה לא נאמר דביטול יש לו כל דין הפקר, ובדין נדר מבטל אותו כשאר הפקר (וכן הקשה הבית מאיר באהע"ז סי' ק"כ והניח הדבר בצ"ע).

וג"ל לתרץ, דהנה הר"ן הקשה בריש פסחים, דאיך מועיל ביטול מטעם הפקר, הא ביטול מהני בלב, וגבי הפקר וודאי אינו מועיל בלב דדברים שבלב אינן דברים. ותירץ דחמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, מש"ה בגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי לי' זכותא בנוויה סני. והאחרונים הסבירו זאת (הצל"ח ועוד), דכיון דהוא מסכים ברעתו לרעת התורה לבטל החמץ, ממילא לא עשאו הכתוב חמץ זה כאילו הוא ברשותו, ושפיר הוי מופקר מדין תורה. מבואר מזה דביטול אינו הפקר ממש, אלא הסכמה לרעת תורה, והתורה מפקיר חמץ זה. אבל התוס' בדף ד: הקשו דאיך מועיל ביטול מדין הפקר הא הפקר צריך שלשה, ותירצו דמדאורייתא אין צריך ג'. מבואר מזה דתוס' לא סברו כשיטת הר"ן, דא"כ לא היה צריך לתרץ תירוץ זה, אלא כתירוץ הר"ן, וע"כ דסוכרים דביטול הוי הפקר ממש, ולא הסכמה לרעת תורה כשיטת הר"ן. וכן מבואר בחידושי הרמב"ן דהתוס' לא סברי כסברת הר"ן. והנה הקצוה"ח שם בס' רע"ג הקשה לשיטת הסוכרים דהפקר מטעם נדר מהא דמבואר בפ"ק דשבת לב"ש דס"ל שביתת כלים, דנר וגויגית אפקורי מפקר

להו, הרי דהפקר עושה קנין, דאם אינו עושה קנין, אלא משום נדרו אסור לחזור בו, א"כ אכתי שלו הוא ומצווה על שביתת כליו, ותירץ דלפמ"ש הרשב"א שם, דאפקורי מפקר להו, היינו הפקר כ"ד, א"כ ניחא, דהפקר כ"ד ודאי עושה קנין ויוצא לגמרי מרשות בעלים.

לפ"ז תו לא קשה על הב"י, דכתב דהפקר מטעם נדר, ואעפ"כ כ' ביטול מועיל מטעם הפקר, דהב"י אזיל לשיטת הר"ן שהרי קאי שם על דברי הר"ן, (וכן לעיל בס' תל"א כתב ג"כ כדברי הר"ן), ושיטת הר"ן היא שביטול אינו אלא הסכמה לדעת התורה, והתורה מפקיר אותו, והפקר כזה שהתורה מפקיר לא גרע מהפקר כ"ד שכתב הקצוה"ח שעושה קנין, וזה ודאי עושה קנין. ממילא מיושב על נכון דאעפ"י שהפקר מטעם נדר, יכול להיות ביטול מטעם הפקר, דביטול אינו אלא הסכמה, והתורה היא המפקרת, ולכן הביטול עושה קנין. ועפ"י מתורץ מ"ש הב"י, "ראינו ענין לנדר" דאינו אלא הסכמה לדעת תורה והתורה מפקרת אותו והוא מטעם קנין, ומתורץ קושיית הב"ח. אבל הקצוה"ח שכתב דאם הפקר מטעם נדר א"א לומר דביטול מטעם הפקר, כתב כן לשיטת התוס' דביטול הוא הפקר ממש, (ולא הוי הפקר של תורה אלא מכח איש המבטל), וא"כ אי אמרינן דהפקר מטעם נדר א"א להיות שביטול יהיה הפקר ממש דעריין שלו הוא ועובר עליו, וא"ש.

עולת שבת בשבתו

לחג הפסח

איתא במדרש, בשכר שלווה פרעה את שרה ארבע אמות זכה שנשתעבדו כנ"י אצלו ובשכר ארבע אמות שהלך נבוכדנצר ליקח את אנרת ששלח אויל מרודך לחזק'י זכה שנשתעבדו ישראל אצלו. וצריכין להבין לפי טעם זה מפני מה היו ישראל במצרים רד"ו שנים ובגלות בבל רק שבעים שנה. אמנם יובן עפ"י מה דאיתא בנב"י אדם כינוני פסיעה שלו אמה ופי' תוס' שליש קומתו, דקומה של אדם כינוני שלש אמות וא"כ פסיעה שלו אמה. והנה אמרו חכמנו"ל פרעה ארכו אמה, א"כ הוי פסיעה שלו שליש אמה. נמצא לפי"ז דנבוכדנצר הלך הארבע אמות ב' פסיעות ופרעה הלך הארבע אמות בשנים עשר פסיעות. ולפי"ז יובן שפיר החשבון, דכיון דנטל נבוכדנצר שכר בשביל ד' פסיעות שנשתעבדו ישראל אצלו שבעים שנה, ממילא פרעה שפסע י"ב פסיעות ראוי ה' ליטול שכרו שנשתעבדו לו ישראל ג' פעמים שבעים שנה שעולה למספר מכוון רד"ו שנים. (הגאון מוה"ר בצלאל אבר"ק אוסטרדה זצ"ל)

(1) בספר בית שמואל עה"ת (זאלקאווא תצ"ט) להג"ר שמואל ב"ר ישראל מקארקוביץ, ששמע ד"ז מפ"ק.

להגדה של פסח

אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מאמ"צ כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות. והקשה מהרש"א בח"א (במס' ברכות דף י"ב ע"ב) לא נכתוב לא ה' ולא וי"ו, לא נכתוב ימי ולא נכתוב כל. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא בגמ' (מנחות צ"ט ע"ב) דמי שקרא קריאת שמע שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה, והטעם דאילו ה' כתוב רק והגית ה' פירושו בלי הפסק, אבל השתא דכתיב יומם ולילה הוי פירושו כמו בתמיד א' בבוקר וא' בין הערבים. ולפי"ז מיושב שפיר קושיית המהרש"א, דאם לא ה' כתוב אלא למען תזכור, היינו יכולין לפרש הכוונה דהמצוה היא בלי הפסק, לכך כתיב ימי חיך וכתיב כל, והוי כמו תזכור יום ולילה. (הגאון מוה"ר שאול הלוי אבר"ק האג זצ"ל²)

וישמע ד' את קולנו כמה שנאמר וישמע אלקים את נאקתם וגו'. ויל"ד דפתח בשם הוי' מרת הרחמים ומביא ראי' מהפסוק וישמע אלקים שהוא שם מרת הדין. וי"ל עפ"י מש"כ בספח"ק באר מים חיים עה"פ וישמע אלקים וגו' וז"ל, מגיד הכתוב שזכו להיות בבחי' צדיקים שמהפכים מרת הדין לרחמים לזה נאמר וישמע אלקים, שאף מדה"ד שמע את נאקתם והסכים לרחם עליהם, עכ"ר. וזהו שאמר בעל הגדה, וישמע ד' וגו' כמה שנאמר וישמע אלקים וגו' כל' שגם שם אלקים מדה"ד נהפך למרת הרחמים שם הוי' ב"ה וישמע ד' את קולנו.

ובזה יתפרש גם הפסוק שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו, ויל"ד דהול"ל זכר אותנו ומהו הלשון זכר לנו. ולפי האמור יובן, דנודע מספח"ק דתיבת לנ"ו רומז על מדה"ד כי עולה בגימט' שם אלקי"ם. וזשה"כ שבשפלנו זכר לנ"ו, היינו בגלות מצרים שהיינו בשפלות ובדיוטא תחתונה, גם שם אלקים שהוא מדה"ד נעשה רחמים וחסדים כי לעולם חסדו.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

לשיר השירים

על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו (ג'א'). בזוהר ריש תזריע פ' פסוק זה על הגלות יעו"ש היטב ובמקדש מלך שפי' שם עפ"י הסוד המוזכר בזה בזוהר השינוי מה שנא' תחילה בקשתי ואח"כ בקשתיו יעו"ש ותמצא נחת. ועפ"י פשוטו י"ל כי אריכות הגלות הוא בעו"ה על כי אין

(2) בהגש"פ עם פי' ארבע יסודות (אמשטרדם תקמ"ג), בשמו. — וראוי לציין כי בקונטרס גבעת שאול (אמשטרדם תקמ"ו) הספר על הגאון הנ"ל מאת מוה"ר איצק טערקיהיים, כרף ה' ע"ד, כתוב שהוסיפו לו שם בחליו אהרן, ועוד כ' שם שלא שכב על המטה נ"ה שנים, והי' יושב בתענית נ"ה שנים והי' בעל יסורים וכו'.

אנו מתעוררים להתפלל על צערו כביכול ב"ה רק על צרת נפשינו, לזה אמר בשביל שאנכי מבקש את שאהבה נפשי, לזאת בקשתו כביכול ולא מצאתיו, והבן.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלא³)

מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל (ג'ו'). יש לרמוז בזה עפ"י מה דאיתא בגמ' (ב"ב קס"ה ע"א) אמר רב יהודה אמר רב רובן בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, בלה"ר סלקא דעתך, אלא אבק לשון הרע. ועוד מכאור בגמ' (יומא מ"ד ע"א) על מה קטורת מכפרת על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. והן הן דברי הפסוק, מי זאת עולה מן המדבר וגו' מקטרת, שהקטורת ה' מכפר על לשון הרע, ואם יקשה לך לה"ר ס"ד, לזה אמר מכל אבקת רוכל, פ' אבק לה"ר יש בישראל ולא לה"ר ח"ו.

(הגאון מוה"ר יעקב זצ"ל אבר"ק לובלין⁴)

לשביעי של פסח

כפ' בשלח מה זאת עשינו כי שלנו את ישראל מעבדנו ויהפך לבב פרעה, פירש"י נהפך ממה שה' וכו' ועכשיו נהפכו לדרוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. ויש לדרק דבר זה, בשביל ממונם שהשאלום, לא נרמז בקרא. ויש לתרץ דא' במס' ברכות (ט' ע"ב) וישאלום ר' אמי אמר בע"כ, איכא דאמרי בע"כ דמצריים (פ' שכפו את המצריים) דכתיב ונות בית תחלק שלל, ואיכא דאמרי בע"כ דישאל משום משוי. והגאון בעל פ"י פירש היכא משמע מקרא דנות בית וגו' בע"כ דמצריים, משום דלכאורה קשה היכא שאלו ממצריים על דעת שלא להחזיר הלא הפקעת הלוואתו מן הנכרי אסור, אלא שלקחו בהיתר מטעם שכר שעבוד, ונ"מ אם ה' הפקעת הלוואה, מי ששאל הרבה ה' לו הרבה ומי ששאל מעט ה' לו מעט, ואם ה' לשכר שיעבוד צריכים הכל לחלק ביניהם שוה בשוה. וזה פירושו דש"ס בע"כ דמצריים, וקשה האין כפו אותם להשאלום הלא ה' הפקעת הלוואה, אלא ע"כ שלקחו בשכר שעבוד, וראי' מקרא דנות בית תחלק שלל דייקא שחלקו ביניהם חלק כחלק מוכח דלקחו לשכר שעבוד, ודפ"ח. והנה בפענח רוא מקשה על ויוגד למלך מצרים כי ברח העם, פירש"י אקטורין שלח עמהם וכו', האין ידעו כי ברח העם, הלא משה אמר להם דרך שלשת ימים נלך במדבר ועדיין לא ה' יותר, ומה גם שביום השלישי חזרו לאחוריהם, אך על פי הרברים שאמרנו הבינו כי אין דעתם לחזור שראו אקטורין שחלקו כסף וזהב

(3) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנכבד נדיב ושוע כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן.

(4) הועתק מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

ושמלות ביניהם שוה בשוה, ואם ה' דעתם לחזור הלא צריכין להשיב מה ששאלו וחלוקה זו מה בעי גבייהו, אלא ע"כ דאין דעתם לחזור עוד. וזהו שפירש"י, ויהפך לבב פרעה וכו' מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעברנו, והי' קשה לרש"י האיך אמרו מעברנו שמא יחזרו עוד למצרים, אלא נהפכו לרדוף בשביל ממונם שהשאלום והמה חלקן ביניהם, מזה הבינו כי לא יחזרו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראב"ד ק"ק פראג)

כפ' בשלח, התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום. יל"ד בתיבת התיצבו, ומה ה' הכתוב חסר אם ה' כתוב ראו את ישועת ד', וגם יש לדקדק בתיבת לכם הלא להם מדבר ואליהם תסוב מלתו. ויתכן בזה, דהנה עה"פ כפ' לך ויפול אברהם על פניו (בראשית י"ז, ג') פירש"י ממורא השכינה שעד שלא מל לא ה' בו כח לעמוד ורוה"ק ניצבת עליו וז"ש בבלעם נופל וגלוי עינים, ע"כ. והנה בצאת ישראל ממצרים והיו ערום וער' מן המצות נתן להם הקב"ה מצות מילה, וי"ל בטעמו של דבר למה ניתן להם דוקא מצוה זו, לפי שהיו עתידין לקריעת ים סוף ואמרו חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואה, ואלו לא היו נמולים היו נופלים ממורא השכינה, ע"כ הקדים להם הקב"ה מצות מילה והיא „שעמרה" להם שיוכלו לעמוד בעת שרוה"ק נצבת עליהם. והנה תיבת לכ"ם רומז אל המילה כמ"ש הבעה"ט פ' מקץ עה"פ לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו, שאמרו חז"ל שצוה אותם למול, וכ' הבעה"ט לכ"ם גימטריא המילה"ה. וזהו יהי' פי' הפסוק, כי מרע"ה בישר להם שיזכו לגלוי שכינה ולא יצטרכו לפול על פניהם, וז"ש התיצבו, וראו את ישועת ד', כלומר אתם נצבים כלכם בשעת הישועה אשר יעשה לכ"ם היינו בזכות המילה. וזה יש לכוון גם בדברי המדרש, אז ישיר משה, א"ז בגימ' שמנה, בזכות המילה שניתנה לשמנה, וק"ל.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

בשירת הים. וכרוב גאונך תהרוס קמין, י"ל שפסוק זה מרמז ברמזיה בעלמא עפ"י מה שאמרו חז"ל כל אדם שהוא גדול מכל אחיו צריך להראות יותר הכנעה ושפלות לפני המקום יותר מכל אחיו לפי שאין גבהות לפני המקום כמו שאמרו חז"ל המלך ישראל כורע בהשתחווי' בסוף כל ברכה וברכה, וז"ש הפסוק כאן ברמזיה בעלמא וכרוב גאונך תהרוס קמין ר"ל לפי רוב גאונך ר"ל שהוא גדול מאד שהוא מלך ישראל לזה צריך אתה שתהרוס קמין ר"ל שצריך להרוס קומה שלו ר"ל גדולתו ותפארתו לפני המקום לפי שאין גבהות כלל לפני הקב"ה. (הגאון מוה"ר יעקב יהושע הלוי הורוויץ זצ"ל אב"ד ק"ק זלאזיץ)

(5) הועתק מכת"י נכדו מוה"ר אברהם פישלס ז"ל, בשמו.

(6) הועתק מא' מחיבוריו (כת"י).

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

מצורע

קאפ' י"ד פסוק כ"א.

ולוג שמן, לתת ממנו על הבחונות, ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש: עמדו בזה המפרשים, למה לא פירש"י זה לעיל בפסוק י'. והנראה שרש"י בא בזה להשמר שלא תקשה על מה שכתב בריבור הקדום שהמנחה היא מנחת נסכים, הלא השמן שבא למנחת נסכים הוא רביעית ההין לכבש, שהם שלשה לוגין, וכאן כתיב ולוג אחד שהוא שיעור הנצרך למנחה הבאה בפ"ע (עיין מנחות פ"ז ע"א במשנה), ע"ז קמטרין דהלוג הזה לא הי' למנחה אלא לתת ממנו לבחונות, אבל לעיל ע"כ א"א לומר שהשמן הזה הוא למנחה שהרי אפי' מנחה הבאה בפ"ע צריכה לוג לכל עשרון, וכיון שהיו שלשה עשרונים א"צ לפרש שאין זה השמן למנחה, דכין אם הוא מנחת נסכים ובין אם הוא מנחה בפ"ע לא סגי לה בלוג לג' עשרונים. ועיין מה שכתבו המפרשים בזה.

קאפ' ט"ו פסוק כ"ד.

כא"ר מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס. והקשה בס' זכרון וז"ל, כיון שכוונתם ז"ל לומר שבא הכתוב להוריענו שלא נחשוב בועלה ולד הטומאה אלא אב כמוה למה אמרו ז"ל כלי חרש יאמרו לטמא אדם וכלים סתם וכו' שכבר ידעת שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה, והניח בקושיא. במחילת כבודו לא השגיח שם בגמ' דנדה (דף לא.) בתוס' ד"ה מה היא, שתירצו קושיא זו, שמפני שמצינו נושא נבילה ומדרס שמטמא כלים ואינו מטמא אדם וכלי חרס, לכך נקטיננהו הכא. ועיי"ש במהר"ם לובלין.

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק י"א.

כא"ר, ועל אחיו הכהנים שהם כלם קרוים ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה' וגו'; תיבת וגו' אין לו מוכן, שהרי כמה שהביא יש בו ראיתו, שהכהנים נקראים בית אהרן, ובפרט שהפסוק נגמר, ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ תיבת וגו' ליתא.

שם פסוק ל"ב.

ואשר ימלא את ידו, אין לי אלא המשוש בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל וכו'. הנה אם דברי רש"י סובבים על ואשר ימלא, כמו שנרשם דיבור המתחיל, איך שייך לומר אין לי אלא המשוש הו"ל לרשום בתחלתו אשר ימשח אותו וע"ז שייך לומר אין לי אלא המשוש, מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא. אבל בדפח"ר הנוסחא היא, ואשר ימלא את ידו וכולי, שיכול, אין לי אלא המשוש

וכו'. היינו שאם לא נכתב ואשר ימלא הייתי יכול לומר שדוקא המשוש לפיכך צריך ליכתוב ואשר ימלא, וכן הגיה בספר יוסף דעת, וכן הביאו הרמב"ן וכן הוא בדפוס אלקבץ.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק י"ב.

ולא תשבעו בשמי, למה נאמר, לפי שנאמר לא תשא את שם ה' א' לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכנויין ת"ל ולא תשבעו בשמי לשקר, כל שם שיש לי:

לכאורה משמע שדיוקו הוא מתיבת שמי ומשמעות „שמי" הוא כל שם שיש לי, אמנם הרא"ש (שבועות פ' שבועת העדות אות כ"ד) הקשה דלמא דבשמי הוי שם המיוחד דוקא כדאמר גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל שמי המיוחד (סוטה דף ל"ח), ותירץ משום דסיפא דקרא מוכיח, וחללת את שם אלקיך, משמע שאף על הכנויין הוא מוזהר, ע"כ. הרי דלא מתיבת בשמי קא דייק רש"י, אדרבא תיבת בשמי הוי משמע דוקא שמי המיוחד וכמו שפירש"י ג"כ בפסוק בכל המקום אשר אזכיר את שמי (שמות כ' כ"ב) להזכיר שם המפורש שלי. ולפ"ז נכון הוא הד"ה כמו שהוא בדפח"ר ובדפוס אלקבץ, ולא תשבעו, למה נאמר וכו'.

ובספר הואיל משה תירץ שיש לחלק בין שמי לבשמי, דמרלא כתוב ולא תשאו שמי וכתוב לא תשבעו בשמי מזה מדייק רש"י שחייב על הכנויין, ולפ"ד נכון הוא הד"ה כמו שהוא בנוסחאות שלנו. וכן משמע מלשונו של רש"י שכתב ת"ל לא תשבעו בשמי.

שם פסוק כ'.

בא"ד הא אם חופשה, קידושי' קידושין וחייב מיתה: בפסוק כתוב לא יומתו כי לא חופשה, א"כ הדיוק הוא הא אם חופשה יומתו, ואתרווייהו קאי, ולמה זה כתב רש"י וחייב מיתה בלשון יחיד. ובדפח"ר הנוסחה היא, וחייבין מיתה.

אמור

קאפ' כ"ג פסוק י"ד.

ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו'. תרגם אונקלוס עד בכרן יומא הדין וי"ס שהנוסחה עד כרן יומא הדין, שהבי"ת שמושית ובמקום שכתוב בעצם בבי"ת גם התרגום הוא בבי"ת בכרן, אבל כאן שכתוב עצם גרסי כרן, ועיין ברש"י מנחות (דף ה' ע"ב) שכתב בהא דאמרו שם האיר המזרח מתיר, דכתיב עד עצם ומתרגמינן עד בכרן, ובכרן היינו מראית היום, דכתיב תרשיש שוהם וישפה, ומתרגמינן כרום ימא, שמראיתו דומה לים עכ"ל. ועיין ברמב"ן לקמן (פסוק כ"ח) שגירסתו בתרגום בקרן בקו"ף ופירש בקרנו של יום בגופו וכחו מלשון וכל קרני רשעים אנדע, מגיני וקרן ישעי, כי בעבור שהכח בקרנים יקראו

גוף הדבר קרנו, ובלשון חכמים, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, ויש גורסים בתרגום בכרן בכ"ף והכל אחד, כי בכתוב כובע וקובע שוים וכו' ע"כ. ומדברי שניהם נלמד כי הבי"ת שמושית. ולפ"ז הי' צריך לגרום כאן כרן בלא בי"ת. ואעפ"כ הביא שם רש"י שמתרגמינן בכרן בפסוק שלפנינו.

שם פסוק מ"ב.

האזרח, זה אזרח: בישראל, לרבות הגרים:

קשה להבין מאי בעי רש"י בזה שכתב, האזרח זה אזרח, אכן דברי רש"י לקוחים מן התו"כ וז"ל שם, אזרח זה אזרח האזרח להוציא את הנשים כל האזרח לרבות את הקטנים בישראל לרבות גרים ועבדים משוחררים. וברייתא זו הובאה בגמ' (סוכה דף כח.) ופירש"י אזרח זה אזרח, אי הווי כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים, כתיב האזרח המיומן שבאזרחים, להוציא את הנשים. ע"כ. והנם דבמסקנא אמרו שם דהוא הלכתא ולא מן הכתוב עיי"ש, אבל בקידושין דף ל"ד קאמר סתמא דגמ' טעמא דכתב רחמנא האזרח להוציא את הנשים וכו' הרי דפסוק זה נאמר למעט נשים מסוכה.

ולפ"ז רש"י שהביא רישא דברייתא האזרח זה אזרח הו"ל לסיים שע"ז כתיב האזרח שלא כל אזרח רק המיומן שבאזרחים. וכן היא הנוסחה בדפוס אלקבץ, וכן הביא בספר זכרון. אזרח, זה אזרח, האזרח להוציא את הנשים, שלא תלמד מט"ו בניסן לחייבן בסוכה כמצה: בישראל, לרבות את הגרים. לפי נוסחה זו הביא רש"י את כל דברי הברייטא, והוסיף עוד את תירוצו של רבא ל"ל קרא הא סוכה מעשהז"ג וע"ז קאמר דלא נילף ט"ו ט"ו מחג המצות, ע"ש בקידושין.

קאפ' כ"ד פסוק י"א.

שלמית, דהות פטפטה, שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון מפטפסת בדברים שואלת בשלום הכל: בת דברי, דברנית היתה מדברת עם כל אדם לפיכך קלקלה: מה שכתב רש"י מפטפסת בדברים וכו', נראה כשפת יתר, ומה הוסיף בזה על מש"כ דהות פטפטה שלם עלך וכו', ובדפוס אלקבץ הוא דיבור נפרד, והד"ה הוא, בת דברי, מפטפסת בדברים וכו', היינו כי בדיבור זה בא לדרוש בת דברי, מפטפסת בדברים, (והדיבור, בת דברי, דברנית היתה וכו' ליתא). ובנוסחאות אחרות שנתוסף דיבור זה, המשיכו הדברים, מפטפסת בדברים, לדיבור הקודם. ובאמת במדרש שדרש רק תיבת שלמית לא הביא מפטפסת בדברים. והדיבור בת דברי, דברנית היתה, נראה שהוא תוספת על דברי רש"י, שבדפח"ר מסיים בו, מפי ר' ראיבן כ"ר אהרן.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דכאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

קושיא בריש מס' עירובין

מהאברך החו"ב מו"ה יוסף יעקב גריסס הי"ד מראמבראווא⁽¹⁾

במס' עירובין (דף ב' ע"א) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנא' ושחטו פתח אוהל מועד בזמן שפתוחין ולא בזמן שהן נעולים. והקשו בתוס' שם תיפ"ל דנשחטו קודם תמיד של שחר ואמרינן העולה עולה ראשונה ותמיד של שחר נמי בעי פתיחת דלתות ההיכל. והקשה ע"ז התוי"ט במס' תמיד פ"ג מ"ז מאי קשיא להו להתוס' הא תמיד גופי' לא שמעינן לי' אלא משלמים דבעינן דלתות ההיכל פתוחות. וכתב שם בתוספות חדשים דהמהרש"א ביומא דף כ"ט נשמר מקושיא זו בכותבו וז"ל: מיהו האי קרא בשלמים לא איצטריך למיכתבי' דפסול משום פתיחת דלת כיון דבלא"ה פסול משום שהוא קודם התמיד אבל בתמיד ודאי דהוה איצטריך למכתב ההיא פסול דפתיחת דלת עכ"ל. וכוונתו ליישב קושית התוי"ט ולהסביר קושית התוס' דכוונתם דעכ"פ לא הי' צריך למיכתב האי פסול דפתיחת הדלתות בשלמים רק בתמיד⁽²⁾.

אמנם לכאורה יש להקשות ע"ז, דאי נימא דזהו כוונת התוס', א"כ מה תירצו דמש"ה איצטריך קרא דאי משום קודם התמיד אינו נפסל בדעיבד דרין זה הוא רק למצוה ולא לעכב, ומחמת פסול דקודם פתיחת דלתות ההיכל נפסל אף בדעיבד. ולדברי המהרש"א אכתי תיקשי אמאי לא כתבה התורה פסול זה גבי תמיד, כיון דשלמים בלא"ה אינן נשחטין עכ"פ לכתחילה [ומבואר בתוס' חולין כ"ט ע"ב ד"ה תרי, דהיכי דאסור לכתחלה מילתא דלא שכיחא היא].

(1) נולד בדאמבראווא בערך בשנת תרע"ב. הי' תלמיד מובהק של הגאב"ד דשם מוה"ר נחום וויידענפעלד הי"ד בעל חזון נחום, וכשנתיים למד בישיבת עץ חיים בעיר באבוב. הי' חריף ובקי עצום ובעל מחדש נפלא. בשנת תרצ"ה נשא אשה בתו של מו"ה שמעל שלפירא מעיר קראקא גיסו של הג"ר יהודה מאיר לעווין חד מבי דינא רבה דק"ק קראקא (הנודע בשם ר' יודלע' אוסטרואווער). שם בעיר קראקא הרצה שיעורים בביהמ"ד דחסידים באבוב לתלמידי ישיבת עץ חיים. כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל קירבו וחיבבו מאוד. דודו הג"ר יודלע' (שהי' חשוד בנים ל"ע) החזיקו כבן והשתעשע עמו עד למאור. אחר פטירת דודו הנ"ל נתמנה כפוסק בעיר קראקא. נהרג עקה"ש בשנות הזעם יחד עם אשתו וילדיו ולא נודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

(2) בספר לשון הזהב עמ"ס עירובין כתב כן מעצמו לתרץ קו' התוי"ט.

תמיהות וישובים

תמו' בשו"ת בית יצחק ובשו"ת אחיעזר

בס' בית יצחק מהגאון מהר"י שמעלקיש זצ"ל בחאו"ח סי' ע"ח, במה שמפלפל שמה באריכות אם מי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה, והקשה מהא דברף לח: פריך הגמ' ותיפוק לי' דהו"ל מצה עשירה ומשני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. והקשה המהרש"א דאכתי מ"פ עם מים הוי וממהר להחמיץ, ומשני ב' תירוצים, א' דמעט מים לא מיקרי מי פירות עם מים, ב' דכהנים זרזין המה, ובתירוץ זה ס"ל למהרש"א דמעט מים הוי מ"פ ע"מ ולשיטת רוב הפוסקים ל"ה בפסח רק מדרבנן, ודעת הנוב"י בסי' כ"א דחמץ נוקשה לכ"ע אינו אסור רק בפסח ולא בע"פ דלא הוי רק מדרבנן ול"ג בע"פ, ומעתה אמאי אמרינן בפסחים דף יג: בשתי חלות של תודה דכשירות היו ונשרפין בבוקר, נמתין להן עד הלילה עי"ש. ומה מאד נפלאים דבריו, דבחלות תודה ה' חמץ ממש, והגמ' ברף ל"ח קאי על אותן החלות שהיו מצות, והכא ברף י"ג קאי על שתי חלות שהיו באמת חמץ.

* * *

בשו"ת אחיעזר מגאון ישראל רח"ע בחלק שלישי בסי' ע' מפלפל שמה אם אומר מותר חייב בקרבן מעילה. וחידוש הוא שלא ציין לדברי רש"י מפורש בב"מ דף נ"ז ע"ב בד"ה והלא מעל, שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הכניס תחתיהן להקדש כלום ושוגג הוא אצלו כסבור שמותר משום שכר הקדש, ע"ש*). ואמרתי זאת להגאון המחבר בעצמו בהיותי בוילנא, ולא מצא מענה.

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנטרעאל

קאנאדע יע"א

ישוב למש"כ בשו"ת דברי חיים

הנה זקנינו זצ"ל בתשובת דברי חיים ח"ב סי' ח' מחולק שם עם החת"ס ז"ל אם מותר לשנות מן נוסח אשכנז לנוסח ספרד, וכתב שם הר"ח בא"ד וז"ל, וגם ביותר להפליא מי הגיד להחת"ס ז"ל שר' אליעזר ה' לוי ואי משום שראה במדרש שמשמע"ה התפלל שיהי' מזרעו, יוכל להיות מצד האם וכמבואר בהדיא ביוחסין [וכן בס' ע"מ מבואר בהדיא כן] עכ"ל. וראיתי בליקוטי הערות על החת"ס שנרפס בא"י, שכתבו שנשתמט לו להר"ח ירושלמי סוטה פ"ג ה"ד

(*) עיין עוד בשו"ת בי"צ בחאהע"ז ח"ב ממש בסופו, אות ה'.

מובא בתוס' כ"א ע"ב וז"ל הירושלמי, מטרונה שאלה את ר' אליעזר מפני מה חט אחת במעשה עגל והן מתין שלש מיתות אמר לה אין חכמתה לאשה אלא בפילכה וכו' אמר לו הורקנס בנו מפני שלא להשיבה דבר אחד בתורה אברת ממני שלש מאות כור מעשר בכל שנה עכ"ל הירושלמי, והנה ע"כ במעשר ראשון מיירי דהא מעשר אחר אינו בכל שנה וע"כ שהי' או לוי או כהן, עכ"פ הוא ראי' ברורה להחת"ס שהי' משבט לוי, וכן הביאו בשם החיד"א זאת הראי', וכן כתב בקרבן העדה שהי' כהן.

ונראה לענ"ד לישב שאין מכאן ראי', דהנה מתנת לויס נראה דיכולין ליתנם גם ללוי' נקבות דכן נראה מדברי הרמב"ם פ"א הלכות מעשר דין א' וב', וכן נראה מדברי התוס' יבמות צ"א ע"א ד"ה אמר רב ששת קנסא, וכיון שכן נראה פשוט שיכול ליתנם גם לבעלה אף שהוא ישראל וכו', שמצאנו שרב כהנא אכל בשביל אשתו בחולין דף קל"ב ע"א, וראיתי במנחת חינוך שבאמת כתב כן בלשון אפשר, וא"כ הלא יש לומר שאשתו של הורקנס היתה לוי' והוא קבל בשביל אשתו, ובאמת הי' ישראל.*

הק' משה הלברשטאם

דומ"ץ דקהל חסידי באבוב באנטווערפן
בעלגיע יע"א

תמיהה בדברי החת"ס

בדברי החת"ס (בסוף חידושי לוחין) שעליהם הקשה ה"ר משה יהושע הלברשטאם נ"י בקונטרס ה' דהאי שתא, יש עוד תמיהה נוספה, כי כתב שם „ל"ג אלף חמש מאות ימים שהם פ"ט שנים ט"ו ימים", והנה אבדו כאן אלף יום, כי פ"ט שנים ט"ו ימים עולים לל"ב אלף וה' מאות ימים, והל"ל שהם צ"א שנים רפ"ה ימים, דוק ותשכח.

ישראל שמואל הלוי הורוויץ

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
לונדון יע"א

תמי' בספר באר מים על הגש"פ

בהגדה של פסח עם פי' באר מים (לזקיני הרה"ק מוה"ר יוסף משה זצ"ל מ"מ דק"ק זבארוב וזלאויץ) על הפסוק בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעברו אלהים אחרים. די"ל דקאי על הא דאברהם ונחור

(*) וביותר יש להוכיח כן, שהרי משמע שם דמש"ה נתנה מעשרותי להורקנס משום שהי' בנו של ר"א, ולכן בעבור שאמר לה ר"א כן, לא תוסיף לתת לו המעשרות, ולכאורה למה נתנה המעשר להורקנס ולא לר"א גופי', אלא שאשתו של הורקנס היתה לוי', אבל אשתו של ר"א היתה אימא שלום אחתי דר"ג.

היו פועלין לאחרים שלא לעבוד עוד עבודה זרה אלא שם אלקים בלבד ע"י שהיו רואין שנחור ה' עובד ע"ז ונשרף ואברהם ה' עובד ד' וניצול, ע"ז גם אחרים האמינו בד' ועבדו אותו ית', וז"ש ויעבדו אלקים היינו לשון מפעיל, שגרמו שאנשים אחרים ג"כ יהיו עובדים אלקים בלבד ולא לע"ז.

ולכאורה דבריו תמוהים במה שכ' דנחור נשרף ואברהם ניצול, הלא מפורש במדרש והובא ברש"י סוף פ' נח, דהרן נשלך לכבשן האש ונשרף, אבל נחור מת זמן רב אחר זה כמבואר בסדר הדורות (ב"א פ"ח) שנחור מת כשהי' יצחק בן ארבעים שנה, וצ"ע.

נפתלי צבי גארטענהויז

תלמיד במתיכתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערן של ידידינו

הרב מו"ה משה דוב סאלאנט שליט"א
ראש הכולל דחסידי כאבוב בירושלים עיה"ק
בהלקח ממנו אביו הרה"ג מוה"ר יוסף צבי ז"ל

* * *

האברך היקר ר' דוד ארי' הכהן ראטה נ"י מירושלים
בהלקח ממנו אביו הרה"ח מו"ה אלימלך ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ומחה ד' רמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

הסכם ופשר בעניני הכולל בשנת תרכ"ה לפ"ק

ב"ה

בהתאסף יחד ראשי מנהיגי קהל קודש רוסיא וקיר"ה הי"ו, לעיין ולפקח בענין הסכסוכים ודו"ר שבינינו בדבר הפשר עם אנשי כולל אונגרין הנעשה בעיה"ק ירושלים ת"ו. ואחרי טו"מ ודו"ד שהי' בינינו, וגם בררנו דברינו לפני הבוררים המרוצים לשנינו. הנה כי כן באנו לעמק השוה כפי אשר יצא מאת הבוררים. וכן נגמר בינינו אשר כל המגיע לכוללות הכולל שנינו, רוסיא וקיר"ה, ע"פ הפשר הנ"ל יקבלו אנשי רוסיא שלשה וחמשים חלקים מכל מאה, ואנשי עסטרייך יקבלו שבעה וארבעים חלקים מכל מאה. ככה יתחלק לעולם כל המעות אשר יגיע מכולל אונגרין הנקבץ על ידי הרב הגאון המפורסם כקש"ת מו"ה מנחם א"ש שלי"ט מאונגוואהר, וה"ר ר' אבלי הי"ז⁽¹⁾ מאוהעל. והמעות חלק של אנשי רוסיא יהי' נשלח לעיה"ק צפת"ו כפי הפסק מהבוררים הנעשה מעתה פה, ושאר כוללי רוסיא בשאר ארצות⁽²⁾ יקבלו חלקם מעה"ק צפת"ו בשח, והחלק כולל עסטרייך יהי' נשלח לאמרכלים אשר בחו"ל והיינו מחצה לאדמו"ר הרב הצדיק מו"ה מנחם מענדל שליט"א מוויזניצא, ומחצה להרב הגאון מו"ה יצחק אהרן סג"ל איטינגא הי"ו מלבו. ויותר המקומות באונגרין כמו ז"ב (= זיבענברגען) ומונקאטש, אשר כל המחוזות הנ"ל אינם נכנסים להרב הגאון מההר"מ נ"י באונגוואהר, רק אל אמרכלי עסטרייך, חלילה לאנשי רוסיא ואונגרין לעורר ולתבוע חלק מברכתם וגם אין להם רשות לעורר ולכתוב או לשלוח שלוחים בכל המקומות הנ"ל לשנות שינוי כ"ש מכפי נהוג עד הנה, רק אם ירצו אנשי רוסיא לכתוב התנצלות או טענה לאמרכלי עסטרייך על המקומות הנ"ל יש להם רשות לכתוב להרב הצדיק מוויזניצא ולהרב הג' מוהרי"א מלבו, וכאשר יגזרו אומר כן יקום ואחרי דבריהם לא ישנו. ואנחנו אנשי עסטרייך הסכמנו ג"כ על הפשר הנעשה בירו"ש שנת תרכ"ד וכל מעשה תקפו המבואר שמה קבלנו עלינו לאשר ולקיים והכל נעשה ונגמר בכל אופן היו"מ ובקנא"ס במרל"ב בת"כ בפ"מ דלא וכו' ודלא וכו' בכיטול וכו' ובפיסול וכו' לדעת הרשב"א זללה"ה. ובאעה"ח כ"ח ניסן שנת הכת"ר לפ"ק פעה"ק צפת"ו⁽⁴⁾.

פנחס בהרב מקלאואן

הק' יצחק אובראל ראהטינר

הק' יונה בהרב מ' יעקב זללה"ה

הק' יעקב כמו"ה מרדכי זללה"ה

הק' מרדכי סג"ל

הק' פנחס הורוויץ

יעקב בה"ר מטלויעשט

הק' משה חר"ג כמו"ה יעקב יוסף ז"ל

מקום החותם כולל

עסטרייך

מקום החותם כולל

וואלינער

גם אנחנו הח"מ האמרכלים דארה"ק ת"ו הננו למלאות דברי הפשר המבואר לעיל, וירינו תיכון עמהם על הפרטים המבוארים, אשר כל המגיע מכולל אונגרין יתחלק בין כולל רוסיא וכולל עוסטרייך היינו שלשה וחמשים מכל מאה יהי' לאנשי רוסיא ושבעה וארבעים לאנשי עוסטרייך ויהי' נשלח כמבואר לעיל, ואין לאנשי אונגרין ואנשי רוסיא שום חלק וזכות ביתר המקומות, היינו מחוז מארמארש ומחוז זיבן בירגין וגליל מונקאטש וסאנק, כ"א כל התקנות הנ"ל יהי' רק עבור כולל עוסטרייך. וחלילה לאנשי רוסיא ולאנשי אונגרין לעשות שום התפעלות בעולם לשנות מכל התקנות הנ"ל שינוי כ"ש, ואפי' אם ירצה מחוז א' מאלו המקומות לחלק ולהסתפק להם, אינם רשאים לקבלם ולהיות עמהם, וכל הטענות שיעוררו אנשי רוסיא ואונגרין על התקנות הנ"ל המה בטלים ומבוטלים, ואיסורא רמא עליהם שלא יעוררו עוד שום דבר מזה.

וע"ז באעה"ח,

הק' חיים הלברשטאם הק' מנחם מענדיל כהרב הצדיק זצלה"ה

העתק אות באות מנוף הכתב וההתיימות ובאעה"ח יום טו"ב שבט תרמ"ד פה עה"ק צפת,
הק' משה כמוהר"ש מרודניק'

- (1) פשר זה שחתום עליו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע והרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל, הגיע אלינו מאוצר ידידנו הרבני המופלג הנגיד הנכבד איש האשכולות כש"ת מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון יע"א. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד. (ועיין עוד בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סי' ס"ח).
- (2) הוא הגביר המפורסם החסיד ר' אבלי הכהן הארטשטיין ז"ל.
- (3) היינו ירושלים עיה"ק, חברון, טבריא, וביחד עם עיה"ק צפת הם ד' ארצות.
- (4) הראשונים הם באיכח אנשי כולל רוסיא, ור' האחרונים הם אנשי כולל עסטרייך.
- (5) הי' דומו"ץ בעיה"ק צפת.

לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלינו:

כל הקובצים משנת תשל"ח \$10.	כרך משנת תשל"ח \$13.
כל הקובצים משנת תשל"ט \$10.	כרך משנת תשל"ט \$14.
כל הקובצים משנת תש"מ \$10.	כרך משנת תש"מ \$15.

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — כ"ה ניסן)

(א) כתב כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ צוק"ל הי"ד בסוף ס' דרכי חיים על הגליון: ק"ל. כדי להשלים למספר המכוון⁽¹⁾, אכתוב עוד דרך אחד מדרכי רבינו ז"ל, והוא העיקר. — רבינו ז"ל הי' מלמד לאדם דעת איך לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש ביראה ואהבה כדת מה לעשות, והי' מזהיר ללמוד ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים וספרי מוסר מצדיקים אמיתים, אבל ספרים עם מעשה'ליך כאלה לא הי' רבינו ז"ל סובל כלל⁽²⁾).

(ב) בס' מקרי דרדקי (להגאון מוה"ר הילל ל"ש מקאלאמייע זצ"ל) בפ' ויקרא כ' וז"ל: מעיר אני שראיתי את הגאון קרוש עליון מו"ה חיים מצאנז זללה"ה, שבאתי אצלו בבוקר השכם ליטול ממנו רשות ליסע משם, והי' אז ה' שעות ומחצה, דהיינו האלבער זעקסע, וכבר הי' לומד שיעורו ברכינו אלפס, ותפילין של ר"ת מונחים על ראשו, שכבר קרא בהם ק"ש, עכ"ל.

(ג) בשו"ת בית דוד (ווין תרצ"ב) סי' פ' כ' בזה"ל: הנה בשו"ת רמ"א מובא גם בפת"ש אה"ע סי' ס"ד סק"ד כתב דאין לעשות הנישואין ביום א', ופ"א הייתי קרוא לבוא לחתונת בת אחת מגדולי הדור והי' ביום א' ושאלתיו על זה, וגרמתי לו צער כי לאו ארעתי, ואח"כ היו שם באותו מעמד הרבה צדיקים ות"ח והעיר א' שהגאון הקדוש מצאנז ז"ל השיא לא' מבניו ביום א'.

(ד) כספר שם ושארית לנפש הי' (להגאון מוה"ר חיים אלעזר וואקס זצ"ל) בעמוד קי"ז כ' וז"ל: ושמעתי מפי הגאון הקדוש איש אלקים רשכבה"ג דוד זוגתי ז"ל אח חותני אברק"ק סאנז שליט"א, כי במקומות בזאקסין במקום שהיו דרים שם יהודים והיו שם גאונים וקדושים וגורשו משם, ודרים במקום, אינם יהודים, כשהולך אדם בלילה ע"י בתי קברות הישראלית, שומע קול יללה ונהי בכי תמרורים, שהמתים בוכים ומתאוננים על שגורשו משם בני ישראל, והם המתים נשארו בין הגויים, עכ"ל.

(ה) בשו"ת משפטיך ליעקב (להג"ר יעקב יחזקי' גרינוואלד אבר"ק פאפא) חלק יו"ד סי' ל"ב כ' בזה"ל: ידוע שרבינו הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע הי' אוכלן

(1) ספר דרכי חיים (סיפורים מהגה"ק מצאנז זצ"ל) יש בו קכ"ט אותיות, וזהו שנתכוין כ"ק מרן זצ"ל בכותבו „להשלים מספר המכוון“, דהיינו מספר ק"ל.

(2) ההעתק מגוכתי"ק הגיע אלינו מאת ידידינו האברך המופלג והנעלה מו"ה חיים לייב ליעבער נ"י מלונדון יע"א מעזבון אביו הרה"ח מו"ה מיכל ליעבער ע"ה.

[הסארדינען] כאשר העיד עליו הגאון עולם מראדימישלא שליט"א, וגם אני הצעיר פ"א זכיתי לשבות אצל הגה"ק מוהר"ש האלבערשטאם מבאבוב זצ"ל, ובתוך אחד השיחים שדיברתי עם חתנא רבי נשיאה הגה"צ מו"ה חיים יעקב שליט"א כעת אברק"ק לימונוב, סיפר בשם חותנו הנ"ל זצ"ל שסיפר בשם זקינו מרן בעל ד"ח זי"ע, שהוא ה' רגיל לאכול הסארדינען, ואז נ"כ יצא שם שיש איזה חשש שמערבין בו שומן של איסור, ומאז ה' נמנע מלאכלן, רק קעס ואמר בזה"ל „רשעים הוציאו שם של שקר, מאכל א' יש שיש לי ממנו הנאה, וגם מאכל זה אינם מניחים לי“, כן שמעתי מהנ"ל.

(ו) בס' תורת משה נתן (דרשות להג"ר משה נתן נטע הלוי יונגרייז אבר"ק טיסא-פורעד) ח"א דף ע"ד ע"ג בהספרו על כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע כ' בזה"ל: זכור אנכי ימי קדם זכיתי לקבל פני קדשו בימים האחרונים של חג הסוכות, והושענא רבה בתוכם, והוא ה' מתפלל בהו"ר תפילת חול, ובכל ברכה מח"י ברכות ה' מתפלל בכח גדול עד אין חקר ובכבי גדול, עד שלא ה' כמעט אחד מכל הקיבוץ הגדול שלא הוריד דמעות וכו'.

(ז) בס' מכתבי קודש (מכתבים לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע) בח"ב מכתב ט"ו, כתב כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"צ זצוק"ל הי"ד בתוך הדברים בזה"ל: שמעתי מאת כ"ק אאמו"ה הגה"ק זצ"ל שבא פ"א אברך א' לפני כבוד זקנינו הגה"ק זצלה"ה מסאנץ, ושאל אותו אשר רצונו ללמוד הוראה, ונתן בקולו עליו, מה זאת הוראה, הלימוד גפ"ת ופוסקים זאת היא הוראה, ומובן כי היטב חרה לו שילמוד קיצורים ולהיות בעל הוראה מזה, אבל ללמוד ש"ס ופוסקים ולידע מקור כל דת ודין, הנה מה טוב, וזה תכלית הלימוד באמת, לזכות ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, עכלה"ק.

מכתבים אל המערכת

בס"ד, כ' בשבט שנת קר"ן ישוע"ה לפ"ק.
לכבוד מערכת הקובץ התורני „כרם שלמה“, בברוקלין יצ"ו.
אחדשה"ט וברכת כט"ס. הקובץ היקר מחורש טבת הגיעני בימים אלו, ובעברי בשבילי הכרם נתעוררתי איזה הערות.

(א) במדור זכרון לראשונים, הערותיו של הגאון בעל כרוך טעם ז"ל על ספר אור החיים על התורה, בפ' תזריע, וביום השמיני וגו', נ.ב. סנהדרין דף נ"ט., ובהערה מספר שש, הערתם דצ"ע להבין כוונתו. ונ"ל כי כוונת ציון זה הוא על המשך דברי האור החיים שם, שכתב, והגם שאמרו ז"ל, שהמצוה בסיני נאמרה אלא שנכתבה במקומה וכו', ולכאורה זה פלא, כי רק על גיד הנשה מצינו בחולין דף ק: כן, ולא על מצות מילה, ושנה

האזה"ח דבריו כפ' פינחס (כ"ז ה'), ויקרב משה את משפטן ונו', שכתב שם, כדרך שאמרו ז"ל בענין המילה וניד הנשה שבמיני נאמרו וכו', עיי"ש. וכבר עמדו האחרונים על זה, עיי' בספר סגולת משה על האזה"ח, ובקונטרס נצוצי אורות להכלי חמדה בספר תולדות אזה"ח, ועוד, וצינו להתנחומא סוף פ' לך, עה"פ כפ' יתרו, ושמרתם את בריתי, זו ברית מילה, וכן ציינו להגמ' דסנהדרין נ"ט ע"ב, ואי בעית אימא אין מילה וכו', ופירש רש"י שם, מילה ודאי בסני נאמרה וכו' עיי"ש. וא"כ בודאי ציון הברוך טעם לזה כיון, להביא מקור לדברי האזה"ח. ויש עוד להאריך בזה בדברי הר"מ בפירוש המשניות ואכ"מ.

ב) בפרשת אמור, כ"ב ד', מה שכתב האזה"ח ששלמים אין צריכים הערב שמש, והברוך טעם נטה קו על התיבות, "שהם שלמים", ויש להגיה מעשרות, וכמו בתורת כהנים שנאמרה הדרשה על המעשר. גם בזה כבר עמדו בכמה ספרים, ועיי' בקובץ שערי תורה שיצא לאור בווארשא, בחלק ב' סי' ע"ה בסופו.

ג) בפרשת בהר כ"ה ט"ו, העיר על האזה"ח שדברי הר"מ בהל' שמיטה ויובל פי"א ה"ב המוכר שדהו לס' שנה וכו', מקורו מגמ' מפורשת במס' ב"מ ע"ט, גם במנחת חינוך מצוה של"ט העיר כן על האזה"ח, עיי"ש. וכבר המשל"מ שם ציון להג' דב"מ, וכן ברמב"ם דפוס ברלין ואח"כ בדפוס וילנאווארשא, צוין אף כן בכסף משנה.

ד) באותו מדור נדפס חר"ת של הגאון ר' בצלאל רנשבורג ורבו הגאון ר' ליב פישלס זצ"ל, בענין כותים גירי אריות או גירי אמת, הנני להעיר כי בספרו של הגאון ר' בצלאל רנשבורג עמ"ס נדה, "חכמת בצלאל — פתחי נדה", בדף נ"ו ע"ב (עמוד ת"ר), בר"ה אמנם בעיקרון של הדברים וכו', מכאור ענין זה, וכן הביא שם דברי רבו, ושאלתי למורי וכו', וסיים שם על דברי רבו ודפח"ח, עיי"ש.

ה) בעמוד מ', לקט ענינים בשם הגה"ק משינאווא זיע"א, באות ד', בקשר להמורגל כפי העם שיש סכנה בחליצה וכו', ושם כהערה 2, הערתם משו"ת צמח צדק (לובביטש) ושו"ת צפנת פענח. הנני להוסיף לעיי' באריכות בזה בשדי חמד בחלק אסיפת דינים מערכת חליצה סי' א' אות ל"ח, מה שאסף כעמיר גורנה עוד דעות בזה, והביא להרשב"ץ, הפ"ת באבהע"ז בסדר חליצה הצ"צ ועוד עיי"ש.

והנני בזה בכרכה מרובה שתצליחו להגדיל תורה ולהאדירה,

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

אב"ד פה שטראסבורק

בס"ד, כ"ג שבט תשמ"א לפ"ק.

לכבוד מערכת הקובץ התורני, "כרם שלמה" בברוקלין יצ"ו.

אחדשה"ט וברכת כ"ט.

בכל פעם שהקובץ שלכם מגיע הנני בדעה כי יש לברך ברכת הנהנין, מחמת החומר המנוון שאתם מכניסים לתוך כרמכם הנחמד, ועתה הגיעני הקובץ לחודש שבט, והנני לעורר איזה הערות זעירות.

במדור זכרון לאחרונים, הנהות על ס' בית מאיר, מהגאון ר' מאיר דן פלאצקי ז"ל, תמה שם על חידושו של הבית מאיר, דהרין של הכנסה לכיפה אינו דין תורה, וציון לחידושי הר"ן בסנהדרין, וגוף קושייתו תירצתי בחידושי, ע"כ. והנה גם אני זכיתי בזה ונדפס בהערות שלי להספר, "מעשה רקח" על הר"מ על נזיקין וקנין (נדפס בתשכ"ד), ושם בעמוד ק"ס אות ו', ציינתי להר"ן דס"ל כרש"י דהוי הלכה למשה מסיני, אולם ביד רמ"ה לסנהדרין כתב דהוי רק מדברי סופרים, וכן כתב הריב"ש סי' רנ"א, ובהשמות

בסוף הספר שם הבאתי להבית מאיר והערתי עליו. ועתה שזכיתי לספרו של הגאון ר' מאיר דן פלאצקי ז"ל „חמדת ישראל“, ראיתי כי מה שהעיר בקצרה בגליון הספר בית מאיר, האריך אריכות נפלאה שם בחמדת ישראל בהבאת כל השיטות בזה, וכן פלפל שם באריכות בדברי הבית מאיר וביושב קושיות, תעיינו שם בחמדת ישראל בקונטרס נר מצוה אות צ"ד ובעיקר באות קטן ד', וכן במפתחות והוספות ברך ט"ו מרפי הספר. במדור הנאהבים והנעימים, במכתב השני להגאון מרונטשוו, בהא דאם טריפה חייב כמתנות, וכן בדברי הספרי דנותן לכהן עצמו, נא לעיי' בצפנת פענח על התורה כפ' שופטים י"ח ג'. ומה שהעיר כותב המכתב הי"ד, על השמטת הר"מ דטריפה פטור ממתנות, כבר תירצו דעת הר"מ בכמה אופנים, עיי' שו"ת בנין ציון החדשות סי' ק', הגהות יד אברהם מסביב ליו"ד סי' ס"א סעי' ו', ובחסדי דוד על התוספתא להר"ד פאדרו, חולין פ"ט, ובספרו על הספרי, ספרי דבי רב כפ' שופטים, ועוד. ומה שנסתפק עוד, כמתנות דנאסרו מבליעת. איסור, עיי' במנחת חינוך מצוה תק"ו דפשיטא לי' דחייב כמתנות, עיי"ש.

והנני בזה ידירכם המוקירכם ומברככם בכט"ס.

שמואל עקיבא יפה-שלעיונך

אב"ד פה שטראסבורק

לכבוד עורכי הקובץ שיחיו.

אחרש"ה כ"אות. הנני להעיר על מה שהקשה הרב שלו' שפאלטר שליט"א במכתבו אל המערכת נרפס בהכרם קונטרס ד' תשמ"א. — הנה דבריו סובבים על מה שביאר הבחור המופלא משה אהרן הי"ד בנו של כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד, הטעם אהא דאיתא בקידושין דחציין מקודשת לי אינה מקודשת עפ"י דברי הר"ן דקידושי אשה היינו דמשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו ואין הפקר מועיל למקצת חפץ להתוס' שאנץ משו"ה אינה מקודשת על חצי דבר. והקשה הרב שלו' הנ"ל דאם מפקירה א"ע כדן הפקר לאיש פרטי קשה דקיי"ל הפקר לאיש א' לא הוי הפקר ואמאי מקודשת, וע"כ צריך אתה לומר כן דאלת"ה רק דהיא מופקרת לכל, יוכל כל איש לקדשה בע"כ וזה א"א, אלא דקידושין אינו הפקר ממש לענין זה ה"ה היכי דמקדש חצי' דמטעם הפקר ה' מהני עיי"ש.

ולענ"ד לק"מ דלעולם נימא דקידושין הוי ממש כדן הפקר ואי תקשה דהפקר לא' לא מהני ואין מקודשת ע"ז אשיב דלעולם היא מפקרת א"ע לכל העולם כדן הפקר והבעל זוכה בה ואי אפשר לומר דיוכל כל איש לזכות בה דהא ידוע דלזכות מהפקר א"א כ"א ע"י קנין בהגבהה או במשיכה במטלטלים או בחזקה בקרקע (בחו"מ סי' רע"ג). ונחוי אנן מהו הקנין בקידושי אשה. ז"ל המחבר באה"ע סי' כ"ו, בכסף כיצר נותן לה בפני ב' פרוטה או שו"פ ואומר הרי את מקודשת לי בזה, ע"כ. והנה אם היא שומעת מאיש זר דברים אלו ואינה רוצית תיכף תזכה נפשה מההפקר והאיש חוזר א"י לקדשה עוד, דכבר אינה הפקר, ואין רצוני לומר דתחזור מההפקר דהפקר הוא כמו נדר שאסור לחזור בו, אלא דקונית א"ע כמו המפקיר עבדיו הגדולים דקנו עצמם בס"ג ומפרש הסמ"ע הטעם דיש להן דעה ויר לזכות בנפש עצמן ה"ה כאן דהמפקיר חפץ יכול לזכות בו כמו אחרים. ואל תתמה דכאן א"א לה לזכות נפשה מן ההפקר דהא הפקירה א"ע וידה בכלל. לא היא, דלא הפקירה א"ע אלא לגבי הזכות ריש להבעל בה אבל כחה לזכות לא הפקירה. והראי' דבכ"מ (דף יב.) תנן מציאת אשתו הרי אלו שלו ומפרש רש"י דרבנן תקינו לי' משום איבה (ומובא כן בשו"ע) הא לאו הכי היתה זוכה במציאתה. ולא דמי

לעבדיו הכנענים דגופן קנוי לרבן משו"ה מציאתן לרבן ואין בהן כח לזכות רק היכי
 דהפקירן רבן משא"כ כאן אפי' כשהיא נמצאת במצב ההפקר יש לה כח לזכות א"ע אם
 רוצית ואיש זר לא יוכל לקרשה. (ומזה תדון לשאר קנינים בקידושי אשה) ואם נתן לה
 בשתיקה ולא דבר כלום (והיא לא זכתה נפשה) לא הוי קידושין רק היכי שכוונו שניהם
 לשם קידושין לרמ"א סי' כ"ז ס"ג והח"מ חולק רבשתיקה לא הוי קידושין.
 חוץ מכל זה ראיתי בפתחי תשובה חו"מ סי' רע"ג מביא מת' נו"ב דבמפקיר זכות
 נגד אחר או שנים לנוכח מהני. סוף דבר דקידושין כאן הוי ממש כהפקר וה"ה בחציץ
 מקודשת לא מהני מטעם הפקר.
 אבל אי קשיא לי הא קשיא, דבחציץ מקודשת נימא דהיא מפקירה א"ע לגמרי, רק
 הבעל אינו זוכה אלא החצי, ואין לזה שייכות עם מפקיר חצי דבר.
 הרו"ש בברכת הצלחה,

משה יוסף שטיינפלד

חבר כולל רחסידי באבוב

טארנאטא, קאנארע

בס"ד. א' משפטים תשמ"א לפ"ק.

אל כבוד מערכת כרם שלמה.

אחרי דרך מבוא השל' הנני להעלות פה איזה הערות קצרות שעלו בלבי בעת עברי
 בין בתרי הקובצים החשובים.

(א) שנה ג' קו' ז' דף ל', מביא דברי הראש יוסף חולין לג. בתורה אחד, דמפרש
 דברי התוס' דיש איסור ח"ש בעשה דאינו זכוח ומ"ש התו' דאין איסור בפחות מכזית
 קאי איסור טומאה. מזה יש להעיר על מ"ש היד אברהם ביו"ד סי' א' (מוכא בכר"ש
 שנה ב' קו' ח' דף כ"ז) שכ' דמתוס' הנ"ל מוכח דלא כהפמ"ג בפתיחה לה"ש בשורש הב'
 ובכ"מ דעשה דא"ז הוי בכל שהוא, דהא התו' כתבו דאין איסור בפחות מכזית. והא קמן
 דהפמ"ג נשמר מזה בספרו ראש יוסף. ועוד חזינן דפירושו בהתו' נראה לו עיקר דבספרו
 גינת וורדים כלל מ"ה מביא ב' פירושים וסיים דמסתבר כדבריו, וכן החזיק בסברתו
 בשושנת העמקים כלל ט"ו, ובמ"ז יו"ד סי' ס"ב סק"א ד"ה נסתפקתי.

(ב) שנה ד' קו' ד' דף ט"ז, הדפסתם קו' מהר"ב רנשבורג על הרמב"ם דפסק כותים
 גירי אמת, דהוי נגד ר' אשי דהוא בתראה וסובר (חולין ג') גירי אריות. ומה שתי' לו רבו
 הר"ר ליב פישלס דמקורו מגמ' ערכין דף ג. עי' בחיבורו פתחי נדה עמ"ס נדה דף נ"ו ע"ב
 שמאריך בענין זה ומקשה על כמו"כ לשונות הרמב"ם שמורין דסובר גירי אמת הן, וכ'
 שבחיבורו טהרת חולין עמ"ס חולין הקשה על הרמב"ם מגמ' הנ"ל ושאל ד"ז למורו הנ"ל
 והשיב לו דמקורו מגמ' הנ"ל. ולפלא, שלא הביא מה שהשיבו רבו דאינו מוכרח דהרמב"ם
 ס"ל גירי אמת הן ועי' יתיישבו כל קושיותיו שם. (ומזה סיוע למה שכתבתם בהערה מס'
 4). גם מהענין להעיר שהחידו"ת שהדפסתם בשנה ג' קו' א' דף י"א מחיבורו עמק סוכות,
 שבפתחי נדה דף ח. על רשי ד"ה בן מ' יום וכו' מציין לחידושים אלו.

(ג) שנה ד' קו' ה' דף ל"ט, תמהתי על הב"י ביו"ד סי' ל"ד דכ' דלדין לא נ"מ בין
 טריפה לנבילה, כעת ראיתי להש"ך בפירוש הארוך על הטור בה' שחיטה סי' כ"ז שתמה
 כן על הב"י שכ' שם ג"כ ד"ו, וכ"ה בנקה"כ בשם דרישה שם.

וכעין זה אתמה על הגרעק"א בהנהותיו על הרי"ף (נדרס בס' תשובות חדשות
 לרעק"א ירושלים תשל"ח) בפ' בהמה המקשה מביא הרי"ף הא דת"ר אבמה"ח נוהג
 בבמה ועוף בין טהורים בין טמאים דברי ר"מ וחכ"א אינו נוהג אלא בטהורים, וכ' עלה
 תימא למאי הילכתא הביא הרי"ף ברייתא זו הא ממילא אסור משום טמא וכו' ולענין

מלקות לית נ"מ לדירן. ופלא דקו' זו היא קו' הב"י על הטור כיו"ד הל' אמ"ה שכ' אמ"ה נהוג בטמאה, והב"ח והש"ח כתבו כמה נ"מ משום כרי' לגבי ביטול ועוד, וכל האחרונים הבאים אחריהם, ועי' בגליון הש"ס חולין ע"ד ע"א. ובסיום מכתבי אעתיק לכם לשונו של הג"ר יעקב עמדין בספרו שאילת יעב"ץ ונוגע למדור תמיחות, והוא בח"א סי' כ"ד, אחר שמוכיח שנעלמה לפי שעה גמ' מפו' ופסוק מפורש בענין פירוש נחל איתן, מהרמב"ם ומהרי"ק והחכ"צ, כותב וז"ל, ומכאן נראה קיצור זכרון המין האנושי אפי' במשובחים ובמסולתים שבו, שהרי תוקף גדולת פרשת הרמב"ם נודעת לכל בר דעת שלא הניח דבר קטן וגדול מכל הנמצא בש"ס מלבד מה שאסף משאר ספרי הקודש כי כביר מצאה ידו החזקה (וכבר הי' הוא ז"ל בחייו קובל על השכחה והודיע צערו לרבים כנראה באגרותיו) ושני המלכים מהרי"ק ז"ל המפורסם מאד וניכר מתוך ספרו עוצם בקיאותו הנפלאה וא"א הגאון ז"ל הנה כל חכמי דורו ועידון ויגידון שהי' אוצר כלום לתורה לא הניח למקרא ומשנה ותלמוד דבר גדול וקטן שלא הי' רגיל על לשונו כמעט שגור בפיו בע"פ ונעלם מהם זכר כולם לברכה לפי שעה כתוב מלא ותלמוד ערוך, מה יעשו אזובי קיר אנן יתמי ריתמי כאצבע בקירא לשכחה ואין זה דבר חדש כי אין זכרון (לפעמים) לראשונים אף שהיו כמלאכים כחכמי התלמוד רז"ל הקדושים ראשונם בנמ' לישנא ראשיתמיטתי ואף כי בחכמי דור ודור שקמו אחריהם הנה הספרים מלאים מאלה מ"מ כבוד החכם המובהק במקומו עומד ומשמש והשכחה כרוכה בעקבות כל החיים המהלכים תחת השמש, השי"ת יעזרנו שלא נשכח וכו' עכ"ל*).

ובזה אסיים ואומר שלו'.

כן ציון דוב הלבשרטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לונדון יע"א

בעזה"י ג' לפ' כי תשא תשמ"א.
מע"כ העורך נ"י.

בראותי בכרם שלמה קונטרס ו' עמוד מ"ג דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין גודל חשיבות מלכושי ישראל, נזכרתי דבר יקר מהגה"ק מוה"ר משה'לע הלבשרטאם זי"ע אב"ד בעיר מולדתי בארדיוב, וכמדומני שכראי להרפיסו בכרם שלמה. בעלים בודדים כת"י המונח תחת ידי, נמצא כת"י של הרה"ג ר' אהרן דוד הארטשטיין ז"ל דומ"ץ דק"ק בארדיוב, (גיסו של הרה"ג ר' יצחק טייטלבוים ז"ל דומ"ץ בבארדיוב), ובתוך הדברים כתב, שמעתי מפה הרה"ג בנן של קדושים מו"ה משה הלבשרטאם זצ"ל שהי' אב"ד רפה שאמר פעם א' בדרשה קורם תקיעת שופר, וכאותה שנה כולה הי' קול צווחה בכל המקומות מחמת החוליה"רע ר"ל, וכשבא ממקום שפשטה החוליה הנ"ל אפי' חפצים, מיר שרפו אותם, כרי שלא ידבק ח"ו החוליה בכנ"א, ופעם א' בא לעיר פעסט עורות וחפצים ממרחקים, שוה כמה אלפים זהובים, והוצרכו לשרוף הכל, ואמר הרב הנ"ל זצ"ל שמזה יכולין ללמוד מוסר גדול שלא ילכו בכגדים פרוצים אלא בכגדי צניעות, ויש אנשים שמשחקים ע"ז ואומרים מאי נ"מ אם הולך בכגר זה או זה, הלא העיקר הוא רק שהאדם עצמו הי' טוב, אך עתה יכולין ללמוד מזה, דלכאורה גם זה אין להבין, הלא החוליה הנ"ל ר"ל אינו רק בהאדם עצמו ולא בהבגדים, וא"כ למה משחיתים ושורפים הכגדים בכרי, אלא הגם דפשוטי עם אין מכינים זה, אבל בעלי מדע

(*) עיין עוד בס' קנאת סופרים להגאון מהרש"ק זצ"ל ברף ע"ח טור ב' תשובה כ'.

ובעלי נסיון יודעים היטב שגם הבגדים יכולים להמשיך החולי על האדם. ואם בחולי הגוף כן, ווראי שגם בחולי הנפש כן, שצריכים לילך בדרכי הצניעות בבגדים, ודפח"ח. ובזה הנני דו"ש,

אברהם לייזר גרוסג'ט

ברוקלין, ניו יארק

בעזה"ת.

כבוד המערכת כרם שלמה הי"ו.

הנה בדבר הפליאה בספה"ק בני יששכר שנדפס בקובץ לחודש טבת. — פליאה זו מפורסמה היתה בין יו"ח של מרן הגה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע, ושמעתי מפי מורי המובהק הרה"צ כקש"ת מוה"ר אלעזר שפירא הרב מקוויאשד זצ"ל שקיבל מאבותיו הקדושים שכששאלו למרן הקדוש בעל צמח דוד מדינוב זי"ע על פליאה זו בספרו דמר אביו זי"ע, ענה ואמר — לכל מחבר מזמינים לו מן השמים שיטעה א"ע פ"א בנגלה ופ"א בנסתר, וכאן טעה אבא זי"ע בנסתר . . . ע"כ שמעתי.

חפץ ה' יצליח בידכם להגדיל תורה ולהאדירה. כו"ח מוצש"ק פרשת וארא שנת תשמ"א לפ"ק. רשותה"ר,

הק' יצחק לעבאוויטש

ר"מ בישיבת ישראל יעקב

ברוקלין, נ. י.

כבוד מערכת כרם שלמה.

במה שנדפס בכר"ש שנה זו קונטרס ד' עמוד מ"א פליאה על הבני יששכר שנתחלף לו אות עי"ו באות סמ"ך. אולי אפשר לכוון בדבריו עפ"י מה שכ' הגאון יעב"ץ בספרו מגדול עוז בחלק עליית הכתיבה דאות עי"ן שברעץ היא סמ"ך אשורית עי"ש בטבלא. ולפי"ז מקום יש בראש לקיים דבריו הקדושים.

חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער

ברוקלין, ניו יארק

אור ליום ה' יתרו תשמ"א לפ"ק.

א"כ מערכת כרם שלמה שיחיו.

ראיתי בכר"ש מחודש חשוון שנה זו תמו' בדברי הבעש"ט שהוא היפך הנמ', ובחודש כסליו עמוד מ"ח הביא דהבעש"ט ה' לו גירסא אחרת בנמ'. הנני להעתיק מה שנמצא תח"י העתקה מכתבי ר' משה מידנר ז"ל מגדולי חסידיו סלונים וכותב שם וז"ל, הבעש"ט התארח אצל אחד וציוה להביא מעד (היינו: מי רבש) וכו' ואמר, הנה אחז"ל פחד קשה יין מפנינו, וכמו כן יין קשה פחד מפנינו ע"כ. ולפי"ז לא צריכין לומר שהי' לו גירסא מוטעת, ואפ"ל ג"כ שהפלא יועץ נתכוון לזה ולא כתב כל המימרא.

יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין

אנטווערפן, בעלגיע

בס"ד.

א"כ מערכת כרם שלמה.

בכר"ש שנה זו קונטרס ה' עמוד ל"ו בקושית הר"ר מנחם בראכפעלד בדברי רש"י בפ' בשלח שפירש נד לשון צבור וכנוס, וכונס כנר לא כתיב כנאר אלא כנר ואין כנר כמו כנאר ובתענית דף י' פירש הפסוק כונס כנר כמכניס מים בנאר, וכן הקשה מדברי הקליר שעל מה שאמרו שם פותחין פיהם כנור, כתב הפייטן פותחים פיהם כנוס כנר הרי שפירשו שנר הוא כמו נאר.

הנראה בזה דרש"י פ"י כאן וכן בתהלים (ל"ג) עפ"י תרגום אונקלוס, וכמו שהביאו רש"י כאן ובתהלים, שתרגם כנר כשור, ועל דברי התרגום סובכים כל דברי רש"י. אבל בתענית פירש ע"פ התרגום יב"ע שתרגם קמו להון צריין הי כזיקין, וכן הביא את דברי התרגום הזה בערוך ערך זק ג' בשם תרגום ירושלמי. ובמדרש (ב"ר פ"ג י') על דברי ר' יהושע שהענינים מתגברין ומקבלין אותן כמפי הנור דכתיב יוזקו מטר לאדו, כתב רש"י וז"ל, כמפי הנור יוזקו מטר לאדו, אותן נודות, נצבו כמו נד, מתרגמינן קמו להון צריין כזיקא, עכ"ל. וע"פ התרגום הזה מפרש גם דברי ר"י ההיא בברייתו של עולם שהקב"ה הכניס המים ככנור, ולכן גם הקליר כשהביא דברי ר' יהושע קורא לאנר נד, כי לדבריו נד ונאר אחד הוא, אבל לת"א אין נוד ונר אחד.

ומה שהקשה עוד שם שהקלירי מזכה שטרא לבי תרי, כי מה שכתב פותחים פיהם כנוס כנר שתית מים הם דברי ר"י ראמר כל העולם ממים עליונים הוא שותה, ומש"כ פורחים להמתיק בשחק תמלוחת מים הם דברי ר"א דס"ל ממימי אוקיינוס הוא שותה, ועל קושיית ר"י והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן השיב ר"א מתמתקין הן בעבים, וא"כ מי שאמר זה לא אמר זה, והיחך הביא תרי מילי דסדרי אהדרי.

י"ל שרעת הקליר הוא כמו דאיתא במדרש (ב"ר פ"ד ה') הרקיע דומה לבריכה, ולמעלה מן הבריכה כיפה, ומחמת שהבריכה מזעת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים ואינן מתערבין, ע"כ. וביאר הרד"ל שר"ל שעי' אותן טיפים מימי האוקיינוס המלוחים מתמתקין בעבים כמ"ש ר"א, ולפ"ז גם לדברי ר"א דס"ל שהגשמים הם ממי אוקיינוס מ"מ פותחים העננים את פיהם כנור לקבל אותם טיפים מבריכה העליונה למתק תמלוחת מים. והנה הקליר באותו פיוט הביא שם את המדרש הזה כאמרו, למעל לרקיע עש כברכת מים לנשות עלי' כפה מזעת מחמת מים להטיף ממנה מגרע נטפי מים, ע"כ. ונראה מתוך הלשון שהוא מיוסד על הפסוק (איוב ל"ו, כ"ז) כי יגרע נטפי מים יוזקו מטר לאדו, שזהו הפסוק שהביא ר"י, שפותחין פיהן כנור מפסוק יוזקו מטר שהוא מלשון זיקין-נודות, ולפ"ז גם ר"א מפרש כן שפותחין פיהם לקבל אותן טיפים, ושפיר סתם הקליר כדברי ר"א. ובזה יתיישב מה שלא הקשו שם כנמ' ומה מקיים ר"א יוזקו מטר לאדו.

א. מ. ה.

המערכת

[illegible]

פאקסימילא מכת"י הגאון מראגיטשאוו ז"ל הנרפס לעיל עמוד י"ט

ואלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן דאמיניץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן אלי' קינרייך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלימלך ווישליצקי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אפרים הכהן מאטצנער נ"י מאנטווערפען להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' אשר פרנס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי רודזינסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחיאל מיכל ווייזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק לעמעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק ארי' גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי בריננער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישכר קאנער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' ישעי' שלאמאווין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה משה שטוב נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' משה בריננער נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ראובן שמשון שארף נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שאול בארנשטיין נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלום יוסף היילפרין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה חיים גראסמאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שמעון וואולקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכד

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר גיליק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליקים געציל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע הלוי קערנקרויט נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב קארנוואסער נ"י מלאס-אנושעלעס להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה יעקב קעמפלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק דוב דאווידאוויטש נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי ראזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ניסן צוויבעל נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס צבי רייכמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי ארי' בייגעל נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל הי"ד
 להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל נויפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמשון גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שרגא פייבל לנדא נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה חיים צבי קופפערמאן שליט"א לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה יוסף משה מייזליש שליט"א רב דקהל בני צבי בויליאמסבורג
 לנישואי בנו האברך היקר ר' שלמה ישראל נ"י
 להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאכוב לנישואי
 נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף יצחק ראטטענבערג נ"י מאנטווערפן לנישואי בנו האברך
 היקר ר' מיכאל יהודה נ"י
 להנה"ח מו"ה כתריאל געללער נ"י מטאראנטא לנישואי בנו האברך היקר ר'
 ישראל דוד נ"י

להנה"ח מו"ה מאיר וואונדער נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה משה דוד שטיינזארג שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
 דמתיבתא עץ חיים דבאכוב לנישואי בנו האברך היקר ר' אברהם חיים נ"י
 להנה"ח מו"ה משה דוד שטרם נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאכוב לנישואי בתו
 תחי'

להרב מו"ה שלום דוב בער שניאורסאהן שליט"א לנישואי בנו האברך היקר ר'
 מנחם מענדל נ"י

להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' אהרן יהודה גיטהייל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' ברוך דאווידאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י ממעסקסיקא תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו

להאברך היקר ר' מתתי' קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' פנחס מאיר דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה האפשטעטער נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה פנחס עשטינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם העפטלער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם מאנדלבוים נ"י לאירוסו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק לאירוסו נכדו נ"י
 להרב יעקב אייזען נ"י ממאנטרעאל לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב המפורסם וכו' מו"ה משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית
 בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה בוקסבוים נ"י מטאראנטא לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 יעקב שאול נ"י

להנה"ח מו"ה משה גאלדשילד נ"י מבני ברק לאירוסו בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה משה דוד גאלדפינגער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לאירוסו בתו
 תחי'

להנה"ח מו"ה צבי פארשער נ"י מבני ברק לאירוסו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יוסף
 נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שאול בערגמאן נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה יצחק נ"י מטאראנטא
 לאירוסו נכדו-בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים נ"י
 להנה"ח מו"ה שלמה גוטטער נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר מרדכי
 בן ציון נ"י

להב' החתן הנעלה כמר אשר יונה לנדא נ"י לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר יהושע מאיר ווייזער נ"י מווען תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר יצחק פינטער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר יצחק אייזיק דייטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר שלמה האפנער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת-ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנד

KEREM SHLOMA
c/o Hirsch
10 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 18 דאללער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 18 דאללער לשנה

בדואר אויר 25 דאללער לשנה

.....

7:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
WARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

תרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלמה ואגדה ומילי החסידות
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקו קשישאי ז"ל
ולהבטל"ת מרבנים ות"ח ובחורי חסד חי"ו.

שנה ד' קונטרס ח' אייר תשמ"א ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת במדבר. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז במס' שבת ק"א ע"ב הגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל
ט פס"ד בדבר נכסי יתומים הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל
י שתי הערות הגאון מוה"ר בונם איגר זצ"ל
יא כדון בהמת עיהנ"ד הגאון מוה"ר זכרי' מענדיל אב"ד לעסלא זצ"ל
יג כדון פשיעה בשומרים הגאון מוה"ר שמואל נחום מזאלקווא זצ"ל

מדור אגרות קודש

טו מכתב מהגאון מוה"ר יהודה כריאל זצ"ל ממאנטובה.
טז מכתב מהרה"ק מוהר"ר צבי הירש מרימאנוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יז בענין א"א לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו הגאב"ד יארדינוב ז"ל

מדור פלפול והלכה

יט מורה שעות עם באטעריס בשבת . הרב מוהרפ"א גאלדבערגער שליט"א
כר כדון הזכיר גבורות גשמים בימח"ח . . . הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י
כט בענין חתיכה נעשה נכילה הרב יהושע פירער נ"י
עולת שבת בשבתו

לא ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים המערכת
לג נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

מ הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

לז כסוגיא דטיפת חלב, והערות שונות. הב' שמואל באראן הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מא כתב רבנות להגאב"ד רעכניץ (משנת תק"ז)

מו מכתבים אל המערכת
מז צילומי כתבי קודש. מג,מד,מה
נ ברכות והודאות

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת במדבר

ויתילדו על משפחותם, איתא בילקוט בפרשתו, בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות, סתם הקב"ה את פיהם ואמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לד' משפחות עמים, כדרך שהביאו בני שנאמר ויתילדו על משפחותם. וראוי להבין איך רחה הקב"ה את האומות כמה שאינם מיוחסים, וכי התורה לא ניתנה רק למיוחסים, הלא גם הנרים נכנסו בכרית התורה, כמאה"כ מחושב עציץ עד שואב מימך, ותו יש לתמוה איך שייך לומר שנתקנאו בהם אומות העולם, הלא הקב"ה חזר על כל אומה ולשון קודם נתינת התורה כמאה"כ הופיע מהר פארן וזרח משעיר למו, והם לא רצו לקבל את התורה, וא"כ איך שייך לומר שנתקנאו בהם. אמנם יתבאר עפ"י מש"כ הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בספרו אמרי שפר עה"ת כפ' בחוקותי עה"פ אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור וגו'. וכל המפרשים האריכו לתרץ איזה שייכות יש לפסוק זה כאן באמצע התוכחה. וי"ל הכוונה עפ"י אומרים ז"ל במס' יומא דגדולה תשובה מאהבה שזרונות נעשין כזכיות, לכך אמר, אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם, היינו שיעשו מהעון רצון שיתהפכו הזרונות לזכיות, ע"ר שכ' האלשיך הק' עה"פ כי מלאה צבאה כי נרצה עונה היינו שיעשו תשובה מאהבה ונרצה עונה ונעשה מהעון רצון ונתהפך לזכיות, כן ה"נ הפי' אז ירצו עונם שיעשו מהעונות רצון. אך באמת קשה כיון שאמחו"ל רבת תשובה מיראה וזרונות נעשין רק כשגגות וכאן נאמר שיעשו רק תשובה מיראה כמו שמורה לשון הכתוב אז יכנע לבכם הערל דמשמע דע"י היסורים והקללות שיביא עליהם יכנע לבכם ויעשו תשובה, א"כ האיך אמר אז ירצו את עונם שיתהפכו לזכיות, הלא בתשובה מיראה וזרונות נעשו רק כשגגות. וכתב לבאר, דהנה י"ל דבר חדש, דבישראל ליכא כלל תשובה מיראה רק תשובה מאהבה, כלומר דאף כשישראל עושין תשובה מיראה נחשב ג"כ מאהבה, והיינו עפ"י מ"ש הרמב"ם בהל' גרושין הטעם דמש"ה מהני בישראל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, מכח דנפש ישראל חפצה תמיד לעשות רצון השם רק הגוף אינו מניחה, וכיון שמחלישין את הגוף נשאר רצון הנפש ע"ש, וא"כ ה"נ לענין תשובה מיראה כיון דהנפש חושקת לשוב אל ד' מאהבה רק שאין הגוף מניחה וכיון שיש להגוף יראה מחמת היסורין ומחמת פחד העונש נחלש כח הגוף ונשאר רצון הנפש על מכוונה לשוב מאהבה, וא"כ אף כשעושה ישראל תשובה מיראה נחשב ג"כ תשובה מאהבה. אמנם כ"ז הוא במי שיוצא משורש אברהם יצחק יעקב בזה מסתמא הולך אחר שרשו, וחפץ לשוב מאהבה, רק המניעה מכח הגוף, כמו שפי' המהר"ל מפראג ז"ל מאמרם בקדושין דבישראל אין מצרפין מחשבה

רעה למעשה וכב"נ מצרפין והיינו כיון דישראל יוצא מגזע קדושים אברהם יצחק ויעקב מסתמא נמשך אחרי שרשו ע"כ אף שחושב במחשבתו לעשות עבירה מ"מ בודאי לא יעשה משא"כ בב"נ ע"ש, כן ה"נ באם הוא משורש אבותינו נמשכה נפשו אחרי שרשו ורוצה ודאי לשוב מאהבה אך שאין הגוף מניחו וכיון שנחלש כח הגוף באמת חוזר לתשובה, אך מי שאין לו זכות אבות, זה אין לו חזקה זו, ואם שב מיראה הוי רק מיראה, זולת אם ידענו בכירור ששב מאהבה, אבל בסתמא אינו נידון כמאהבה. ואי תיקשי איך חילקו חז"ל בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה, הלא אמרנו דבישראל אף תשובה מיראה נחשב לתשובה מאהבה, ז"א, דהם שפיר חלקו והודיעו לנו דגוף הפיכת עונות לזכויות תליא בגוף התשובה, דאם עושין מאהבה מתהפכין לזכויות ואם עושין מיראה מתהפכין רק לשגנות, אבל מי הוא השב מאהבה, ומי הוא השב מיראה, זה תלוי בזכות אבות. ומעתה יובנו הפסוקים כמין חומר, אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם, ר"ל כיון שנכנע לבכם הערל א"כ נחלש כח הגוף, והנפש עושה תשובה מאהבה, לכן ואז ירצו את עונם, שיתהפכו לרצון לזכויות, ואף שעשו רק תשובה מיראה, מ"מ וזכרתי את בריתי יעקב וגו' דהיינו שיש להם חזקת אבותם בידם דבוודאי נמשכו אחרי גזעם ושורשם, לכן אף שעשו תשובה מיראה ג"כ נחשב לתשובה מאהבה, עיי"ש בדבריו כי נעמו.

ועפ"י דבריו יש לומר דזה שנתכוון משה רבינו באומרו לבני ישראל לפני קבלת התורה, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, ויל"ד באומרו ועתה, דלכאורה אך למותר הוא, ולהנ"ל יתכן, דהנה קודם מתן תורה כתיב ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני, ואמרו חכמז"ל מהו רפידים שרפו ידיהם מן התורה, וגם דרשו דרפידים הם אותיות פרידי"ם, שהי' ביניהם פירוד לבבות ומחלוקת, והוצרכו לשוב בתשובה ע"ז קודם קבלת התורה, ולזה אמר להם משה רבינו ועת"ה אם שמוע תשמעו בקולי וגו', ע"ד אוז"ל אין ועתה אלא לשון תשובה, דהיינו שישבו מדרכם הרעה לפני מתן תורה, אמנם הואיל והי' באונם וכפיי' כמו שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר ואמרו חכמז"ל מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כניגית וכו', וא"כ לכאורה הי' מקום לומר שאין תועלת בתשובה כזו מחמת היותה ביראה ואונם, לזה אמר להם, והייתם לי סגולה מכל העמים, כלו' אף דתשובה כזו איננה כראוי אצל אומות העולם, שהרי עדיין נשארו שגנות, אבל אתם בני ישראל חכימים אצלי מכל העמים שאף אם אתם עושים תשובה מיראה, מקובלת ומרוצה היא לפני כתשובה מאהבה, כי מקור מחצבתכם קדוש הוא, וכנ"ל.

ועפ"י זה נדחית מאליה טענת אומה"ע לעתיד לבא, שיאמרו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כניגית (ע"ז ב' ע"ב), דזה אינו, שהרי באומות העולם לא הי' מועיל כפיית ההר, כי דוקא בבני ישראל בלבד מהני כפיית ההר, דהאונם והכפיי' אינו כי אם לשבר ולהכניע את הגוף, שהרי ישראל בפנימיות לבו ונפשו משתוקק להשי"ת מחמת שורש הקדוש הנשרש בקרבו מאבות הקדושים, לא כן אומה"ע שאין להם חזקת אבהתא, אזלי לה טענתם.

ומעתה יתבאר היטב כוונת הילקוט הנצב בראש אמרינו, בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אומה"ע מה ראו אלו להתקרב ביותר, ועפ"י דרכנו יתכן שהם לא נתקנאו על עצם נתינת התורה לישראל, שהרי כשהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון לא קבלוה, רק קנאתם היתה על החיבה יתירה שנודעת לישראל, שאף שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית והכריחם לקבל את התורה, ה"י מקובל ומרוצה לפניו ית' תשובתם כתשובה מאהבה, ועל זה השיב להם הקב"ה הביאו אלי ספרי יחוסים כדרך שהביאו בני, כלו' דרך בבני ישראל אשר שורשם קדוש להיותם מתייחסים אחרי אברהם יצחק ויעקב, אצלם מהני הכפ"י מחמת חזקתם הטובה, אבל אצלכם אם אכפה עליכם הר כגיגית לא יועיל כלום הכפ"י, דאונסא כמאן דלא עביר דמי, ולכן שפיר זכו דוקא ישראל לקבל את התורה.

בסוגיא דספינות קשורות זו בזו (שבת ק"א ע"ב)

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל¹⁾

אבד"ק ניקלשבורג ופראג

להבין דברי חכמים וחידותם במס' שבת ספינות קשורות זו בזו וכו'.

אמר לי' רב ספרא משה שפיר קאמרת.

גמ' מס' שבת דף ק"א ע"ב וז"ל, ספינות קשורות זו לזו מטלטלין מזו לזו, פשיטא, אמר רבא לא נצרכא אלא להתיר ביצית שביניהן, אמר לי' רב ספרא, משה שפיר קאמרת, מטלטלין מזו לזו תנן, עכ"ל. פירש"י ביצית, היינו ביציאתא דלעיל, משה, כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו, שפיר קאמרת, בתמי', עכ"ל. והנה תמי' עצום מאוד הא דקאמר רב ספרא לרבא, משה שפיר קאמרת, מה ה"י מרמז ומחוי לי' במחוג ורמזי חיבה, ועי"כ חזר רב ספרא ומוקי לי' מתניתין באוקימתא אחריתא.

הנלע"ד הוא זה, דהנה רש"י פי' ביציאתא דלעיל, ועיין בעמוד הקודם בש"ס דאיתא אמר רב הונא הני ביציאתא דמישן אין מטלטלין בהן אלא בארבע וכו', מתקין לה ר' נחמן ונימא גור אחית מחיצה, מי לא תניא ר"י בר"י אומר נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו חייב אלמא אמרינן גור אחית וכו'. והנה הטעם שרב הונא אוסר לטלטל בביציאתא דמישן דהוי כרמלית, עיין בפירש"י ד"ה אין מטלטלין דלא הוי רה"י וכו', ועיין תוס' ד"ה הני ביציאתא

1) הועתק מכת"ק בספרו יד דוד חלק ששי אשר נכתב בשנת תס"ג לפ"ק. (כת"י ירושלים — מספר 417).

שמפרש בשם רש"י ובשם רבינו חננאל דלכך אסור לטלטל בביציאתא דמישן, שהרי היא כרמלית, והנה ר"נ דמקשה דלימא גוד אחית מחיצה סובר דביציאתא הוא רשות היחיד ולא כרמלית, והנה בזה המה מחולקין רבא ורב ספרא, דרבא אמר לא נצרכו אלא להתיר אף ביציאתא שביניהן, ר"ל ביציאתא לחוד הוא אסור מצד שהוא כרמלית וקאמר במתניתין דמותר לטלטל מספינה לספינה וקמ"ל אף שהוא דרך ביציאתא והיא כרמלית אפ"ה מותר כיון שהספינות קשורות וביציאתא קשורה ביניהן. ורב ספרא דמקשה פשיטא, קסבר כר' נחמן דנימא גוד אחית מחיצה, והוי האי ביציאתא רה"י גמורה, וא"כ מאי קמ"ל במתניתין, זהו פשוט גמור.

ומאן מכריע, נלע"ד להכריע מן משה רבינו, דק"ל בשבת מת משה, והקרא אומר וילך משה מלמד שהלך משה מאוהל לאוהל, וגם איתא במדרש שכתב ולקח י"ג ספרים ומסר לכל שבט ושבט ספר תורה אחד, ואיתא במדרש ילקוט פ' חוקת (דף ר"מ ע"ד) כרוה נדיבי עם וגו' שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כל א' וא' לשבטו ולמשפחתו, ואשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה, היתה הולכת מרגל לרגל בספינה, שנא' הלכו בציות נהר אין ציות אלא ספינות שנא' וצי אדיר (בל) [לא] יעברנו, עכ"ל. נמצא משה שהלך בשבת ע"כ הלך דרך בציות, ואי ס"ד שהני ביציאתא היא כרמלית, הא אסור לטלטל מרה"י לרה"י דרך כרמלית, אלא ע"כ דביציאתא הוי רה"י גמורה, ומש"ה ה' משה מותר להלך בשבת כפי חפצו וכרצונו דרך ביציאתא, ולטלטל, ונטל עמו הס"ת ונתן לכל שבט ושבט, ועבר דרך הביציאתא, כי זולת זה לא ה' אפשר לעבור מרגל לרגל, ואע"ג דמחנה כולו ה' רשות היחיד כדאי' דף נ"ה במס' עירובין, דרבא סבר דגלי מרבך כמאן דקביעי להו דמי דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו ע"ש דכל המחנה כד' אמות דמי', א"כ אס"ד דביציאתא הוי כרמלית, הא טלטל משה מרה"י לרה"י דרך כרמלית.

ועפ"ז יתכן דברי הש"ס, דקאמר ספינות מטלטלין מזו לזו, ומקשה הש"ס פשיטא, ומיישב רבא לא נצרכא אלא להתיר ביציאתא שביניהם דסבר שהביציאתא הוא כרמלית, ועתה ע"י שנתקשר בין שני ספינות נעשה רה"י ומותר לטלטל, ומקשה רב ספרא, מש"ה שפי"ר קאמר"ת, בתמי', הלא ממה מוכח להיפך, שהרי משה הלך בשבת דרך ביציאתא וטלטל דרך הביציאתא, וצ"ל דע"כ כרב נחמן ס"ל והביציאתא לאו כרמלית, רק אמרינן גוד אחית מחיצה והוי רשות היחיד כמו שהקשה ר"נ לעיל לר"ה, ודו"ק.

ואגב גררא, י"ל טעם לשבח על הקושיא, אשר לכאורה יש להקשות איך טלטל רבינו משה ז"ל בשבת התורה מן רה"ר דיד' שהוא מחנה לוי' לרה"י דידהו שהוא מחנה ישראל, וקי"ל לא תפיקו מרשות לרשות מרה"ר דיד' לרה"י דידהו, אמנם דרך כרמלית יש לומר שאין בו שום איסור מדאורייתא, והוא העביר דרך הביציאתא וטלטל מרה"ר לרה"י דרך אויר כרמלית, ומש"ה נעשה כהיתר, והבינהו.

פסק דין בדבר נכסי יתומים⁽¹⁾

מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל

תשובתו בצדו אם אני כתבתי דבר מה, ודאי לא כתבתי רק שיקיימו כפי . . . שכ"מ או במתנת ברי מהיום ולאחר מיתה בקנין, אבל בלי צוואה לא עלתה על דעתי . . . ממעות יתומים אף פרוטה אחת, וגם להיתומה היו יכולים ליתן או עפ"י צוואה או עפ"י עדים כשרים שיעירו בתורת עדות שהפריז בחייו בפה מלא ואמר שהמעות הללו הוא של היתומה וזכתה בו היתומה דהוי כאמירה לנכוח, ובפרט דקבל המעות רק עבור זה כפי מה ששמעתי, על כן אני בריחוק מקום ולא ידעתי משום צואה ומהנהגות שלו בעת שקבל מעות, וראוי לחתוך בה מכל וכל עפ"י ב"ד של שלשה לומדים מובהקים ויראי שמים שישמעו כל הטענות ומה שהעדים יעידו, ומה שיתברר להם עפ"י צוואה, ובדאי כתורה יעשו ויקוב הדין את ההר ביניכם או עפ"י פשר דבר, ולדעתי יהי' אחד מהדיינים המופלג בתורה וביראת שמים מהור"ר יהושע נ"י מקראלי כי הוא איש אמת, ועוד שני לומדים יראי ה' עמו, ויחתכו הכל עפ"י דין תורה או עפ"י פשר, ואני ירד מסולקת מזה, ולא אישב עוד בזה שום דבר,

נאום הק' משה טייטלבוים

ולמען השם ית' שלא יעבור על כיבוד אם ח"ו,

הק' משה טייטלבוים

ואודות הוועקסיל שנתן, אי אפשר לי להשיב כי אין להשיב לצד אחד, רק

יוחתך ג"כ עפ"י הב"ד הנ"ל,

הק' משה הנ"ל

(1) תשובה זו נכתבה בנוכחתי"ק הגה"ק הנ"ל בשולי מכתב השאלה, ומחמת שהוא קרוע ומטושטש מאוד לא עלה בירדנו להעתיקו ולהדפיסו כאן. מכתב השאלה הוא מאת מוה"ר פנחס בנו של הג"ר יהונתן בנימין זצ"ל (אולי הוא הנאבד"ק טשענענער המוזכר בכר"ש שנה זו קונטרס ב' עמוד ל"ט), אודות המעות שנשארו מאביו, ובא א' והביא אגרת מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל שבמעות הללו יעשו דברים טובים לבנות ביהמ"ד ולהשיא יתומה, כי הגירו לו שכך ה' כתוב בצוואה, וע"ז בא ר"פ הנ"ל בטענה, איך יעשו ממעות ירושתם דברים טובים והם יחזרו על הפתחים. ועל זה ענה הגה"ק הנ"ל שנית במכתב הנוכחי. — פאקסימיליא מנוכתי"ק להלן בעמוד מ"ד.

פנ' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם

במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

שתי הגהות בגליון השולחן ערוך

מהגאון מוה"ר בונם איגר זצ"ל אבד"ק מאטערסדארף¹

יו"ד סי' צ"ב בטו"ז ס"ק כ"ח בא"ד, וכן מסתבר לע"ד דשאני בקריה נגר הרוטב שהרוטב עצמו הוא תמיד שם, מה שאין כן בכסוי שמא באותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה עד הכסוי ממש וספיקא דאורייתא לחומרא, רק באיסור דרבנן יש להקל בזה.

נ.ב. צ"ע הא חנ"ג ככל האיסורים חוץ מכב"ח לאו דאורייתא, ואם נתכוון לענין כב"ח, לא א"ש מה שסיים רק באיסור דרבנן והא גם באיסור דאורייתא אם אינו כב"ח שרי דהוי ג"כ ס' דרבנן, ואולי נראה לו להט"ז להחמיר בשאר איסורים כיון דלדעת תוס' בחולין דף ק' ע"ב בשאר איסורים ג"כ חנ"ג מדאורייתא, ובה א"ש ג"כ דברי הט"ז בסי' צ"ח סק"ה [שכתב] ודבר פשוט דאיירי שנתערב בפ"א וכו' אבל אם נתערב תחלה עם אינו מינו ואח"כ נתוסף עליו מינו כבר נ"נ, והק' כפרמ"ג הא ס"ס לא הוי אלא ס' דרבנן, דחנ"ג בשאר איסורים דרבנן, ולהנ"ל ניחא. ואך ממ"ש הט"ז לעיל סס"ק י"ג משמע שלא חשש להסוכרים דחנ"ג בשאר איסורים מדאורייתא, וצ"ע.

1) הג"ר בונם גינז-איגר זצ"ל הוא בנו של מוה"ר משה גינז מאייזנשטאט, ואחיו הצעיר של הג"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא. נשא אשה מעיר קראטשין (בתו של הג"ר יוסף מקראטשין שהי' אח"כ אבד"ק קוטענפלאן) ונתיישב שמה. ראשית נשיאותו הי' כאב"ד בק"ק ראנזני, ובשנת תק"ע נתקבל לאב"ד בק"ק מאטערסדארף. נדפס ממנו ספר עמודי איגרא על מס' הש"ס, וישנם הרבה תשובות אליו וממנו בשו"ת רעק"א ובשו"ת חת"ס, (אגב ראוי לציין כי אותה התשובה שנדפסה בשו"ת רעק"א ח"ב סי' קי"א לאחיו הג"ר בונם, נשנית בח"ג סי' מ"ט עיי"ש), וגם נדפסו הרבה חידושים ממנו בתוך ספר דרוש וחרוש מרעק"א ובתוס' רעק"א על משניות מס' כריתות. — נלב"ע בעיר מאטערסדארף בשנת תקפ"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

(וכדאי להעיר כאן, כי בכל פעם בתשובותיו או בתשובות המופנים אליו מכונה רק בשם „בונם“, וזולת בתשובה אחת שנדפסה בסוף ספר דרו"ח רעק"א סי' ט' נמצא שמו חתום הק' שמחה בונם, והוא מחודש אדר ראשון שנת תקפ"ט, וכנראה שניתוסף לו שם „שמחה“ לרגלי חליו זמן קצר לפני פטירתו, כי שנת פטירתו היתה ג"כ בשנת תקפ"ט (עיין דרשות חת"ס ח"ב דף שצ"ד הספר עליו בפ' בהעלותך תקפ"ט), ועפי"ז מסתבר לומר שניתוסף לו שם „שמחה“ באותה שנה. ועיין בדרוש וחרוש רעק"א לבבא מציעא דף י"ח, שבנו של רעק"א מכנהו שם, דורי הרב הגאון המפורסם מו"ה שמחה בונם זצלה"ה).

שתי הגהות הללו הועתקו מנוכתי"ק הג"ר בונם איגר זצ"ל שכתבם בגליון שו"ע שלו, (שו"ע יורה דעה דפוס אמ"ד תקט"ז — ושו"ע חושן משפט דפוס המבורג תק"א). פאקסימיליא מנוכתי"ק וחתי"ק להלן בעמוד מ"ה. — תורתנו נתונה בזה לידידנו החשוב הרב אליעזר כ"צמאן נ"י שבטובו הגדול הרשה לנו להדפיס הערות אלו בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

ח"מ סי' רצ"ה ש"ך ס"ק ח' בא"ר, מיהו דוקא כשעשה איזה קנין כגון משיכה וכה"ג דאל"כ הא אין מעות קונות וכו'.

נ.ב. צ"ע הא כיון דלא הקנה לו הפרה למפרע איך יקנה הפרה לאחר גניבה, הא כבר היא ביד הנגב וקיימ"ל דממון שא"י להוציאו בדיונים א"י להקדישו וכמו כן א"י למוכרו, ובלא הקנאת הפרה א"א לזכות ביוקרא דהוי דבר שאין בו ממש, ומכ"ש דמ"ש הש"ך כגון משיכה, אין לו חבנה כלל, דאיך יצויר קנין משיכה, הא אין הפרה בעין להקנותה במשיכה*). וצע"ג.

בדין בהמת עיר הנדחת

מהגאון מוה"ר זכרי' מענדיל זצ"ל אבד"ק לעסלא¹

הרמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם הל' י"א כתב וז"ל, בהמה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת שהיתה בתוכה הרי זו אסורה ועיסה שהיא כן מותרת לפי שאפשר לחלקה עכ"ל. והנה הפר"ח ובעל המחבר הגאון שאנת ארי' (בסי' פ"ט) תמחו על הרמב"ם הא קיי"ל בדאורייתא אין ברירה, וא"כ אמאי עיסה מותרת הא אין ברירה והניחו בצ"ע יע"ש.

ונראה לי ליישב זה, ובראשונה ראיתי לעורר המבוכות על מקור דין זה, לפי מה דאיתא בגמ' סנהדרין דף ק"ב ע"א אר"ח בהמה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת אסורה² ועיסה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת מותרת בהמה כמאן דלא פליגא דמי עיסה כמאן דפליגא דמי, ופי' רש"י בהמה כיון דא"א לכזית בשור בלא שחיטה, עיסה כמאן דפליגי דמי ואין איסור של עיר הנדחת

(*) גם בהנחות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק זצ"ל עמד שם בזה, עיי"ש.

1) הגאון מוה"ר זכרי' מענדיל זצ"ל הוא בנו של הגאון מוה"ר דוד טעבלי אבד"ק ליסא. נתגדל על ברכי אביו, וגם למד אצל הגאון מוה"ר דוד לנדא שה"א אבד"ק דרעזין. זמן רב למד יחד עם הגאון רעק"א זצ"ל (עיין בעליות אליהו דף כ"א ע"ב), ועיין שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' ע' תשובה אליו. בשנת תקס"ה קודם חג הפסח נתקבל לאב"ד בק' לעסלא, ועמד על נשיאותו שם עד יום פטירתו. (מובא דבר פלא אודות פטירתו בס' תולדות אנשי שם [ווארשא תרל"ה] דף י"ח ע"ב אות נ"ח, עיי"ש).

הועתק מכת"י א' מתלמידיו שהעתיקו מגובתו"ק, והגיע לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יעלהו ד' על גפי מרומי הוצלות.

2) בס' באר שבע בסוגיין כ' על הא דנקט רב חסדא בהמה חצי' של עה"נ וכו', לאו דוקא בהמה אלא הוא הדין חי ועוף, עכ"ל. וי"ל דאולי בכוונה נקט רב חסדא בהמה, עפ"י המבואר בירושלמי כאן, הוי שם (בעיר הנדחת) כיברים של חי' ושל עופות ושל דגים, עוף שהוא מס למעלה מעשרה מהו (פי' מהו שיהיו נחשבים בכלל שללה ויהיו אבודין כשאר ממנו), וכיון דהאיבעיא לא איפשטא לכך נקט בהמה.

מעורבת בה. וז"ל הר"ן בחמשה שיטות, בהמה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, משמע דהאי איסורא אינו אלא באכילה שאחר שכל זית וזית טעון שחיטה של שני סימנים א"א להתירה באכילה שהסימן האחד של עיר הנדחת אין מתיר שהרי הוא אסור בהנאה ועד כאן לא מבטיא לן אלא אם תהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה למ"ד שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה דאיכא למימר הא לא שחיטה היא אלא אלא הדין שדנה בה התורה שאמרה לפי חרב, אבל וודאי פשוט שאין השחיטה עושה היתר אף בבהמה של שותפות שאותו הסימן של עיר הנדחת אין בו שחיטה שהרי אסור בהנאה והיא שחיטה שאינה ראוי' ואינה מותרת באכילה לדברי הכל, אבל החלק של עיר אחרת מותר הוא בהנאה שהרי בלא שחיטה וודאי בתר חלוקה היא ושאלת ר"ח לענין לטהרה מידי נבילה, אלא שרש"י ז"ל כתב א"א לכזית בשר בלא שחיטה ואפי' שחטה משחט אין בכך כלום אלא שחיטתה זו היא מיתתה, ואין זה מחזור, דמה קא בעי ר"ח לטהרה מידי נבילה עכ"ל ע"ש. (ובאמת מאי דמשמע בר"ן דאי אמרינן שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה לא הוי מטהרה מידי נבילה, הוא תמוה, כי הוא נגד סוגיית הש"ס חולין דף פ"ה ע"ב ע"ש ועיין פרי חדש).

והנה לפי הנראה מדברי כולם דבהמה חצי' של עיר הנדחת מותרת בהנאה, ואני לא יכולתי להבין מאי האי דקתני אסורה סתמא, משמע דאף בהנאה אסורה כמו חצי' של עיר הנדחת, גם גבי עיסה דקתני מותרת סתמא, וחצי' של עיר הנדחת וודאי אסורה. ועוד נפלאותי, גבי עיסה אמאי תהי' חצי' של עיר הנדחת אסורה, הא הוי מחוסר קציצה וקביצה ושריפה, ובסמוך אבטי' לן גבי שעך של עה"נ אי בעי שריפה או לא וכו' ע"ש, וא"ת דלא הוי מחוסר קציצה אלא בדבר המחובר אבל לא בתלוש, א"כ מאי נענה לדברי ר"ת הובא בתוס' גיטין דף כ"א ע"ב ד"ה יצא זה שמחוסר ע"ש דפוסל לגזוז הגט אחר שנכתב כדינו משום דבעינן וכתב ונתן יצא זה שמחוסר קציצה כתיבה ונתינה וא"כ גבי עיסה אמאי חצי' של עה"נ אסורה, הא וודאי הוי מחוסר קציצה, וא"ל דבשותפין לא הוי מחוסר קציצה משום דאין דעת' של שותף על חלק חבר' וא"כ הוי כמאן דקצוץ קודם, א"כ גבי גיטין נמי נימא הכי כיון דאין דעתו של בעל על חלק הנותר הוי כמאן דנגזז קודם, אלא וודאי הא ליתא.

ואלולי דמסתפינא הייתי אומר דהאי דעיסה מותרת, באמת לגמרי מותרת, והאי דבהמה אסורה היינו אפי' בהנאה, והוא, למאי דסלקא דעת' לעיל אפי' בקיבל עליו אחריות נקרא שלל של עה"נ לאסור בהנאה, וא"כ נהי דבאמת לא מסקינן הכי, מ"מ נראה לי דגבי שותפין ובהמה נאסור כולה דהוי שלל של עה"נ אם היתה בתוכה, דמיד כשלקחו מעיקרא לא יכילנא למימר דלזה הוי פלגא ולזה הוי פלגא, דבהמה צריכה לכולה או משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה או משום דאבר' בהמה ינקי מהדרי (כדאיתא לענין תחומין ביצה פ' משילין דף לו:), וא"כ אתיא שפיר לישנא דגמ', בהמה אסורה כמאן דלא פליגי אהדרי (ועיין בתורת חיים), אמנם גבי עיסה דהוי כמאן דפליגי וא"כ לא הוי אלא חצי' שלו

וחצי הנשאר לשותף והוי כמאן דמקבל עליו אחריות, וא"כ חלק של שותף לא מצינו לאסור בע"כ, וממילא גם חלקו מותר משום דהוי מחוסר קציצה, ואתיא שפיר לישנא דמותרת היינו לגמרי, אמנם לגבי בהמה כיון דהוי ככולה שלו בעודה בחיים נאסרה, וכיון שנאסרה שוב לא יצאתה מידי איסורה לעולם, ועיין בכסף משנה שם ודו"ק, כי אף דכל הראשונים לא העירו בזה, מ"מ מסייע לי לישנא דגמרא ופסק הרמב"ם ולישנא דכסף משנה שם, ועיין היטב.

בדין פשיעה בשומר ובשואל

מהגאון מוה"ר שמואל נחום הלוי מזאלקאווא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' ה' מנחם תקפ"ד לפ"ק.

לכבוד ידיד נפשי ולבי הרב הגדול החרף ובקי המפורסם נודע בשמו
לתהלה מוהר"ר שמחה נתן נ"י⁽²⁾.

הנה ראיתי בקצה"ח סימן שמ"ב שכתב בשואל שנתן לאחר ומת השואל ואחר מותו נאנס ביד השני אם נשאר אחריות נכסים מראשון גובה מנכסי הראשון משום דמיד דמסר לה הראשון ביד השני הוי לי' פשיעה קצת ומשעת פשיעה בודאי חל החיוב אנכסיו עיי"ש, והרבר תמזה לדעתי, דמי גרע פשיעה גמורה מפשיעה זו דאין רצוני דלא הוי פשיעה גמורה, וא"כ אמאי ביורשים קיי"ל דאם מתה אין חייבין באונסי' והרי הי' כאן פשיעה גמורה לענין טביחה דהרי מש"ה אם טבחוה ואכלוה בודאי גובה מנכסי אביהם ואמאי לא נימא דמשעת פשיעה זו קמה לה ברשות אביהם לכל מה שהשומר חייב, ושואל הרי חייב

(1) נולד בזאלקאווא בשנת תק"ס בערך לאביו מו"ה קהת גאסענבויער. הי' תלמיד מובהק של הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל אבד"ק לבוב, ונסמך ממנו להוראה. שימש ברכנות בק"ק וואנילווב, ליביטשוב, וליזענסק. נרפס ממנו שו"ת מגדל השן, היכלי שן עה"ת, דרושי חפץ, ונבל עשור. — כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל כותב אודותו בהסכמתו לספרו היכלי שן בזה"ל: ודכירנא כד הוינא טליא אשר ראיתי אותו בק"ק דיקוב אצל כ"ק א"ז הצדיק הקדוש זלה"ה והי' חשוב מאוד ומפורסם בין הלומדים לגדול הרור וגאון מובהק. (מכתב ההסכמה בשלימותו הועתק בס' מכתבי קודש ח"א מכתב מ"ט עיי"ש). נלב"ע ביום ט"ו אלול שנת תרי"ז לפ"ק. — ד"ו הועתק מנוכתי"ק (כת"י ירושלים — אוסף שוואדרון).

(2) הוא הג"ר שמחה נתן עלינבערג זצ"ל מלבוב. נולד בלאקאטש ביום ב' לחודש שבט שנת תקמ"ז לאביו הרה"ג מוה"ר ארי' ליבוש. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל קצות החושן זצ"ל ולהגאון מוהר"ר נפתלי הירץ אבד"ק ראדוויל. בשנת תקפ"ו נתקבל לאב"ד בק"ק מאשציסק ובשנת ת"ר נתמנה לדומו"ץ בעיר ואם בישראל לבוב יע"א ואח"כ בשנת תר"ו נתקבל שם לאב"ד. תשובות רבות אליו נרפסים בשו"ת חת"ס, בית אפרים, שואל ומשיב, ועוד. — נפטר בלבוב בשמחת תורה שנת תרי"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

באונסין, אע"כ ראין החיוב ע"י הפשיעה רק במה שהפשיעה גורמת אבל בדברים שאין הפשיעה גורמת בהן בזה לא התחיל חיוב בשעת פשיעה ולהכי בשאר אונסין שלא גרמה להן הפשיעה מה שלא הודיע להן שהפרה היא של אחר לא חל החיוב על נכסיו כלל בחיים, וא"כ מכ"ש בההיא פשיעה ראין רצוני דלא הוי פשיעה באמת ואין לה שום חלק באונסין שבאו אח"כ, איך נימא דהתחיל החיוב לענין אונסין הללו מאז, ובדברי הרמב"ן שהביא הקצה"ח בסימן ש"מ מבואר בהדיא ראין חיוב אונסין מתחילין מעת הפשיעה, רק בפשיעה הגורמת לאונס. ובאמת אמרתי לדברי הקצה"ח לרכל האונסין קמה לי' ברשותי, אפשר לפרש דברי הש"ס כתובות (דף ל"ד ע"ב) למאן דמתני לה אסיפא, היינו דבסיפא כיון שלא הודיע להן שהוא פקדון והוי פשיעה לענין מביחה ובלא"ה הוי לי' פשיעה לגבי ש"ש ככל פקדון כמבואר בש"ך סי' רצ"א בההיא דאשלמינהו לאמי' באמת גובה מנכסי אביהן כל אונסין, ומאן דמתני לה ארישא היינו דברי שא מיירי שהודיע להן ואפ"ה חייב באונסין בזה פליגא דרב פפא. ומיושבים דברי הרמב"ם שם לנכון דפסק בר"פ, ופסק דאם הניח להם אחריות נכסים חייבין, משום שהוא כתב ואם מתה חייבין באונסין אחר שכתב כסבורין של אביהם הוא, ובכסבורים שהוא של אביהם באמת חייבין בכל האונסין ודו"ק.

ועוד אמרתי בזה במה שנראה מדברי הקצה"ח בסי' רצ"א בהא דגרועי גרעי' לשמירת' דעכ"פ במה שהשני חייב נכנס תחת הראשון, ועי"ז הרבה להקשות, ומדברי הרב בעל נתה"מ מבואר דאף במה שהשני חייב לא נכנס תחת הראשון, ולי נראה דאפשר לומר בזה כדברי הנתה"מ ולא מטעמי' שם, דהנה בדברי הרמב"ם שם מבואר דבגרועי גרעי' לשמירת' הוי פשיעה, והא דלא מיחייב גם בסופו באונס, ביאר שם על נכון בלח"מ. ולפע"ד נראה דהא דמהני שומר שמסר לשומר בפקדון משא"כ בהלואה, משום דבהלואה רמיא עלי' חיוב חזרה משא"כ בפקדון דאפילו למ"ד דמשעת משיכה נתחייב באונסין כתב הריטב"א שהוא רק ע"ד תנאי ולהכי הוי א"י אם נתחייבתי כיון דלא נתחייב בהשבה וכמ"ש הקצה"ח בסימן ש"מ, וכיון דלא בעי השבה לא בעי ליד הבעלים ממש, אמנם בפשע כיון דנתחייב בהשבה דהרי להכי הוי א"י אם החזרתי וכמ"ש שם הקצה"ח, והשבה פשיטא דבעי ליד בעלים ממש או שלוחם, וה"נ כיון דבשעה שמוסר לשני הוא פושע ורמי חיובי' אנכסיו לכן לא נכנס השני כלל תחת הראשון, אמנם כ"ז לא א"ש רק אי נימא דמשעת פשיעה קמה לי' ברשותי לכל אף במה שאין לפשיעה חלק בו, אמנם אי נימא שאינו מתחייב מיד רק במה שיש לפשיעה חלק, וא"כ לענין מה שהשני חייב דלא פשע שפיר לא קמה לי' ברשותי לענין זה והי' מהני חזרה לענין זה ונכנס תחת הראשון, וצ"ע.

ומובטחני באהבתו דמר כי ישים עין על כל הדברים וישיבני דבר כאשר הבטיחני ביום אתמול כי יעבור. דברי ירדיו דו"ש באהבה רבה ועזה כ"ה. שמואל נחום הלוי מזאלקוי

מכתב

מהגאון מוה"ר יהודה בריאל זצ"ל ממאנטובנה¹

ב"ה.

טובים מאורות שכרא אלקינו בעיר קסאלי יע"א להאיר לארץ ולדרים עלי' בממשלת הנהגת צאן מרעיתם, כח וגבורה נתן להם להיות רודים בחזקה בשבט מישור שבט מלכותם, הפושעים והמורדים אשר טמאו את היכל קדשם בטומאתם, ובתועבת ה' אשר שנא חלל את קדושתם, כאשר יפה דנו יפה הורו יפה עשו היום הזה באלותיהם וקנסותם, על האנוש האנוש הנתעב ונאלח ידידי' לוצאטו על רוע מעשיו ותולדותם, וכאשר גלה והוכיח ורמזו על קצתם, והודיע בשתם וקלונם וחרפתם, מעלת האלוף הנ"ל בפסקו מעשה ידי אמן אשר כל דבריו מלאים זיו ומפיקים נגה והארץ האירה מכבודם וחכמתם, והדברים שמחים בצאתם וששים כבואם כמסיני נתינתם, לבקר עושה רשעה ולא יזידון עוד לעשות תועבות גדולות כאלה ודוגמתם, ואני בעניי אשר נדרשתי לעשות סמוכות לדברי' הקבועים כמסמרות נטועים בהררי קדש יסודותם, וככתוב בספר כנסת הגדולה אשר קבץ נפוצותם, לכבוד ה' הבורא יתעלה ולהעמיד משפטי תורתו הקדושה על תלם ומעונותם, בתת מוראו על פני האנשים החטאים כנפשותם, אמרתי הנני הנני מסכים למגדר מילתא ככל דברי עיני העדה הנ"ל והסכמתם, וחקק חקקתי גזרה גזרתי שהנבל הטמא לא עוד יקרא שמו בישראל ידידי' כ"א זעום ה', עד ישוב וניחם עפ"י מורי המקום והיושבים על מדין וככל סדר מצותם ותורתם, ויקיים מוצאי שפתיים על מלואתם.

נאם הצעיר יהודה בכ"מ אליעזר בריאל ז"ל

הכותב במאנטובנה כס' ולהבריל בין הקדש וכו' ולהורות, שנת וע"ת לרחוק מחבק לפ"ק.

(1) נולד במאנטובנה בשנת ת"ב לפ"ק בערך לאביו מוה"ר אליעזר בריאל אשכנזי. בשנת תמ"ה לפ"ק נתקבל לרב ור"מ בק"ק מאנטובנה. שם העמיד הרבה תלמידים מפורסמים וביניהם הגאון בעל פחד יצחק. נרפס ממנו ספר קטן כללי הדקדוק, והרבה תשובות ופסקים ממנו מפוזרים בשו"ת שמש צדקה, שו"ת שתי הלחם, שו"ת דבר שמואל, ובשו"ת זרע אמת, וגם בספר פחד יצחק. הרחיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים (מערכת י' אות כ"ג) מכנהו „אביר הרועים" וכותב שגדול שמו בכל ערי איטליה. — נפטר במאנטובנה ביום ו' לחודש מנחם אב שנת תפ"ב לפ"ק, ושם מנ"כ. מכתב זה הועתק מנוכתי"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הנגיד והנדיב לב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקל נ"י מעיר וויען יע"א. יצו ד' אתו את הברכה. — פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ג.

מכתב

מהרה"ק מוהר"ר צבי הירש הכהן מרימאנוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה יום א' אחרי . . . (חסר) . . . לפ"ק

שלום לירידי וחביבי כנפשי כבוד הרב המאור הגאון הגדול מעוז ומגדול חכם הכולל החריף ובקי משנתו זך ונקי ע"ה פ"ה שלשלת היוחסין כבוד קדושת שמו מפארים ומהללים מו"ה אפרים פישל נ"י הורוויץ אב"ד דק' ליסקא, ישבע בצחצחות נעימות נצח.

הנה שמעתי שעמדו במחניכם אנשים אשר פרצו פרץ והשיגו את גבול בעסק הראנדע ומתפארים בלבכם לאמר שלום יהא לנו, הנה אנכי ערכתי מכתבי אליהם וכתבתי להם דברים קשים כגידין, ולדעתי שלקולי ישמעו וייראו ולא יזידון עוד להחזיק ברשעם, כי אם יחזירו את העסק ליד מי שהי' בידו, אך אולי יקשו עורף ויאמרו נואש לדברי, הנני מעמים הדבר על כבודו הרמה כי גם בלאו הכי מוטל עליו להיות משגיח ומוחה באנשי רשע לכופ ראשם כאגמון ולהעמיד הדת על תילו, ורק לזרוז באתי, ויהא זריו בדבר הזה לעשות כל . . . והתפעלות בכל המאמצי כח שיבא הראנדי בחזרה למוחזק בה, ולא יעלה מורא אדם על ראשו, כי אם חלילה יבצעו את מעשיהם בלי מוחה, איש את רעהו יבלעום חיים, בפרט אנשי ריק כמוהם אם יגעו באדם חשוב, ולית דין ולית דיין חלילה, ילמדו כולם לעשות כמעשיהם, ע"כ יוציא בלעם מפיהם, והחכם יעשה בדעת ובהשכל בכדי שיוחזר העסק להמוחזק בה, ולא יבאו להחזיק בה ח"ו, כי לא דבר קטן הוא אם יחריש בעת הזאת, ולא יעלה מחשבה וראגה בלבו כלל, לא מן הארון ולא משום אדם כי אם יעשה כתורה וביושר לא יגור מהם כלל, ונכון לבי ובטח שמעלת כ"ת יעשה כדברי, וד' יעזרהו להעמיד הד"ת על תילו תמיד, ודבריו יהיו נשמעים תמיד, ויאריך ימיו בטובה דשנים ורעננים.

כ"ד אוהב נפשו ונפש כל ישראל בכלל ובפרט,

חק' צבי כהן מרימאנוב

(1) הועתק מגובתי"ק. ואפריון נמטי' לירידנו האברך היקר והחשוב מאור נעלה מסור בלב ונפש לטובת כרמנו ה"ה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י שמסר לנו מכתב קודש זה להרפיסו בקובצנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בענין

אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן ז"ל אבד"ק יארדינאו¹

שוכט"ס לכבוד ידי"ג הרב הח"ג חו"ב כש"ת נפתלי בראנפעלד שליט"א.

אחדשה"ט באהבה כמשפט. מכתבו הניעני וכו'. וע"ד הקושיא בסוכה (דף נ"ב) אביי שמע לנברא דקאמר להווא אתתא וכו'. אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא איזיל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. והקשה כת"ה לפימ"ש בקידושין פ"א רב ור"י הוי קאזלי באורחא הוי קאזלא ההיא וכו'. והאמר אמר בכשירים שפיר דמי עי"ש וכ"פ בשו"ע אהע"ז דאפילו בתרי אסור בשדה, וא"כ קשה הרי אמרינן בשבת (דף ר') אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ואיך עבר אביי על איסור יחוד כדי להפריש את חבירו מאיסורא דהרי אין אשה מתייחדת עם ב' אנשים רק בכשירים כגון ר"ח ב"פ וחביריו, וא"כ הכא מכ"ש דאביי חשבו להווא גברא שהלך לעבור איסורא ואיך הלך אבתרייהו עכ"ק, והוא הערה מושכלת.

והנלע"ד ליישב לפי המבואר בחו"מ (סי' ע"ג סעיף ו') שכתב המחבר להלכה פסוקה דהנשבוע לפרוע לחבירו ליום פלוני ואירע אותו יום בשבת וכו' ואם לא פרעו קודם צריך ליתן באותו יום משכון וישמו אותו ויתנו לו בתורת פרעון, וכתב הסמ"ע דאפילו לאנשים אחרים מותר להתעסק בשומא זו כדי שיקיים המצוה. והטו"ז והש"ך הקשו עליו הרי אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו עכ"ק, יעו"ש. וכתבו האחרונים ליישב דדוקא כששני האיסורים הם דאורייתא אלא שאיסור אחד חמור בעון מיתה והשני הוא באיסור לאו אז אין אומרים שיחטא זה באיסור קל בשביל להציל חבירו מעון חמור, אבל כשזה א"צ לעבור כ"א איסור דרבנן בזה אמרינן דמוטב שיעבור זה איסור קל דרבנן ולא יעבור חבירו איסור חמור, אע"ג שגם הוא אינו אלא איסור דרבנן, וכ"ש כשחבירו יעבור על איסור דאורייתא, ולכן התם דשומת המשכון אינו אלא איסור דרבנן, רשאי הלה לעבור ע"ז בכדי להציל חבירו מאיסור תורה, דבאיסור דרבנן לא אמרינן האי כללא דאין אומרים וכו'. והביאו ראיה לזה דבאיסור דרבנן שרי לעבור בכדי להציל חבירו, מדברי האחד המיוחד שבראשונים, דבש"ס שבת שם גבי הדביק פת בתנור הקשה הר"ח כיון דרדיית פת חכמה ואינה מלאכה כדאמרינן פרק כל כתבי יצא תקיעת שופר ורדיית פת שהוא חכמה ואינה מלאכה וכיון שאינה מלאכה אמאי בעי רב כיבי ולא פשיט בה להיתרא, ותירץ דדווקא

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ד' עמוד י"ד.

רדיית הפת האפויה אינה מלאכה אבל רדייתה בעורה עיסה קודם שיקרמו פניה מלאכה היא עי"ש, הרי להדיא מדברי הר"ח שאילו לא היה מלאכה גמורה דאסורה מה"ת הוי פשיטא להתירא, ומבואר דרשאי לעבור על איסור קל דרבנן בשביל להציל חבירו מאיסור חמור ודו"ק.

ונלענ"ד להסביר דבריהם עפ"י יסוד דברי הנתיבות המשפט בחו"מ סי' רל"ד שחידש דאיסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה, והיינו דחז"ל לא הטילו איסור על גוף החפץ ורק על הגברא הטילו גדר וסייג דאיסור לו לעבור על דבריהם וכמו דילפינן בש"ס שבת דכל דברי חכמים הוא משום לא תסור וע"כ כל איסורי חכמים אינם איסור חפצא רק איסור גברא וכידוע, והיינו רק במזיד משום דהויד לעבור על דברי חז"ל, אבל אם עבר על איסור חכמים בשוגג א"כ גוף הדבר הרי אינו אסור דל"ה איסור חפצא, וגם כוונתו הרי לא היה לעבור דהרי לא עשה בכוונה, וע"כ אין צריך כפרה.

וע"כ שפיר צדקו דברי האחרונים הנ"ל דכללא דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך אינו באיסור דרבנן לפי כל הנ"ל הוא רק האיסור וכח על גברא שלא לעבור על דברי חז"ל וגדרים וסייגים שהם עשאן סייג לתוה"ק דכל דברי חז"ל אינו רק גדר וסייג, וכמו דילפינן מושמרתם דעושים משמרת להתוה"ק, וע"כ שפיר בכאן דעובר על דברי חכמים להציל חבירו מאיסור חמור מדבריהם ומכ"ש לאיסור חמור דאורייתא הרי אדרבה כוונתו לחזק דברי התוה"ק כדי שלא יעשה חבירו איסור חמור וחלילה אין כוונתו לעבור על דברי חז"ל וגדרם בשאט נפש, אלא אדרבא לחזק דברי התוה"ק, וגוף הדבר הרי אינו איסור חפצא באיסור דרבנן, ודו"ק בזה כי הוא סברה ברורה בס"ד.

והנה בעיקר איסור יחוד מבואר בש"ס (ע"ז ל"ו ע"א) דדוד המלך ובי"ד גזרו על היחוד דפנויה עי"ש ויחוד דערוה ילפינן בש"ס קידושין (דף פ"א) מהקרא דכי יסיתך אחיך וכו', ואם הוא לימוד גמור או אסמכתא בעלמא, נודע שהוא מחלוקת בין גדולי הפוסקים, דשיטת הרמב"ם שהוא רק מדרבנן, אבל רוב פוסקים ומכללם התוס' בקידושין (דף פ') וטור אהע"ז סימן כ"ב סוברים דהוא מה"ת, והאידנא שלא נהגו הנשים לטבול את עצמם כשהם פנויות א"כ הם נידות ובכלל עריות ואסור מה"ת. ואמנם כתב בשו"ת חוות יאיר סימן ע"ג דדווקא איש באשה אחת אבל אשה וב' אנשים בפרוצים או להיפך בכה"ג לכו"ע אינו אלא מדרבנן, דמה"ת אינו אלא דווקא איש אחד עם הערוה כדילפינן מקרא כי יסיתך אחיך בן אמך דכן מתיחד עם אמו אבל שאר עריות אסורים, וא"כ אינו אלא דומיא דאם עם בנה יחיד אבל אשה אחת עם ב' אנשים פרוצים או להיפך אינו אלא מדרבנן עכ"ד, והובא בספר חכמת אדם שער ביה"נ סימן כ"ו, והביא ראה לזה מש"ס קידושין דפ"א עי"ש באריכות.

ואחרי כל זה יש ליישב קושית כת"ה דהאיך עבר אביי על איסור יחוד והלך להציל חבירו, ולהנ"ל אפילו אם נאמר דהאשה היתה פנויה מ"מ לרוב הפוסקים בעילת פנויה הוי איסור תורה כמו בפלגש עיין בטור וש"ע סימן כ"ו, ובפרט

דאיכא למיחש לאיסור נדה דהוי ערוה כמו שכתבנו לעיל דרוב פנויות אין טובלין לנדתן, ואבוי עבר על איסור יחוד בב' אנשים פרוצים דל"ה רק דרבנן להחיות יאיר ובינת אדם הנ"ל, ושפיר עביר, דברבנן הרי אומרים חטא בשביל שלא יעבור חבירו על איסור חמור דבריהם וכ"ש שלא יעבור חבירו איסור תורה, כנ"ל בס"ד.

ובזה הנני ידירדו"ש באה"ר ובלונ"ח,

הק' אלקנה זאבערמאן

בדין מורה שעות עם באטערים בשבת

פנחס אשר גאלדבערגער

אבר"ק מעריער

מח"ס שו"ת מנחת אשר

פארעסט היללס, ניו יארק

(תשובה לרב א')

ראיתי שכת"ה יצא לרון בדבר נחוץ הנהוג אודות השעונים שהולכים בכח העלעקטריק הנקרא באטערי אם ליכא בהו איסור מכח העלעקטריק הדולק או בשביל מוקצה. וביאר להיתרא.

בתחילה כתב שמכח העלעקטריק שיש לו דין אש צריכים להשגיח באותן השעונים שאין הולכים בתדירות אלא רק בעת שמשימין אותן על היר שיתנו אותן על היר עוד מבעוד יום וכן לא יסירם בשבת דאם לא כן איכא ב' משום מבעיר ומכבה, וכן מעורר בהשעונים שאין מאירין המספרים רק באם דוחקים כפתור קטן הקבוע בו מן הצד, שיעשו איזה היכר שלא ישכחו מלדוחקו בשבת. וכפי הנראה ה' כוונתו שגם בשביל השעונים שאין הולכין בתדירות ג"כ צריכין לעשות היכר שלא ישכחו לתתנם על היר או להסירם בשבת, כן הוא תוכן דבריו בזה.

אמנם אני נבוכ אם מועיל היכר, כי בדבר הרגיל חששו ביותר כמבואר בתוס' ריש פסחים וכן במה ששנינו בפרק במה אשה שבכמה דברים חששו חכמים בדין משלפה לה ואחוי, ולא חלקו בכל זה אם עושה היכר או לא, וכפי הנראה הטעם הוא משום דבדבר הרגיל ומצוי ביותר חששו בכל אופן הן אם עושה היכר או לא, ובפרט בדבר שנוגע לפשוטי עם יש מקום לחוש בכל זה ביותר.

ובנוגע לעיקר האיסור משום מוקצה, סובר דליכא ב' שום חשש כי בשו"ע סי' ש"ח סעיף ג' מבואר דכל דבר שמלאכתו לאיסור מותר לשלמלו לצורך גופו ומקומו כגון קורנם של נפחים מותר לפצוע בו אגוזים ומינה הוא הדין בנידון דידן מותר לשלמל הבאטערי בהרי השעון דהוה צורך היתר. וכן בס' ש"ט סעיף ב'

כתב המחבר דלעת שתולין בו אבן כרי להכבירה למלאות בה מים אם הוא קשור יפה שאינו נופל מותר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל על גבה ואם לאו אסור ומעתה לפי"ז גם לגבי הבאטערי ליכא שום איסור דבטל לגבי השעון שמהדרק לה, כן הבנתי תוכן דבריו בזה.

אך לפענ"ד יש לפקפק בדבריו, דאין הנידון דומה להראויות, דמדמה הבאטערי להקורנס, כי הקורנס בעצם לא הוי מוקצה אף שעושין בו מלאכות ועומד עפ"י רוב לזה, כי לפעמים משתמשים בו גם להיתר לפצוץ בו אגוזים והאיך נימא דפעם הוי מוקצה ובפעם הוי היתר הלא אם הוא מוקצה הוא חשוב מוקצה לכל דבר ולא רק שלא לשלטו בכרי אלא גם לפצוץ אגוזים הוי לן לאסור, אלא ודאי דהקורנס לא חשיב לגוף מוקצה ורק כיון שעומד לעשות מלאכות האסורים לעשות בשבת נתנו בו גדרים שלא לשלטל אותו שלא יבוא לעשות מלאכה כמבואר ברמב"ם פרק כ"ד טעם זה או שלא התירו כלים כאלו לאחר התרת כלים כמבואר בכל הכלים, אבל להשתמש בו לצורך היתר העמידוהו על הדין, משא"כ בהך באטערי דולק בו העלעקטריק ונוצר זרם בתדירות, וכי אפשר לומר דאש ממש לא הוי מוקצה אתמהה.

והנה כבר מבואר באוצרן של אחרונים שגדולי הדור שלפנינו החליטו דגחלת מתכת יש לו דין אש וכמבואר בפרק כירה והעלו דכח העלעקטריק חשוב אש אף דלא הוי במשכן, וכדחביא כת"ה בעצמו משו"ת בי"צ חלק י"ד סי' ק"כ ועוד מאיזה מחברים, א"כ האיך יכולין אנו לומר דבהך שעון ליכא שום איסור במקום שבו ע"כ בו כח אש, וכן דברתי עם אינזשינער שאמר לי שכח העלעקטריק שבהבאטערי נתהוו ממש כמו בעלעקטריק, וממילא שוין הם.

וכן אי אפשר לומר דגוף מוקצה ג"כ מותר לצורך גופו ומקומו ורק דהמציאות דהקורנס אינו גוף מוקצה וממילא בכאן בשעון דמשתמש לצורך היתר מנ"ל לומר דלא הוי היתר להשתמש בו, ליתא כי מפורש יוצא מדברי המחבר בסעיף ז' וברמ"א שם דבאופן זה לא התירו לשלטל לצורך גופו ומקומו כי המחבר כתב שם דדבר שאין לו שייכות לתואר כלי דהיינו אבנים אסור לשלטלן והוסיף הרמ"א דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, וממילא לפי"ז אסור לשלטל השעון אפילו בשעה שאינו עובד הבאטערי בתוכו כיון דחשיב גוף מוקצה.

ועוד גרוע מאבנים, עיין במס' ביצה דף ל"ב דאיתא שם דאין מטלטלין הבקעת לסמוך בו הקערה או הדלת דלא ניתנו עצים אלא להסקה, ובמס' שבת דף קכ"ד איתא דאין לשלטלן דאין לעצים דין כלי, וכפי הנראה דאפילו אותו תשמיש למה שעומד לא חשיב לתשמיש כי במה שמסיקו מכלה ומפסידו ושוב נתבטל השם כלי דהיינו שאינו עומד עוד לשימוש כבעלמא על כן אפילו ביו"ט ריכול להסיק בהם מ"מ אינו רשאי לסמוך הקערה והדלת כי לא ניתנו עצים אלא להסקה ורק לזה התירו. ומוכרח הוא דאל"כ אמאי לא חשבינן שימוש הסקה שחשוב שעומד להשתמש בשביל כך כמו בעלמא אטו כל דבר שאינו מוקצה מיוחד לכל התשמישים, ועי' ברשב"א ובר"ן. מעתה אומר אני כמו"כ שייך לומר גבי באטערי דמתבער מזמן לזמן וצריכין ליתן באטערי חדש. ואף שאינו מתבער מהר

כ"כ כמו עצים, עכ"פ מנ"ל לחלק בזה, אם אנו אומרים דרין העלעקטריק הוי כמו אש ובפרט אותו חלק שמתבער בעת שמשמש בו בשבת הרי אותו חלק עכ"פ מתבער הוא א"כ איכא בהדי השעון דבר מוקצה ואין לטלטל השעון בהרה, ולפי"ז האיך אפשר לדמות הך דינא דשעון לדין האבן שבקרוי' דמהדק לה דבטלה מיני' תורת מוקצה הלא גבי אבן ליכא שום חסרון דתשמישה שפיר חשיב תשמיש דראוי לצור ע"פ צלוחית וכן ראוי לשאר תשמישים ורק כיון דאינו עומד לכך אסור לטלטלה ע"כ באם מיוחד לה ומהדקה להדלעת שפיר בטל אנבה כי על ידי יחוד סר ממנה תורת המוקצה ועל ידי שמהדקין ראוי שישמש בהדי הדלעת, משא"כ בעצים דאינה חסרון משום דאינו מיוחד לתשמיש היתר וזה הוא הסיבה דהוי מוקצה אלא דליכא ב' אפילו למה שעומד דין שימוש אם כן אין החסרון משום איזה סיבה דנימא כאשר סר הסיבה ומיוחד לה לתשמיש ש"ד אלא דבעיקר אינו חשוב מה שמסיק לדין שימוש א"כ אין לדמותו לקרוי' דהתם סר הסיבה במה שמיחד לה שישמש בהדי הדלעת משא"כ בנ"ד לא שייך כל זה.

ועוד יותר תמוה רבתי בעיני איך לא הרגיש כת"ה דבהך שעון לא שייך לומר בכלל היתר צורך גופו ומקומו, כי בשלמא בדבר שמלאכתו לאיסור דהתירו לפצוע בו אגוזים משום דבעת שעושה המלאכת היתר אין בו שום חלק בעשיית מעשה זו שפוצע אגוזים ממה שעומד הקורנס למלאכת איסור, משא"כ בנידון שלפנינו אינו כן כי איכא בהדי ההיתר גם המלאכת איסור כרוך ב', וכי התירו בקורנס לעשות מלאכת היתר בעת שנעשה בדרך אנב גם מלאכת איסור, וזה פשוט וברור.

ומכבר לפני חדשים כאשר הייתי בצוותא חדא עם איזה רבנים על שבע ברכות במאנסי נשאל שם לפנינו הרב הג' מסקווירא יע"א מוה"ר משה ניישלאס נ"י בדבר זה והשיב דהתירו הוא פשוט משום כל דבר שמלאכתו לאיסור התירו לצורך גופו ומקומו. ועניתי אז דזה אינו משום דעתה איכא ב' החלק שמלאכתו לאיסור ג"כ ולא לבד ההיתר. וראיתי בשו"ת איגרות משה חלק שני סי' נ' אם מותר לכסות בשמיכה הנקראת בלענקעט שתפורין בו חוטי עלעקטריק כדי לחמם הבגד והתירו מטעם הנזכר דכל דבר שמלאכתו לאיסור התירו לצורך גופו ומקומו וכתב שם בהתירא דא דהחוטין חשוב מן הכלי בעצם כי עומדים להדליק וממילא לכלי יחשב דכך הוא תשמישו דהחוטין מחממין והשמיכה נתחמם, חזינן דגם הנאון בעל אגרות משה סובר אף שהחוט העלעקטריק מחוברין להשמיכה מ"מ לא שייך להתירה משום זה לבד שנימא שבטל אנבה בפשטות, ובודאי מסתבר דלא שייך באופן זה שום ביטול דאינו דומה לאבן שבקרוי' כי איך יבוטל אש לגבי בגד ומשו"ה כתב דהתירא הוי מכח הדין שדבר שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו. ותמי' נשגבה שנאון כמותו לא הרגיש דאין לדמות הני שני דינים דבכאן סוף כל סוף הוא משתמש בדבר שמלאכתו לאיסור ובפרט מאי מקור מצא לזה באם רק הפעולות דהיינו מה שמחמין ומתחמים יהי' שייך ב' ביטול ועי"כ יהי' על השמיכה בהדי החוטין דין כלי במקום שבעצם אינם גוף החלקים בטלים זה לזה דבודאי א"א לומר שהאש בעצמו יהי' חשוב כהבגד דנימא שיתבטלו זל"ז.

ועיין בתוס' במס' פסחים דף כ"ו ר"ה חדש יותץ שהפעולה מהאש בעת שהפעיל האש הוי מוקצה ורק אח"כ כשם החום תלוי הדבר בפלוגתת הראשונים אם מוקצה מותר בהנאה או לא אבל בשעת הפעולה הוי איסור ודו"ק. ובמקום אחר ביארתי ברוחב ביאור דאין דבריו נכונים בזה.

ועוד יותר מבואר בפרי מגדים סי' רע"ט במשבצות זהב אות ח' דכתב שם ובאותן כלי זכוכית שקורין לאמטערין שנותנין נר בתוכו לא מיבעיא אם הוא תלוש דאסור לשלטל דהוה דבר שמלאכתו לאיסור ואפילו קבוע במסמרים על העמוד יראה דאסור לסגור הדלת קטן שבו דמ"מ כלי שמלאכתו לאיסור הוי בזה. וראיתי בספרו סימן ל"ה שהקשו לכת"ה בדבר הפרי מגדים אמאי אסור לסגור הלאמטער הלא מיירי דמחובר הוא להעמוד ובמחובר לא שייך דין מוקצה ותירץ דהפרמ"ג לא מיירי בזה שמחובר העמוד להרצפה או להכותל ושפיר הוי מוקצה מכח מיגו דאיתקצאי לבין השמשות כי הנר הי' דולק בהלאמטער בבין השמשות, עד כאן תוכן דבריו בזה. ותמ', דבוודאי האמת הוא דאין הפרמ"ג מיירי ממחובר לקרקע ואין שום הוכחה בדבריו דנימא כן אבל כמה שכתב דהמוקצה הוי בהלאמטער משום מיגו דאיתקצאי לבין השמשות וע"כ אין לסגור אי אפשר לפרשו כן כי הלא הפרמ"ג מיירי בתחלה מדבר שאסור משום כלי שמלאכתו לאיסור, וכן מסיים דמ"מ כלי שמלאכתו לאיסור הוי בזה, חזינן משום איסור כלי שמלאכתו אין לסגור.

והנראה לי בזה בעזהשי"ת, ומקורם אמינא פרפרת נאה בהך דינא דדבר שמלאכתו לאיסור דמותר לצורך גופו ומקומו אבל באופן שהכלי משמש לדבר איסור אסור אפילו לצורך גופו ומקומו. והדבר צריך ביאור.

הנה בשו"ע סי' רע"ט בריש הסימן כתב המחבר נר שהדליק בו באותו שבת אע"פ שכבה אסור לשלטלו וכו', בסעיף ב' כתב נר זה שאמרנו שאסור לשלטלו אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור יש מי שהתיר לא נראה דבריו. וטו"ז ס"ק ב' הביא דהב"י נתן טעם למה לא מהני בכאן לצורך גופו ומקומו כמו בשאר כלים שמלאכתה לאיסור כמו שכתב בס' ש"ח וז"ל וטעמא משום דכלי שמלאכתו לאיסור לא איתקצאי לבין השמשות שהרי הי' מותר לשלטלו לצורך גופו ומקומו אבל נר שהדליק בו בין השמשות הי' אסור לשלטלו כלל אפילו לצורך גופו ומקומו דבעורו דולק פשיטא דאסור לשלטלו בכל גוונא דאמרינן בפ' נוטל במניח אבן ע"פ החכית ומעות על הכר דמניח נעשה בסיס לדבר האסור הלכך איתקצאי לכולי יומא עכ"ל.

ולכאורה קשה מאי חילוק איכא ביניהם אם הכלי נעשה בסיס לדבר האסור ומשום הכי אמרינן מיגו דאיתקצאי לבית השמשות איתקצאי לכולי יומא או אמרינן משום דהכלי הי' משמש לאיסור בבין השמשות אמרינן מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא כי לכאורה מדברי הב"י נראה דנחית לאשמעינן בהך דינא דלא רק באיסור מוקצה אמרינן מיגו דאיתקצאי לבין השמשות אלא גם במשמש לדבר איסור ג"כ אמרינן כן כי ערבב הני תרי דינא אהדדי דהסביר לן הך סעיף ב' משום הכי אסור לצורך גופו ומקומו משום דבבין

השמשות לא ה' באפשרי להשתמש בו לצורך גופו ומקומו כי אז ה' משמש הכלי לאיסור וקשה אמאי צריך לכ"ז הלא אנן פסקינן מינו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא והוי מוקצה לכל שבת א"כ משום בסיס לדבר האסור לבד ליכא מציאות שישתמש לצורך גופו ומקומו, וצ"ע.

אבל יש לומר כי במשנה כלים פרק י"ח משנה ב' תנן ואם ה' מעות על המוכני בין השמשות ואינו נשמטת מן השירה לא נעשה המוכני בסיס לדבר האסור, ועי' ברע"ב ובר"ש דכתבו הטעם משום דכיון דאין יכול לסלק המוכני מהשירה ומחוברים הן לא נעשה המוכני בסיס לדבר האסור כי אין המוקצה על השירה שהוא עיקר הכלי. ומעתה לפי"ז א"ש דברי הפרמ"ג אמאי מצדד לאסור לסגור הלאמטער, משום דהוי מלאכתו לאיסור, הלא בלא"ה אסור לסגור משום מוקצה דהלאמטער הוי בסיס להנר, אבל הדבר נכון כיון דהלאמטער מחובר אל העמוד והעמוד הוי עיקר הכלי ואין הנר מונח על העמוד גופא ע"כ לא נעשה גם הלאמטער בסיס לדבר האסור. ע"כ לא הזכיר הפרמ"ג דהאיסור משום בסיס, אבל עכ"פ נשאר עליו על הך לאמטער האיסור משום דמשמש להשלהבת והוי מלאכתו לאיסור דלגבי איסור זה לא מועיל מה שמחובר להעמוד כיון דעכ"פ סוף כל סוף הוי מלאכתו לאיסור בזה.

מעתה שפיר איכא נ"מ בין אם נעשה בסיס לדבר האסור מכאן איסור מוקצה או מכאן המשמש לאיסור, ושפיר למדין זה מזה דכמו לגבי מוקצה אמרינן דהוי בסיס לכולי יומא, כמו"כ חשוב למשמש לאיסור לכולי יומא.

נמצא לפי"ז כמו"כ שייך לומר כאם הדבר שמלאכתו לאיסור הוא כרוך בהרהר איסור מוקצה א"כ שייך בהו לרון בשביל שני דברים כי חילוק איכא באם האיסור הוא בשביל שמלאכתו לאיסור דהיינו שלא יבוא לעשות מלאכה כדבהבאתי לעיל מדברי הרמב"ם פרק כ"ד ממילא ליכא ב' משום איסור מוקצה כדביארתי, משא"כ באם האיסור הוי משום מוקצה א"כ אסור לטלטלו וכן ליהנות ממנו דזה הוא דהוי איסורו, אבל לצורך גופו אין טעם לאסרו בהנאה.

ומיושב לפי"ז קושית הפני יהושע על המהרש"א בדף ל"ג דאיתא התם ת"ר אין סומכין את הקרירה בבקעת וכו' לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וכתב המהרש"א לפימ"ש התוס' לעיל דף ל"א ע"ב בשם הריצב"א דהתירו לטלטל מוקצה משום אוכל נפש אפ"ה אסרינן הכא דסמיכת הקרירה לאו משום לטלטל אסרוהו אלא משום שנהנין מן האיסור הוי כמוקצה לאכילה וכו' ע"ש שהאריך בזה, והקשה הפנ"י דא"כ בטלת עיקר דין לטלטל מוקצה לצורך גופו כיו"ט שהרי כ"ש לצורך גופו הרי הוא נהנה מן המוקצה. אבל לפי האמור ל"ק מירי דשפיר יכול ליהנות לצורך גופו ורק בכאן התירו השני איסורים משום יו"ט דבהסקה איכא מלאכה שעושה אש וגם לטלטל מוקצה איכא ב', וכל זה התירו חכמים לצורך יו"ט, אבל לסמוך הקרירה שאין עושה בזה מלאכה אלא כנהנה ממוקצה שפיר כתב המהרש"א דאסור ליהנות דזה לא התירו ומצורך גופו בודאי ליכא שום קושיא כדביארתי, וא"ש.

ונחזור לנדון דידן ונימא כיון דהך באטערי ג"כ איכא ב' חסרון משום תרי

איסורי, כי מכח העלעקטריק רחשוב אש הוי איסור מוקצה ומשום שהבאטערי פועל ויוצר את כח האש בשביל כך הוי מלאכתו לאיסור, לפי"ז הטלטול בהני שעונים הוי משום הני תרי איסורי ושייך ב' הן במשתמשים בהשעון או לא רזה לא מועיל מה שמחובר הבאטערי להשעון דמ"מ אפי' ה' מסלקינן בשביל כך האיסור מוקצה אבל מלאכתו לאיסור הוי בזה כדכתב הפמ"ג הנזכר דהוא ממש דומה לנידון דירי' וממילא א"א להנצל בשום איסור בהני שעונים כאמור.

בדין מי שמטעה והזכיר גבורות גשמים בימות החמה

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל כרם שלמה

קרית כאבוב, בת ים

(א) תענית ג': הלכך בימות החמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ופרש"י וכל הראשונים אחריו משום שגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקציר, עכ"ל. ובשו"ע סי' קי"ד ס"ד כ' וז"ל, אם אמר מוריד הגשם ביממה"ח מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה (ר"ל אתה גבור).

וע' מרדכי בשם רבו ריש תענית שפי' כוונת הש"ס מחזירין אותו ר"ל שגוערין בו וכו' דתימה לומר מחזירין אותו לראש הברכה כי מה יועיל הלא כבר אמר אותו עכ"ל, אבל שאר הראשונים וכן נפסק בשו"ע בפשיטות פי' כפשוטו שמחזירין אותו לראש הברכה, ולכאור' טענת המרדכי אלימתא היא וכן הק' המפור' כיון שכבר קילל מה יועיל חזרתו. ולזה מצאנו ב' תירוצים, (א) הקרבן נתנאל על הרא"ש ריש תענית ציין לדברי רש"י על אתר שכ' וז"ל, כיון דבעיא אמיטרא לא התפלל תפילתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוה"ג וכו' עכ"ל, ופי' הק"נ דבריו שהזכרת גשם בתוך הברכה ביממה"ח קלקל כל הברכה ולא נחשב למאומה וכאילו לא התפלל ומשו"ה חוזר לתחילת הברכה וממילא הוי כאילו לא אמר גשם מעולם עיי"ש, וכן מבואר מדברי בעל המאור שכ', מי שמחליף ומזכיר גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאילו לא התפלל כלל, לפיכך מחזירין אותו עכ"ל. (ב) אבל עי' לבוש שכ', „וחוזר לראש הברכה אע"פ שכבר אמרו ואינו מתקן כלום בחזרה והוי כמו מעוות שלא יוכל לתקן, מ"מ מגלה הוא דעתו בחזרתו לראש הברכה שאין מבקש גשם עכ"ל, וכוונתו שלעולם תפילתו שהתפלל עם מוה"ג תפילה הוא וכל החזרה היא לתקן אשר עוות והזכיר גשם ביממה"ח ע"י שמגלה דעתו שאין רצונו לבקש גשם, ודו"ק. ונ"ל שדבריו לקוחים מדברי הרא"ש והטור בשם אבי העזרי שכ', ולא דמי לאומר מוה"ג שחוזר לראש הברכה דהתם אם ה' חוזר למכלכל חיים לא ה' מבטל מה שהזכיר שלא כדיון שכן הדיון ביממה"ג לומר מכלכל חיים אחר מוה"ג אלא חוזר לראש הברכה עכ"ד הראב"ה שברא"ש ובטור, הרי שעיקר ענין החזרה הוא לבטל מה שהזכיר גשם ולא מדיון תפילה דא"כ הרי הטעם פשוט שצריך לחזור לראש הברכה כיון שעדיין לא התפלל ברכה זו. וכן העתיק דבריו בשו"ע הרב עיי"ש.

(ב) והנפק"מ בין הטעמים לכאן' הוא אי צריך לחזור לתחילת הברכה ממש דהיינו אתה גבור או שמא סגי לחזור לאמצע הברכה כגון ורב להושיע מוה"ט וכדומה, דלטעם הא' שהחזרה מדין תפילה וראי שצריך לחזור לתחילת הברכה, אבל לטעם הב' שהחזרה היא מדין תיקון המעוות, לכאן' מן הסברא סגי בחזרה שיש בו היכר שמבטל מה שאמר מקודם, ואם חוזר למכלכל חיים אין כאן היכר של תיקון המעוות וכנ"ל בשם הראב"ה שברא"ש והטור, אבל אם חוזר לורב להושיע שאין מקומו לאומרו אחרי מוה"ג שפיר ניכר שחוזר בו ומגלה דעתו שאינו רוצה לבקש גשם. וכ"כ במאמר מרדכי' למחר"ם כרמי על השו"ע סק"ט, רק שסיים שלא מצא בשום אחרון שכ' כן, והרי לשון השו"ע והראשונים הוא „חוזר לתחילת הברכה" ע"ש, וכן העתיק דבריו מהר"י אלנאי בשלמי צבור במשפטי ברכת העמידה ברכה ב' ס"ד ופסק כוותי' דעכ"פ בדיעבד בחזר לורב להושיע לא מהדרין לי, וכן העתיק דבריו השערי תשובה סק"ו.

אבל ראה זה מצאתי בפמ"ג א"א סק"ט שג"כ העיר בדבריהם אבל להלכה מסיק לחומרא כיון של' הפוסקים הוא חוזר לתחילת הברכה וראי הוא לעיכובא, והטעם כ' „ואף רב להושיע מכלכל לא רצו לסמוך ע"ז וכו', וכוונתו שכיון שחכמים הצריכו היכר שחוזר בו כן הי' תקנתם לחזור לתחילת הברכה שהוא היכר גדול ודו"ק. עכ"פ זה מבואר שגם הפמ"ג מינקט נקט לי' בעיקר פירושא דחזרה מדין תיקון המעוות וכראב"ה וכמש"ל ולא כק"ג בשם רש"י, וכן הב"י לא הביאו כלל וכנראה שזהו הטעם הפשוט בפוסקים.

(ג) ולכאן' הי' נ"ל ע"פ שיטת המאמ"ר והש"צ דגם אם יחזור ויאמר מוריד הטל מכלכל חיים סגי להיכר שחוזר בו, והטור בשם הראב"ה שכ' דלא מהני היינו למנהג אשכנז שאין מזכירין כלל טל בימוה"ח ומשו"ה כשחוזר למכלכל חיים אין כאן שום היכר, אבל למנהג ספרד שאומרים מוה"ט הרי בימוה"ג אומר רק מוה"ג ועכשיו כיון שחוזר ואומר מוה"ט מכלכל חיים הרי ניכר היטב שרוצה לחזור ממה שאמר מעיקרא מוה"ג, שהרי אין אומרים שניהם בבת אחת וברור שרוצה לחזור בו. אבל מה אעשה שבהמאמ"ר והש"צ מפורש בדבריהם שגם למנהג ספרד צריך לחזור לורב להושיע דייקא ורק ע"ז דנו להקל, עיי"ש"ה ולכאן' כ"ז צ"ב.

(ד) והנ"ל בזה בתקדם מה שלכאן' יש להבין בעצם דין חזרה איך מהני לבטל מה שכבר קלקל ואמר מוה"ג, הרי בכה"ת כולה קי"ל שמהני חזרה תוך כדי דיבור לבטל מה שאמר אבל לאחר כ"ד לא מהני לבטל מה שכבר אמר, וכאן הרי המדובר לאחר כ"ד וכמבואר בשו"ע שכ' שאם סיים הברכה חוזר לראש התפילה משמע שכ"ז שלא סיים הברכה אע"פ שכבר אמר כל הנוסח של מכלכל חיים וכו' סגי לחזור לראש הברכה וכמובן שזהו אחר כ"ד, וזהו הרי טענת המרדכי בשם רבו שהבאנו בתחילת דברינו, ומה בכך שגילה דעתו שחוזר בו, הרי אין חזרתו חזרה לבטל מה שאמר אחר כ"ד. וראיתי במעדני יו"ט על הרא"ש בברכות פ"ד סי' י"ד וכן הכפיל דבריו בקיצור במלבושי יו"ט על הלבוש שכ' וז"ל „דהכא בכגון הא דא"א לתקן בענין אחר אלא בחזרה שפיר הוי חזרה ואפי' שלא בתוך כ"ד דהא מיהת חוזר הוא ואינו רוצה כמה שאמר מתחילה וקמי שמיא גליא

רחזור הוא וחזרתו חזרה" עכ"ל. וכן העתיק דבריו האליהו זוטא, עכ"ז צריך ביאור דסכ"ס אין חזרתו חזרה. ונ"ל בכוונת המעי"ט שתיקון המעוות של אמירת מוה"ג בקיץ אינו מדין חזרה כלל אלא מדין היכר, וכן ה' תקנת חז"ל שאם אמר מוה"ג בקיץ שהוא סימן קללה, אם מגלה דעתו שרוצה לבטל מה שאמר ולא ניחא ל' וגלוי דעתו מבורר היטב, שפיר, אע"פ שמדינא לא עקר מה שאמר, מ"מ ההיכר המבורר שלא ניח"ל במה שאמר ושרצונו לחזור בו הו"ל תיקון המעוות שכן ה' תקנ"ח כיון שא"א בלא"ה. ודו"ק היטב.

(ה) ועפ"ז ניחא לי שיטת המאמ"ר והש"צ שדנו להקל רק בחזר לורב להושיע ולא סגי להו לחזור למוה"ט מכלכל חיים וכמש"ל, דהנה ע' ב"מ קב. וכן ב"ב קה. דקי"ל כר' יוסי דמספקא ל' בב' לשונות אי תפוס לשון ראשון או תפוס ל' אחרון וכן פסק הרמב"ן פ"ז מהל' שכירות, וע"ש עוד בתוס', במקומות הנ"ל שרק בדברים הסותרים וא"ז ס"ל לר' יוסי הכי, משא"כ כשאין הדברים סותרים שפיר תפוס לשון שניהם ע"ש. ועפ"ז ניחא הכל כיון שכל ענין תיקון המעוות הוא משום היכר הנראה והמבורר הרי בזה שמוסיף מוה"ט מכלכל חיים אע"פ שידוע לנו כוונתו שרוצה לחזור ממה שאמר אבל אין כאן שום היכר מבורר במטבע לשונו כיון שבלשון זה מפאת מטבע לשונו יש לנו ספק אי תפוס ל' ראשון או אחרון, ומה גם שאין הדברים סותרים זה את זה ויש מקום לומר מפאת מטבע לשונו תפוס ל' שניהם וכמש"ל בשם התוס', משא"כ כשחוזר לורב להושיע שפיר הוי היכר מבורר שרוצה לעקור מה שאמר מקודם כיון שחוזר על מה שכבר אמר ומבורר של' האחרון עיקר אצלו וק"ל.

ועפ"ז יש עדיין לדון ולומר שרק אם שכח ואמר מוה"ג ועדיין עומד במכלכל חיים ונזכר ואמר גם מוה"ט מכלכל חיים לא מהני הוספת מוה"ט שם במקומו לגלות שעוקר מה שאמר וכמש"ל, אבל אם כשכבר הגיע לאמצע נוסח מכלכל חיים וחוזר למוה"ט מכלכל חיים שפיר ניכר ומבורר שרצונו לחזור ממה שכבר אמר מוה"ג, וכאן ברור שתפוס ל' אחרון גרידא שהרי אין כוונתו להוסיף גם מוה"ט שאין המנהג כן בשום מקום לומר את שניהם, וכיון שטרח עצמו לחזור על נוסח מכלכל חיים שכבר אמרו ודאי ניכר שכוונתו לתקן מה שאמר. והאמת שלא משמע כן מל' השו"ע וכמש"ל שכ"ז שלא סיים הברכה יכול לחזור בו וע"ז לכאו' דן המאמ"ר שסגי לחזור לרב להושיע, אבל מל' הש"צ יש לפרש כן שכ' שם וז"ל, „ודע שזה שאמרו שחוזר לראש הברכה היינו כשהזכיר גשם דוקא אבל אם אמר משיב הרוח ומוריד וקודם שאמר הגשם נזכר תיכף וכו' יכול לסיים ולומר הטל וכו' עכ"ל משמע שכל השקו"ט כשסיים מוריד הגשם ונזכר וע"ז דן שם להסכים עם המאמ"ר משא"כ כשכבר הגיע לתוך מכלכל חיים וחזר בו יש מקום לומר שזה סגי בלי חזרה לורב להושיע, ודו"ק.

(ו) ועי"ל קצת בענין אחר ע"פ דרך הנ"ל שיסוד ענין חזרה הוא מטעם היכר שרוצה לבטל מה שאמר ולא מדין חזרה, דהנה באמת טל בימוה"ג ג"כ יש לו מקום שהרי יש צורך בטל כל ימות השנה ורק לא חייבוהו חכמים להזכיר לטל משום דלא מיעצר כדאי' בתענית ג': ומנהג ספרד להזכירו בימוה"ח כיון שאין מזכירין גשם יזכירו עכ"פ טל, ובימוה"ג שחייבוהו להזכיר גשם לא הנהיגו

להזכיר טל, וע"ע תוס' שם תענית ג: שכ' בשם הא"ז שהנהיג לומר טל כל ימות השנה גם בחורף כדי שלא להגיע לירי ספק עיי"ש, והיינו שאמר בחורף מזה"ג והטל, הרי ששני דברים אלו אע"פ שאין מנהגנו לאומרם ביחד אבל אין בהם סתירה ויש מקום לאומרם ביחד וכמו שהנהיג באמת כן הא"ז הנ"ל. ולפי"ז י"ל שאין שום היכר שרוצה לחזור ממוה"ג אלא נראה כהוספה. וא"כ י"ל שאפי' כשכבר הגיע לאמצע נוסח מכלכל חיים וחוזר ואומר מזה"ט מכלכל חיים ג"כ אין כאן שום היכר אלא נראה כנוצר להוסיף גם מזה"ט ומשו"ה חוזר על כל הנוסח מכלכל חיים, ואע"פ שאין מנהג העולם כן ויותר מסתבר לומר שחוזר בו ממוה"ג, מ"מ כיון שיש מקום לתרץ כן דבריו אין זה היכר מבורר ולא סגי להו לחכמים וע"כ דנו המאמ"ר והש"צ רק לחזור לורב להושיע שבזה מגלה דעתו שרוצה בעקירת מזה"ג ותו לא. ודו"ק.

(ז) אמנם לכא' כ"ז אם חזרה מהני מדין היכר וגלוי דעת ששיטת המאמ"ר והש"צ שסגי עכ"פ בחזרה לרב להושיע, ול' השו"ע חוזר לראש הברכה הוא ל"ד, ולהפמ"ג לא סגי בזה וצריך לחזור לראש הברכה דייקא וכל' השו"ע והראשונים, והיינו לאחר כדי דיבור דלא מהני מדין חזרה אלא מדין היכר, אבל אם טעה ואמר מזה"ג ותיכף תוכ"ד נזכר ואמר מזה"ט והמשיך מכלכל חיים וכו' מסתבר דזה מהני, שהרי בכה"ת כולה קי"ל תוכ"ד כדיבור דמי וזהו מדין חזרה ממש שביטל מה שאמר מעיקרא כאילו לא אמרו, וע' ר"ן נדרים פז. וא"כ הרי מדינא חזר בו ממה שאמר מזה"ג וביטל קללתו ואין שום צורך שיח' היכר וגלוי דעת בדבריו שרוצה לחזור בו שהרי באמת חזר בו בפועל וכאילו לא אמר מזה"ג מעולם, ורק אם אין כאן חזרה מדינא כגון אחר כ"ד שהרי כבר קילל ומה מהני חזרתו אז תקנו חכמינו ז"ל כיון שא"א בלא"ה שיח' לו תקנה ע"י היכר וגלוי דעת וכמ"ש המעיו"ט אבל אם באמת נעקרו דבריו הקודמים מדינא ודאי סגי בהכי, והוא לכא' דבר פשוט, והמאמ"ר והש"צ לא דיברו אלא כשכבר הגיע לאמצע נוסח מכלכל חיים או אפי' לא הגיע אלא שהש"צ הוא שטעה וגערו בו הציבור ע"ש בלשונו ועיי"ז הוי כבר אחר כ"ד אבל בתוכ"ד לא דיברו כלל ודו"ק.

(ח) ברם ראיתי בברכת ראש על מס' נזיר דף ט. שהאריך מאוד ויצא לידון בדבר חדש ולפרש שי' הרמב"ם שגדר חזרה תוכ"ד אינו חזרה ועקירה למפרע ממה שאמר וכאילו לא אמרו אלא הוא רק חזרה מכאן ולהבא וכדמיון הפרת נדרים דהבעל מינו גיז ע"ש שהאריך מאוד לבסס חידוש זה. ועפ"ז לכא' נסתר חידוש הנ"ל וגם כאן לא שייך מדינא עקירת אמירת מזה"ג שהוא סימן קללה ועדיין צריכים אנו לגדר היכר וגלוי דעת גם בחזרה תוכ"ד, אמנם גם לדברי כל הראשונים, תוס' והרשב"ם ור"ת ורמב"ן ב"ב קכט. וכן הרא"ש והר"ן בנדרים פז. שנדחקו להסביר הטעם שבקידושין והקדש לא אמרינן תוכ"ד כדיבור דמי וכ"א תי' כדרכו ע"ש, כל הראשונים אלו ס"ל כפשוטו תוכ"ד הוי עקירה גמורה וחזרה למפרע.

ובאמת דברי הברכת ראש צ"ע לכא' איך אפשר לחדש כן בשי' הרמב"ם, והא לך ל' הרמב"ם ספ"ב מהל' שבועות וז"ל, מי שנשבע וכו' חזר בו מיד תוכ"ד וכו' ואמר אין זו שבועה או ניהמתי או חזרתי בי וכיוצא מדברים אלו שענינם

שהתיר מה שאסר הרי זה מותר ונעקרה השבועה שזה דומה לטועה עכ"ל. הרי שפתי הרמב"ם ברור מללו שהשבועה נעקרה מדיון טועה והיינו ביטול למפרע ודברי הברכת ראש צ"ע לכאו'. עכ"פ לעניננו קם דינא וכמש"ל שחזרה תוכ"ד מהני לכו"ע מדינא בלי היכר וכנ"ל.

והא דלא דברו הראשונים הרא"ש והטור והראב"ה מזה, הוא משום שמנהגם הי' שלא לומר מוה"ט כלל וכמנהג בני אשכנז ולא שייך לדירהו חזרה תוכ"ד כלל בלי לחזור לורב להושיע, ורק לפי מנהג ספרד שאומרים בקיץ מוה"ט יש מקום לומר דשייך חזרה תוכ"ד וכמש"ל.

אחרי כתבי כל זאת ראיתי בתהלה לדוד שננע בקצה דברינו, רק שכי' שם דלשי' הש"ץ כמו שמחני ורב להושיע מוה"ט כן מהני מוה"ט לכד דמאי שנא, ולהפמ"ג לא מהני שניהם, ולהלכה נוטה לסמוך על הש"צ והשע"ת וממילא סגי במוה"ט לכד עיי"ש, ועדיין צע"ג וכמש"ל שהרי השלמי ציבור וכן המאמר מדרכי ספרדים היו ונהגו כמנהג ספרד ואעפ"כ דקדקו לומר שחוזר לורב להושיע, ומוה משתמע בבירור דמוה"ט לכד לא מהני. והטעם שיש לחלק ביניהם כבר כתבנו לעיל אות ה"ו.

(ט) תבנא לדינא: (א) מי ששכח ואמר מוריר הגשם ביממה מחזירין אותו לכתחלה לתחילת הברכה וכל' השו"ע והפוסקים דהיינו אתה גבור. (ב) בדיעבד שלא חזר אלא עד ורב להושיע מוה"ט מכלכל חיים וכו', להמאמר והש"צ וכ"פ השע"ת כוותי' יצא ולא מהדרין לי', ולהפמ"ג מחזירין אותו. (ג) אם חזר רק למוה"ט מכלכל חיים וכו', מהמאמר והש"צ משמע דלא מהני ומחזירין אותו וכש"כ להפמ"ג שמחזירין אותו, אבל התהל"ד ס"ל שגם זה מהני לשי' הש"צ ועיי"ש במפתחות שבדיעבד סומך עצמו ע"ז דלא מהדרין לי' עיי"ש, ולדינא צ"ע. (ו)אולי יש לצרף להקל את שי' הרמב"ן המובא בר"ן רפ"ק דתענית דבאמר גשם וטל גם יחד אין מחזירין אותו כלל ע"ש, ולדירי' פשוט שבהוספת מוה"ט סגי ואין מחזירין אותו, ואע"פ ששיטה זו נדחה מהלכה ואינו מובא בשו"ע, עכ"פ אולי יש לצרפו לסנף בדיעבד, וצ"ע. (ד) אמנם כ"ז אחר כ"ד, אבל אם חזר לאלתר תוך כ"ד ואמר מוה"ט מכלכל חיים וכו', מסתבר דמהני, וגם לכתחלה יש לעשות כן כשנוכר תוכ"ד. ולמעשה עדיין צ"ע בפוסקים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין חתיכה נעשה נבילה

יהושע פירער

ראש הכולל רחסידי באבוב

טאראנטא, קאנאדע

ביו"ד ס' ק"ה סעיף א' מביא הט"ז והש"ך דעת האו"ה בדיון כלי שיש בה בליעת איסור ונשרה בה חתיכת בשר כ"ד שעות (שיעור כבישה) שנאסר הבשר בדיון כבוש כמבושל. וחולקין עליו הט"ז (ס"ק א') והש"ך (ס"ק ב' סה"ד) דכיון דדיון כבישה הוא אחר כ"ד שעות ואז כבר נעשה הבליעת איסור שבכלי פגום, אינן יכולין לאסור החתיכה. אבל המג"א (הל' פסח ס' תמ"ז ס"ק ט"ז) פוסק כהאו"ה וסובר דהפגימה והבליעה באין כאחד ומביא ראיה לסברה זו מהרא"ם פרשת צו עיי"ש. והקשו עליו האחרונים (הכו"פ ס' ק"ה, והחות יאיר ס' דלפ"ז צריך להיות שבאותו רגע שלקח האיסור שנתבשל בהכלי משם, הניח שם ההיתר, וזה א"א לצמצם כ"כ, (עיין פרמ"ג שכתב דאיירי שנתן החתיכת היתר קודם שלקח האיסור משם), ותירצו הכו"פ והחו"י דע"כ הא דכבוש מבליע בכ"ד שעות אין פירושו דברגע אחרונה מתחיל לפלוט אלא בהמשך המעל"ע פולט מעט מעט ועד סוף כ"ד שעות יש כבר כרי נתינת טעם (עיין במטה יונתן ס' ס"ט על הש"ך ס"ק י' שכתב שם שבשתי שעות אחרונות מבליע) וכיון שרוב הבליעות בא קודם גמר המעל"ע אסור אע"ג דברגעים אחרונים הם פגומים עכת"ל. והקשה עליו החות דעת (שם ס"ק א') דכיון דהבליעה שקודם מעל"ע אין בו כרי נתינת טעם ומה שמשלים לכדי נ"ט בא כגמר המעל"ע שהוא לפגם א"כ היכי יכול לאסור עי"ז. ותירץ דכמו שהכלי מבליע לתוך החתיכה במשך שעות אחרונות כמו כן מבליע החתיכה לתוך הכלי, ואותן הבליעות נעשין נבילה בתוך הכלי, (עיין סי' צ"ח סעיף ה') והם לא נעשין פגום עדיין אחר מעל"ע זו וחוזרין לתוך החתיכה ומצטרפין עד כדי נ"ט ואוסרין אותה. ושוב הקשה ע"ז דהא אין הנאסר יכול לאסור יותר מהאיסור עצמו וכיון שבליעות האיסור בתוך הכלי פגומין הן, שוב אין יכולין להצטרף. וכתב ע"ז דעל כרחק לא אמרינן סברא זו דאין הנאסר חמור מן האוסר לגבי איסור שנעשה פגום, וראיה מס' ק"ג סעיף ז', ועיין בהגהות רע"א (על החו"ד בס' ק"ג) שחולק על סברה זו.

ונ"ל לתרץ דברי האו"ה בהקדם לפרש דברי התוס' חולין (צו: ד"ה שאני חלב וכו') שהקשו שם מה שנהגו המולחים כשמולחים בשר הרבה וקצת של החתיכה היא בתוך הציר שחותכין מה שבתוך הציר והשאר מותר שדם אינו מפעפע למעלה ולמה לא אמרינן ששומן הבשר נעשה נבילה לשיטת ר"ת שסובר בשאר אסורים חנ"נ ומפעפע למעלה לאסור כל החתיכה. ותירצו התוס' כיון דלא יכול האיסור להתפשט חוץ לציר שרי דלא אמרינן חנ"נ לאסור את כל החתיכה אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך וכו' והרב רבי אליעזר ממין ה' מחלק

משום דלא אמרינן חנ"נ במקצת חתיכה אלא בכל החתיכה. והתוס' מסיימים על זה ואין זה טעם.

ואפשר לומר להסביר קצת שני שיטות אלו, דיש להסתפק בהא דאמרו רבנן חנ"נ בשאר איסורים אי אמרינן דאסרו החתיכת היתר שתהי' עצם איסור כמו לגבי בשר בחלב שנעשה עצם איסור או דילמא לא מסתבר לומר בשאר איסורים כן, וכמו שסובר רבינו אפרים דדוקא בבשר בחלב דזה בפני עצמו שרי וזה בפני עצמו שרי וכי איתנהו בהדי הדרי נאסר אז אמרינן שכל התערובות נעשה חפצא של איסור, משא"כ בשאר איסורים, וא"כ אפילו ר"ת שסובר שגזרו חכמים בשאר איסורים אטו בשר בחלב היינו שגזרו חכמים שיהיו הבליעות דהתירא מצטרפין להבליעות דאיסורא לאסור קדירה אחרת כמו גבי בשר בחלב בנדר היתר מצטרף לאיסור, אבל לא שיהי' עליהם שם איסור ממש. ואפשר לומר שזהו סברת התוס' בתירוץ א' שסובר שאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך, כיון שהחתיכה באמת היא היתר אלא יכולה לצרף עם האיסור, אבל אי האיסור אינו הולך שם ווראי שאין ההיתר יכול לאסור. ולפ"ז שפיר כתבו על תירוץ של ר' אליעזר ממיץ שאין זה טעם, דמה נ"מ אי חצי חתיכה קבלה בליעות או כל החתיכה, דהא בשום פעם לא אמרינן שהחתיכת היתר נעשה איסור, אלא דהבליעות היתר מצטרפין להבליעות איסור לאסור אחרות, אבל ר' אליעזר ממיץ סובר שגזרו חכמים בשאר איסורים שיהי' ממש כמו בבשר בחלב שנעשה ההיתר חתיכת איסור, וא"כ מסתבר לומר דזה לא שייך אלא אם כל החתיכה קבלה בליעות נכילה או טריפה שיהי' דין כמו טריפה ממש אבל חצי חתיכה טריפה וחצי כשירה לא שייך. ומטעם זה לא שייך סברא של אין הנאסר יכול לאסור וכו', דכיון שנעשה איסור ממש, מנ"מ אי האיסור הולך עמה או לא, ודו"ק.

ולפי חנ"ל יכולין לתרץ דברי החות דעת, כיון דאנו פוסקים סברא דאין הנאסר וכו', א"כ אנו סוברים שלא נעשה חפצא של איסור אלא בנדר היתר מצטרף לאיסור, א"כ זהו גופא הסברא של אין הנאסר חמור מן האוסר, דהיינו שאם האיסור עצמו כבר פגום אין כח בחיתר בפני עצמו לאסור, דהתייבא אי נימא דחתיכת היתר נעשה ממש איסור אז אין נפק"מ אי בליעות האיסור נעשין פגום, דהא סוף סוף כבר נאסר החתיכה ושפיר יכול לאסור בפני עצמו בלי הבליעות איסור, אבל לשיטתנו דהטעם הוא משום היתר מצטרף לאיסור אז כיון שנעשה האיסור פגום, אין בליעות ההיתר יכולין לאסור בפני עצמם. אם כן כאן בנידון דידן שהחתיכה כבר קבלה בליעות איסור במשך הזמן של הכבישה וברגעים אחרונים נכנסו בליעות היתר שנעשו נכילה בהכלי, מצטרפין בחתיכה עם הבליעות האסורות ליתן טעם איסור בהחתיכה, ושפיר אוסרים אותה.

עולת שבת בשבתו

בהר

ושבתה הארץ שבת לד', היינו שתראו שתהי' לארץ שבייתה ומנוחה על צערה שהיתה מתחלה משתוממת למה נתרחקה הלא שניהם ביום א' נבראו, והי' לה תנחומין כששמעה ויאמר אלקים יהי אור דהיינו מעשה הצדיקים תורה ומע"ט שגורמים שתהי' השכינה שורה למטה, וזה שאמר הכתוב, ושבתה הארץ, שתראו שתהי' שבייתה לארץ מצערה, ובמה, שבת לד', באם השכינה תשרה למטה. (הגאון מוה"ר ארי' ליב קרא זצ"ל בעל איל המלואים¹)

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים. ודקדק בספר הק' נועם אלימלך דהפסוק וכי תאמרו מה נאכל וגו' הוא לכאורה מיותר, ומה הי' המקרא חסר אם לא נאמר כ"א וצויתי את ברכתי וגו', ועיי"ש שיבאר עפ"י דרכו בקודש. וביותר צריכין להבין דברי רש"י שכ' עה"פ ולא נאסוף, אל הבית, והדברים משוללים הבנה, ויעויין ברא"ם ושפ"ח ושאר מפרשים שנדחקו בזה. והנראה בזה, דהנה גלוי וידוע דמצות מעשר מסוגלת לעשירות ולמזונא רויחי כאומרם ז"ל עשר בשביל שתתעשר ואמרו עוד עשר בשביל שלא תתחסר, היינו שאם אינו נותן מעשר אז ח"ו יחסר מזונו. ולפי"ז בשנה השביעית בשמיטה שא"א לקיים אז מצות מעשר שהכל הפקר יש לשאול ולומר מה נאכל, וזשה"כ, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו, ודייק רש"י וכ' אל הבית, לרמוז על הא דאמרו חז"ל דאין התבואה מתחייבת במעשר עד שרואה פני הבית, וא"כ מה נאכל מעתה, על זה אמרה תורה, דאין כאן בית מיחוש, כאשר וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, וממילא יתן אז מעשר במדה גדושה, ובזכות זה יתברך במזונא רויחי. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחקותי

ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא נעלתים לכלותם להפר בריתי אתם. הנה בעת שהתחילה הגזירה של לקיחת בני ישראל לצבא ואמר אז המושל שכבוד עשה בזה לעם ישראל, כי עד אז לא הי' רשאין להכניסם בצבא ועכשיו יכולין להגיע לדרגת שרי הצבא, התאונן הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל ואמר שקללה זו נרמזה בתוכחה כמה שאמר הכתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ

(1) הועתק מכת"ק.

אויביהם לא מאסתים ולא געלתיים, כלו', במה שלא מאסתים ולא געלתיים בעיני האומות וחולקים להם כבוד, זה הוי לכלותם להפר בריתי אתם, והבן. (הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל²)

במדבר

וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו, במסורה וחיו ב', דין, ואידך וחיו את בניהם (זכרי' י'). וי"ל בזה עפי"ד הרה"ק ר"ר אלימלך זצ"ל בנועם אלימלך פ' שמות על הא דאמרו חכמז"ל יעקב אבינו לא מת, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ומפרשו ע"ד אוז"ל גבי דוד דכתיב וישכב דוד לפי שהניח בן ממלא את מקומו לא כתיב ב' לשון מיתה, והכי נמי גבי יעקב הא דאמרו מה זרעו בחיים היינו שהם צדיקים הנקראים חיים וכמאה"כ ועמך כולם צדיקים, ולכן אף הוא בחיים. וזה יש להעמיס בכוונת המסורה, וחיו את בניהם, שישפיעו על בניהם חיות דקדושה ולהעמיד בנים צדיקים הנקראים חיים, אז וחיו ולא ימותו, כי מה זרעם בחיים אף הם בחיים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

הפסרת נשא

וירא מלאך ד' אל האשה ויאמר אלי' הנה נא את עקרה ולא ילדת וגו' הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן. ויל"ד מה שאמר לה הנה נא את עקרה גו' דנראה כשפת יתר דכי לא ידעה שהיא עקרה, והל"ל רק הנך הרה וילדת בן וגו'. אמנם י"ל דנודע דאין קדושה חל על קדושה כמבואר במס' בכורות דבכור פטר רחם לאחר שיצא ממעי אמו לא חלה עליו קדושת קרבן, אך אי' במס' תמורה (דף י' ע"ב) כיצד מערימין על הבכור, הרואה בהמה מבכרת שהיתה מעוברת אומר מה שבמעי בהמה זו עולה, ופירש"י, דבכור לא קדוש אלא ברחם וכיון דמעיקרא אתפסי' בקדושה אחרת תו לא חיילא עליו קדושת בכור אבל לאחר שיצא ממעי אמו ונתקדש ברחם חיילא עליו קדושת בכור ואינו יכול להקרישו בקדושה אחרת. ועפי"ז י"ל שעל זה נתכוון המלאך באומרו, הנה נא את עקרה, שהרי רצה שיחול עליו נזירות מן הבטן דוקא, אבל מאחר שהיא היתה עקרה עד עכשיו א"כ הבן שתלד עכשיו יהי' פטר רחם וממילא תחול עליו קדושת בכור תיכף בהוולדו ואיך תחול עליו אח"כ קדושת נזירות הלא אין קדושה חל על קדושה והציווי הי' שיהי' נזיר אלקים דייקא, לכן דקדק ואמר הנה נא את עקרה, ולא ילדת מעולם, א"כ הבן שתלד יהי' בכור פטר רחם, ע"כ אני מזהירך ועת"ה אל תשתי יין, ר"ל תיכף ומיד עוד קודם יציאתו לאויר העולם תחול עליו קדושת נזירות ואז תו לא חיילא עליו קדושת בכור,

(2) בשו"ת ובחרת בחיים (להגאון מוה"ר שלמה קלוגר) בס' ס"ד ר"ה והנה אחר, בשמו.

והיינו דקאמר לה, כי נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן, דאי אפשר בענין אחר, וכנ"ל.

(הגאון בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל³)

אבות

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. ופי' הרע"ב (בסוף מס' מכות) כגון פרשת שקצים ורמשים. וי"ל בזה מדוע נקט הרע"ב דוקא פרשת שקצים ורמשים, דהנה מבואר בגמ' (מכות כ"ד ע"א) כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם כשהי' ר"ג מגיע למקרא הוזה הי' בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט, אמרו לי' מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפי' בחדא מינייהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא אל תשמאו בכל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מינייהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו. ולפי"ז י"ל דהרע"ב בא לתרץ איך קאמר רבי חנניא בן עקשיא דזכות הוא לישראל שהרבה להם תורה ומצות דילמא עושה אלה פירושו כל אלה וא"כ אדרבה חוב הוא להם, ע"ז קאמר הרע"ב כגון פרשת שקצים ורמשים, דשם מוכח דאלה משמע אחת מאלה.

(הגאון מוה"ר שמעי' זצ"ל אבד"ק ברלין⁴)

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

בהר

קאפ' כ"ה פסוק ט"ו.

בא"ר ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר וכו'. לפי נוסחה זו קשה שהול"ל ואם יש שנים מרובות וזה קנאה בדמים מועטים הרי נתאנה מוכר, כמו שהתחיל באונאת לוקח, או שיאמר שאם יש שנים מועטות ולא יאכל רק מעט אז נתאנה לוקח, כי לפי מה שזכר רש"י שמוכרה בדמים יקרים אז לא נתאנה המוכר בשנים המרובות שהרי מכרה בדמים יקרים. ונוסחת דפה"ר היא, ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים

(3) בספרו עטרת זקנים הנספח לס' אילה שלוחה בערך אין שבועה חל על שבועה (דף כ"ו ע"א).

(4) בס' אורי וישעי (בערלין תע"ד) לתלמידו מוה"ר אברהם כ"ר אלעזר הכהן, ברף מ"ו ע"ג, בשמו. וכתב שם שגם הוא כיוון לדעת רבו לפרש כן.

מרוכות יאכל ממנה תבואות הרבה, וצריך לקנותה כפי הזמן וכו'. לפי נוסחה זו אינו מדבר כלל באונאת מוכר שהרי מכר בדמים יקרים רק שבשנים מועטות נתאנה הלוקח ובשנים מרוכות לא נתאנה שהרי יאכל תבואות הרבה. ובס' יוסף דעת הביא שיש כאן ג' נוסחאות, הא' כמו שהוא בנס"ש, השנית ואם יש שנים מרוכות ואכל ממנה תבואות הרבה ומוכר בדמים מועטים הרי נתאנה מוכר, השלישית כמו שהוא בדפוס הראשון, וע"ז כתב שהיתה הנוסחה הזאת לפניו ברש"י קלף.

שם פסוק ל"ה.

באה"ר למה זה דומה למשאו שעל החמור עורדו על החמור אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידו אונה. מלשון עורדו על החמור נראה שהכוונה על המשוי ואם נפל המשוי לארץ וכו', ולפ"ז אין המשל דומה לנמשל שהעניות הוא כמשא על העני ואמרה תורה והחזקת בו בעני אל תניחו שיפול תחת משאו. וגם הלשון אם נפל לארץ חמשה אין מעמידו אותו, קשה לפרש על המשוי שהול"ל אין טוענין אותו. אבל בדפוס הראשון ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, עורדו במקומו (במקום עורדו על החמור), וכן הוא בת"כ, ולשון זה יתפרש על החמור ולא על המשא, שכ"ז שהחמור עומד במקומו אף שנוטה ליפול אחד תופס בו ומעמידו, אבל כשנפל תחת משאו על הארץ אז אפי' חמשה אין מעמידו אותו. וכן הביא בס' יוסף דעת נוסחה זאת.

שם פסוק מ"ז.

יד גר ותושב, גר והוא תושב, כתרנומו ערל תותב וסופו מוכיח וכו'. לפנינו בתרגום כתוב ערל ותותב (כו"ו). והגאון ר' ישעי' פיק במיני תרגומא הגי' בתרגום ע"פ דברי רש"י שצ"ל תותב בלא וי"ו, אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה ברש"י, כתרנומו ערל ותותב, כי ראית רש"י מן התרגום אינה מתיבת תותב רק שהביא ראי' שאין לפרש גר ותושב, גר צדק, וגר תושב, שהרי אונקלוס תרגמו ערל, והגר צדק איננו ערל, ומה שכתב בתרגום ערל ותותב, יתפרש כמו שמפרש הפסוק ערל והוא תותב ואין צורך להגיה כלל, ובדפוס"ר כל הדיבור הזה ליתא (כמו שכ' בזה בכר"ש שנה א' קונטרס ו').

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק י"ט.

באה"ר שיהו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע. בברזל אמר לשון זכר, "מזיע" ובנחשת לשון נקבה, "מזיעה". ובאמת גם הנחשת הוא לשון זכר כמש"כ נחשת קלל (יחזקאל א' ודניאל י' ו'), נחשת מרוק (דה"ב ד' ט"ז). ובדפוס"ר וכן בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, שהנחשת מזיע, בל' זכר. אמנם מצינו בעזרא (ח' כ"ז) וכלו נחשת מוצהב טובה, וכתב שם רש"י טובה, לשון נקבה קורא לנחשת. והראב"ע כתב שם מצהב טובה, פעם זכר ופעם נקבה כענין ורוח גדולה וחזק וכו'.

שם פסוק כ"א.

ואם תלכו עמי קרי, רבותינו אמרו עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצות, וכו'. ובדפח"ר הנוסחה היא, רבותינו אמרו ארעי, במקרה (בכ"ף לא בבי"ת) שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצותי וכו'. וכן נראה מלשון כן תלכו, שאין שייך לומר אם תלכו עמי במקרה כן תלכו עראי.

קאפ' כ"ז פסוק ח'.

והעמידו, לנערך לפני הכהן, ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך: וכן משמע בגמ' וספרא דהאי והעמידו קאי אנערך שדרשו מכאן שאין הגוסס נערך לפי שכתוב והעמידו והגוסס אינו בר העמדה (ערכין דף ו' ע"ב ודף ד' ע"א). אמנם התוס' שם הקשו (דף ד' ע"א ד"ה ולא אוציא) דפשטי' דקרא דהעמיד והעריך גבי נודר כתיב דכתיב בהאי קרא ע"פ אשר תשיג יד הנודר יעריכנו, ומגלן לומר מוהעמיד, על פי, דכתיב גבי מעריך לומר שלא יהא נערך, והניחו בצ"ע. וא"כ רש"י שבא לפרש פשוטו של מקרא למה תפס כאן דרשת חז"ל שאינה לפי פשטי' דקרא. והראב"ע פירש שקאי על המעריך אלא שנרחק בפירוש מלת והעמידו מי הוא המעמיד ואולי משום דוחק הזה בחר רש"י לפרש אנערך שאז נוכל לפרש שהמעריך יעמיד את הנערך. אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, והעמידו, ליערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך הזה: לפי נוסחה זו יתפרש כפי פשטי' דקרא והעמידו את המעריך ליערך ויעריכנו כפי השגת המעריך הזה. ובדפוס הראשון כל הדיבור הזה ליתא.

במדבר

קאפ' ג' פסוק ו'.

ושרתו אותי, ומהו השירות ושמרו את משמרתו, לפי ששמירת המקדש עליו וכו' והלויים הללו מסייעין אותם זו היא השירות. רש"י בא לפרש הפסוק ושרתו אותי, מהו השירות, ושמרו את משמרתו, ולמה מסיים בל' רבים שהלויים מסייעים אותם. ע"כ הנכון הוא כאשר הוא בדפח"ר גם כאן בלשון יחיד, מסייעין אותי, וכן הוא בדפוס אלקבץ.

שם פסוק י"ב.

ואני הנה לקחתי, ואני מהיכן זכיתי בהן: מתוך בני ישראל, שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי ע"י הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתן וכו'. בדפח"ר וכן בדפוס אלקבץ אין כאן הפסק, אחר מהיכן זכיתי בהם, ומתוך בני ישראל אינו ד"ה, רק הכל בדיבור אחד נאמר, והשאלה מסתיימת אחר תיבות לשירות שלי, והתשובה היא, ע"י הבכורות וכו'.

נשא

קאפ' ה' פסוק ח'.

ואם אין לאיש גאל, שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו, כשנמלך זה להתודות על עונו, ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם מישראל שאין לו

יורשים וכו'. לפי הנדפס שעשו נקודות הפסק אחר ואין לו יורשים, ומתחיל הדיבור להשיב האשם, אין המשך למה שהביא רש"י כאן ואמרו רבותינו, דלעיל אחר תיבות ואין לו יורשים ה' לו להביא ואמרו רבותינו וכו'. אבל בדפח"ר ובדפוס אלקבץ אין כאן נקודות הפסק, והכל המשך אחד, שמת התובע שהשביעו, ואין לו יורשים להשיב האשם אליו כשנמלך זה וכו'. ובכן נמשך היטב, ואמרו רבותינו. וכ"כ בס' יוסף דעת, שהוא דיבור אחד.

שם פסוק י'.

בא"ר ומ"א ואיש את קדשיו לו יהיו, מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה וכו'. מלשון הזה משמע שדורש תיבות, „לו יהיו“ כאלו נכתב ב' פעמים ונדרש לו יהיו שמעכב לו, ואח"כ לו יהיו המעשרות שאין שדהו עושה רק המעשרות, וכן משמע מלשון רש"י בכרכות (דף ס"ג ע"א). והמהרש"א בחא"ג הקשה שם שאין דורשין כן רק במלה אחת שמפרשין שמושכת עצמה ואחרת עמה לא בשתי תיבות ע"ש. אבל מנוסחת דפח"ר ודפוס אלקבץ נראה שהדרש הוא ואיש את קדשיו, שיהי' הוא עם קדשיו, היינו שמעכבן אצלו, אז לו יהיו, שנצרך להם, לפי דרשת הגמ'. או לפי פירש"י, לו יהיו, שלא נשאר לו יותר רק חלק העשירי ממה שהיתה למורה לעשות, שכן הוא נוסחת הדפח"ר, ומדרשי אגדה, ואיש את קדשיו, שמעכב את מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו וכו'.

קאפ' ז' פסוק ט"ז.

שעיר עזים אחד לחטאת, לכפר על קבר התהום וטומאת ספק. מלשון הזה משמע שהם שני דברים, ובאמת בספרי שהוא המקור לדברי רש"י לא נאמר רק לכפר על קבר התהום, ותיבות טומאת ספק הם שהוסיף רש"י לפרש מהו קבר התהום, וכמח"כ רש"י בסוכה (דף כ"א ע"א) כל שם קבר התהום וטומאת התהום שבש"ס לשון ספק הוא כתהום הזה שאינו גלוי. וכלשון הזה כתב הר"ש והר"ב (כפרה פ"ג מ"ב). ולפיכך נכונה היא הנוסחה כמ"ש בדפח"ר ובדפוס אלקבץ לכפר על קבר התהום, טומאת ספק: בלא וא"ו.

והנראה שבא רש"י כביאורו זה ליישב לפי שיטתו בנזיר (דף נ"ד ע"א) דכל קבר שהי' קודם מתן תורה בין של ישראל בין של נכרים אינו מטמא באהל (ועיין בתוס' נדה דף ע' ע"ב דיש חולקין בזה), וא"כ איך אפשר שביום הקמת המשכן שלא הי' עוד שנה משעת מתן תורה יהי' שם קבר שלאחר מ"ת שלא יהי' נודע לשום אדם, ע"כ ביאר רש"י שקבר התהום אין פירושו דוקא קבר, אלא כל טומאת ספק נקרא קבר התהום. ובס' יוסף דעת הביא כאן ה' נוסחאות, האחת הוא לפנינו קבר התהום טומאת ספק (הרי שגם לפניו היתה הנוסחה כמו בדפח"ר שהבאתי), השנית קבר התהום וטומאת ספק, השלישית ברש"י קלף, קבר התהום שהיא טומאת ספק, הרביעית על ספק טומאת קבר התהום, החמישית על טומאת התהום, ותו לא מירי.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בסוגיא דטיפת חלב, והערות שונות

מהב' המופלג כמר שמואל באראן הי"ד מוויעליטשקא⁽¹⁾

במס' חולין דף ק"ח ע"א. במשנה, טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור, ופירש"י שהחתיכה היתה בתוך הקדירה רק שלא הגים את הקדירה ולא נחלק טעם הטיפה אלא לאותה חתיכה בלבד, אבל התוס' כתבו דמיירי כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב, אבל במקצתה בתוך הרוטב כל הקדירה מצטרפת לבטל הטיפה. ואפשר לומר דרש"י ותוס' ז"ל לשיטתם אזלי בזה, והוא דהנה לכאורה קשה לשיטת התוס' דמיירי בכולו חוץ לרוטב א"כ לא הוי בישול רק טיגון דבישול היינו עם רוטב, א"כ אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ולפי"ז איך אמר רבא כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נכילה ואוסרת כל החתיכות מפני שהיא מינה, הא כבר העלו התוס' בפרק גיד הנשה (דף צ"ט ע"ב ד"ה שאני) דציר דגים לא אמרינן מין במינו לא בטל משום דלא הוי אלא איסור דרבנן, והכא נמי לא הוי אלא איסור דרבנן, אך התוס' לשיטתם דס"ל בסנהדרין דף ד' ע"ב דטיגון אסור מה"ת אתי שפיר, אמנם זהו דוקא לשיטת התוס', אבל לשיטת רש"י ז"ל דס"ל שם דטיגון אינו אסור אלא מדרבנן, שוב ליכא למימר דמיירי בכולו חוץ לרוטב, כיון דאינו אסור אלא מדרבנן, להכי אצטרך למימר במקצתה תוך הרוטב, ובכה"ג אפי' מה שחוץ

(1) נולד בוויעליטשקא בשנת תרע"ט בערך לאביו מו"ה משה באראן ע"ה. בעודו ילד קטן כבן ד' או כבן ה' נתייתם ל"ע מאביו. תושבי העיר דאגו עבדו ושמו עינם עליו שיתגדל על כרכי התורה. למד איזה זמן אצל האבד"ק וויעליטשקא הרה"ג מוה"ר פנחס ליכוש פרענקיל-תאומים הי"ד, וגם למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. כשנתייחד סניף ישיבת באבוב בוויעליטשקא נתמנה הוא לראש החבורה והגיד שיעורים תמידים להתלמידים בנפ"ת ופוסקים. זכרוננו ה' להפליא וכוחו ה' רב לפלפל ולחדש. דרכו ה' לרשום חידושי בחוכרות, וגם עמד בחליפת מכתבים עם גדולי הדור, כמו הגאון מראגניטשאוו והגאון בעל מנחת יחיאל. תשובות אליו נדפסו בשו"ת מנחת יחיאל חלק ב' סי' נ"ז ובשו"ת אבני זכרון ח"ג סי' י"ט. — נוסף לרב עמלו וידעתו בתורה, ה' אוצר מלא וגדוש ביראת שמים וחסידות נפש יקרה ועדינה ובעל מדות רוממיות ספרא רבה וידען נפלא וכו'. — בפרוץ מלחמת העולם גלה לנאליציע המזרחית שנכבש אז תחת יד שלטון מדינת רוסיא, ושם נהרג אח"כ עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. ד' ינקום דמו לעינינו במהרה ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים. חידושים הללו הועתקו מתוך מכתביו, והמציאם לנו ידידנו החשוב הרבני החסיד הגנדר מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. יברכהו ד' בעו ונתעזמות.

לרוטב לא הוי טיגון אלא בישול כמו שהעלה הטו"ז בס"י צ"ב סק"ב, ראפי' לשיטת רש"י ז"ל הרוטב מבלבל ומתפשט אפי' על מה שחוץ לרוטב. שם. בתוס' ד"ה דחידוש הוא, הקשו על דברי רש"י ז"ל דקאמר דהחידוש הוי דכל אחד בפני עצמו שרי, וק' מדברי הש"ס פסחים דף מ"ד דאמרינן דהחידוש הוי דאי תרו לי' כולו יומא בחלבא שרי עיי"ש. ולפע"ד נראה לתרץ דברי רש"י ז"ל בפשיטות, דהנה בטעם דאמרינן דאי תרו כולי יומא בחלבא שרי הוא משום דדרך בישול אסרה תורה כמבואר בש"ס פסחים שם, וא"כ י"ל דזהו דוקא לפי האמת דמשני רבא דדרך בישול אסרה תורה ואב"י קיבלה ממנו וחזר בו, אבל בס"ד דלא ידעינן מסברא זו דדרך בישול אסרה תורה, שפיר ה' סובר דכבוש נמי אסרה תורה, וא"כ מוכרח רש"י ז"ל לומר דהחידוש הוי דכל אחד בפ"ע מותר, וז"פ ונכון.

* * *

הסמ"ג כתב דמצות גיד הנשה נוהגת בין באנשים ובין בנשים, והקשה עליו הגאון החתם סופר (בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ס"ט ד"ה ואני) הלא דרשינן בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל סומכות, כמו כן נמי נדרוש כאן בגיד הנשה על כן לא יאכלו בני ישראל ולא בנות ישראל, ואין לדחות דלא דרשינן כן אלא בקום ועשה אבל בל"ת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, שהרי מצינו דאף בל"ת דרשינן כן אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן שרשאין לשמאות א"ע למתים, וא"כ בנה"נ נמי אמאי נוהג בזכרים ונקבות, עכ"ק. ונלפענ"ד דהסמ"ג לשיטתו הוכיח דינו, דהנה הצ"ח בסוגיא דחוקי' ור"א הביא בשם הירושלמי דרבר שמצינו שהתורה התירה לשום אדם אפי' באכילה א"א לומר שהתורה אסרה לשום אדם בהנאה כגון תרומה לזרים וכדו', והנה השלטי גבורים פ' גיה"נ הביא בשם הסמ"ג דגיה"נ אסור בהנאה, ממילא שפיר הוכיח דגיה"נ נוהג בנשים, דאם נשים מותרין באכילה, האיך משכחת איסור הנאה לשום אדם, ודו"ק.

* * *

במס' סנהדרין (דף ע"ט ע"ב) נתערכו נסקלין בנשרפין נדונין בקלה והקשו התוס' (חולין י"א ע"ב ד"ה ליחוש) ניזול בתר רוב, ותיירץ ר"ת דכיון דממה נפשך הוא נהרג לענין באיזו מיתה הוא נהרג לא אזלינן בתר רובא. ונודע קושית הגאון העצום ר' צבי הירש מהלברשטאט ז"ל איך חייבה התורה בת כהן שזינתה בשריפה ניחוש דילמא לאו אבי' הוא ואינה חייבת שריפה רק חנק, אלא ע"כ דאזלינן בתר רוב ורוב בעילות אחר הבעל, אבל אכתי קשה לפי שיטת ר"ת דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, ע"כ קושיתו המושכלת. ויש לתרץ שיכול להיות דהא דחייבה התורה בת כהן שזינתה בשריפה מיירי באופן כזה דשני עדים

באו והעידו עלי' שזינתה ונתחייבה שריפה על ידיהם ושוב בא אבי' הכהן ועוד אחד מן השוק והכחישו את העדים הראשונים, והנה אביה הוא קרוב אצלה ופסול לעדות⁽²⁾ וממילא ההזמה לא הוי כלום והיא חייבת שריפה, והשתא מאי אמרת דילמא לאו אביה הוא, זה אינו, דאם לאו אביה הוא נמצא שהוא זר אצלה וכשר לעדות וא"כ עדים הראשונים מוזמין המה, ושוב אינה חייבת כלום, נמצא לפי' דלא הוי בין מיתה למיתה, שהרי אי לא אזלינן בתר רוב אינה חייבת כלום, ואי אזלינן בתר רוב חייבת שריפה, ושפיר לא הוי בין מיתה למיתה, ומתורץ שפיר קושית הנאון הנ"ל.

אבל עדיין יש לפקפק בזה, כי לפי התירוצ' הנ"ל ע"כ צריך שאבי' יהי' עדיין בחיים כנ"ל וא"כ שוב קשה מתמר שנתחייבה שריפה שזינתה ופירש"י שם (כפ' וישב) אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דונה בשריפה, והנה איתא במס' סוטה (דף י' ע"א) דתמר יתומה היתה בעת הזאת ואפ"ה נתחייבה שריפה, ושוב קשה כנ"ל⁽³⁾, אבל י"ל דהנה בס' דעת זקנים מבעלי התוס' הקשו האיך נתחייבה תמר שריפה הא לא ה' עדים והתראה בדבר, ותירץ ה"ר יוסף מארץ ישראל דרור פרוץ היתה לכך חייבוה כדי לעשות סייג לתורה, נמצא לפי' דשם ה' שלא מן הדין אלא כדי לעשות סייג וגרר, וממילא אין ראי' משם, ושוב לא קשה כלל.

היוצא לנו מזה, שתמר נתחייבה שריפה שלא מן הדין מפני שלא ה' עדים והתראה, והנה זה יהי' תלוי בפלוגתא אי אמרינן דחבר צריך התראה או אינו צריך, דהניחא למ"ד חבר צריך התראה, שפיר הוי שלא מן הדין, אלא למ"ד חבר אינו צריך התראה שוב קשה הא שריפת תמר בוודאי ה' מן הדין ושוב קשה כנ"ל, אלא יש לתרץ, דהנה הקשו המפרשים על פירש"י, אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר, מה נפקא מינה בשם מי אמר זאת, ותירצו דהא דנתחייבה, הוא דוקא לפי שיטת ר' מאיר, דהנה נחלקו ר"מ וחכמים בפסוק את אבי' היא מחללת, דחכמים אמרו שמבזין את אבי' ואומרים חרפה היא לו שזו גידלה, ור' מאיר אמר שמקללין את אבי' ואומרים אוי לו לזה שזו גידלה, נמצא לפי שיטת חכמים הוא דוקא כשאבי' חי שאין בזיון לאחר מיתה, אבל לפי שיטת ר' מאיר שייך ג"כ לאחר מיתה דקללה שייכה לאחר מיתה ג"כ, נמצא דהא שנתחייבה תמר שריפה, הוא דוקא לשיטת ר' מאיר, והנה ר' מאיר לשיטתו סבר דחבר צריך התראה (בסנהדרין דף ט'), וממילא שפיר מתורץ הכל על נכון, ודו"ק כי נכון הוא.

(2) וצ"ל שמתה אמה או נתגרשה, דאל"כ הוא פסול לעדות שהרי הוא בעל אמה, אמנם לשיטת הרמב"ם כל קרובים מחמת האם הם רק פסולים מדרבנן.

(3) באמת משכחת לה גם כשאבי' כבר אינו בחיים, באופן שבא אחי' מן האב יחד עם עוד עד אחד להזים את הראשונים וכנ"ל, ותמר היו לה אחים כמבואר ברש"י שם בסוטה (דף י' ע"א) ד"ה יתומה אני, והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי וכו', ואולי היו אחים רק מן האב, ודו"ק.

תמיהות וישובים

ישוב לדברי הפנים יפות

בספר כלי חמדה פר' אמור אות ד' ד"ה וז"ל שם, מביא קושיא על הפנים יפות פר' אמור על הפסוק נבלה וטרפה לא יאכל לשמאה בה, שחירש שאם כזית נבילת עוף טהור נתערב עם ב' כזיתים עוף שחוט אף שבטל איסור אכילה מ"מ טומאה לא בטלה. והקשה הכל"ח רזה דאמרינן דטומאה לא בטלה זהו בטומאת משא כדאמרינן בבכורות דף כ"ג ע"א, אבל טומאת נבלת עוף טהור טומאת נגיעה היא, יעוי' שם תירוצו. ובאמת לא קשה מידי, כי דברי הפנים יפות נכונים על פי דברי התוס' במס' סנהדרין דף י"ז ד"ה שיודע לטהר, שכתבו שם (בעמוד ב') דטומאת נבלת עוף טהור הוי טומאת משא. (ועי' הל' פסח סי' תע"ה מ"א ס"ק ד' דבמרוסק בית הבליעה מחזיק ג' זיתים).

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בספר שפתי מזהר"ש

בס' שפתי מזהר"ש ענגיל פ' אמור עה"פ ועל כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא, הביא בשם השפתי חכמים דכהן גדול מותר לטמאות רק למת מצוה אם הם מז' קרובים, משמע דלשאר מת מצוה אסור לטמאות, וכ' על זה, שהדבר פלא דבש"ס ברכות דף כ' משמע דלכל מת מצוה מותר לטמאות מטעם כבוד הבריות וכו', והגם דבתוס' סנהדרין דף מ' כתבו דמש"ה ה' מותר להשי"ת לטמאות למשרע"ה משום דישאל נקראים בנים למקום ובחי' אנדרות כ' משום דהוי מת מצוה, ולפי"ז י"ל דגם התוס' היו יודעין דחשיב מת מצוה רק שיש לומר שהשי"ת נקרא כה"ג ואסור לטמא גם למת מצוה, אך לבנו והוא מת מצוה מותר, אך מפשיטות דברי התוס' לא משמע כן, וא"כ שוב י"ל דכהן גדול מותר לטמא את עצמו לכל מת מצוה, ודברי השפ"ח תמוהין, יעוי' ש. וקשה לי טובא על דבריו, ראשית מה שהביא בשם השפ"ח שכה"ג מטמא למ"מ רק לו' קרובים, באמת השפ"ח דייק וכתב רק אביו ואמו. ועפי"ז נסתר ג"כ מה שרצה לתרץ קצת דברי השפ"ח עפי"ד התוס' בסנהדרין, דזה אינו, דשם הוא בנו של הקב"ה, והשפ"ח כ' דרק לאביו ולאמו מותר לטמא, וא"כ אדרבה משם עוד יקשה על דברי השפ"ח. ותו יש לתמוה במ"ש בתחילת דבריו לתמוה על השפ"ח משמעות ממס' ברכות, הלא הוא משנה וגמ' ערוכה במס' נזיר דף מ"ז ע"א כהן גדול וכו' מיטמאין למת מצוה, היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה וכו' הרי דלא חילקו בין אביו ואמו לשאר מת מצוה, וכן מבואר בהדיא ברמב"ם הל' אבל פ"ג ה"ח כהן שפגע במת מצוה בדרך הרי זה מטמא לו אפי' כהן גדול חייב להטמא לו ולקוברו,